

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aja Barbo Gruden

Jezikovna (ne)samozavest ter norma v francoščini in slovenščini

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Aja Barbo Gruden

Mentor: doc. dr. Primož Vitez
Mentorica:izr. prof. dr. Monika Kalin Golob
Somentor:izr. prof. dr. Samo Kropivnik

Jezikovna (ne)samozavest ter norma v francoščini in slovenščini

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Diplomsko delo z naslovom
Jezikovna (ne)samozavest ter norma v francoščini in slovenščini
je izdelano s soglasjem obeh fakultet
in urejeno po navodilih matične fakultete.

Jezikovna (ne)samozavest ter norma v francoščini in slovenščini

Jezikovna (ne)samozavest in jezikovna norma sta tesno povezani z odnosom uporabnikov do materinščine, umeščeni pa sta v širši kontekst jezikovne in narodne zavesti, jezikovne kulture ter jezikovne zmožnosti. V diplomskem delu so najprej navedene in opisane zvrsti slovenskega (knjižnega) jezika. Sledi uvajanje lastnega pristopa k lastnostim jezikovne norme in kratek pregled sodobne razpoložljive jezikovne infrastrukture ter zgodovinski razvoj jezikovne norme v slovenščini in francoščini. Podano je tudi razmišljanje o občutku uporabnikov do ogroženosti jezika v Sloveniji in Franciji v povezavi z jezikovno in narodno zavestjo. Na podlagi francoske ankete avtorice Ledegen je izvedena slovenska anketa. Analiza rezultatov prinaša nepričakovan podatek, da je slovenščina po mnenju anketiranih uporabnikov resnično ogrožena in to predvsem zaradi stopnje neobvladovanja jezikovne norme samih Slovencev. Izkazuje se, da je v pisnem jeziku norma občutno bolj upoštevana kot v govorjenem in pada glede na nejavnost sporočanja situacije. Hkrati je jezikovna nesamozavest kar skoraj trikrat večja za govorjeni jezik. Podana je primerjalno z zaključki francoske ankete. Potrdi se hipoteza o (pre)nizki stopnji zahtevanja normativne rabe slovenščine v šolah. Rezultati nakazujejo, da med anketiranimi predstavniki slovenskega naroda obstaja precej visoka (vsaj pasivna) jezikovna zavest. Poleg naštetih glavnih izsledkov poskuša anketa čim natančneje opisati odnos (obnašanje in občutja) uporabnikov do jezika.

Ključne besede: jezikovna (ne)samozavest, jezikovna norma, odnos uporabnikov do jezika, ogroženost, jezikovna kultura in zavest.

Linguistic (in)security and norm in French and Slovene

The linguistic (in)security and norm are closely related to the users' attitude towards their mother tongue. They make up part of the wider context of the linguistic and national awareness, as well as of the linguistic culture and possibilities. In the present thesis, the variations of the Slovene literary language are quoted in the first place. These are followed by the introduction of the author's own approach to the linguistic norm characteristics and by a short survey of the available contemporary linguistic infrastructure, together with the historic development of the linguistic norm of Slovene and French. Further, the reflection of the users' feeling concerning the threat to the language in Slovenia and France is given, connected with the linguistic and national awareness. The Slovene poll has been undertaken on the basis of the French poll by Gudrun Ledegen. The analysis of the results brings an unexpected piece of information that according to the opinion of the users that took part in the poll, the Slovene language is really in danger and this in the first place because of the degree of non-mastering of the linguistic norm of Slovenes themselves. It has been proven that the linguistic norm is being taken into account considerably more in the written than in the spoken language. The level of the consideration falls with regard to non public communication situation. At the same time, linguistic insecurity is nearly three times superior while speaking. It has been compared to the conclusions of the French poll. This confirms the presumption of the (too) low level of requirement of the normative use of Slovene within schools. The results indicate that a rather high (at least passive) linguistic awareness exists among the representatives of the Slovene nation who took part in the poll. Besides the above-mentioned main findings, the poll endeavours to describe, as precisely as possible, the attitude of the users (behaviour and feelings) with respect to the language.

Key words: Linguistic (in)security, linguistic norm, users' attitude towards their mother tongue, threat, linguistic culture and awareness.

KAZALO VSEBINE

KAZALO VSEBINE	5
KAZALO SLIK IN TABEL	6
1 UVOD.....	7
2 SLOVENSKI (KNJIŽNI) JEZIK.....	9
2.1 Opredelitev pojmov	9
2.2 Narodna in jezikovna zavest.....	10
2.3 Jezikovna (ne)samozavest	12
3 JEZIKOVNA NORMA	16
3.1 Lastnosti jezikovne norme.....	16
3.1.1 Predpisovalnost/opisovalnost.....	16
3.1.2 Konkretnost/abstraktnost	18
3.1.3 Eksplicitnost/implicitnost	19
3.1.4 Sinhronost/diahronost	20
3.1.5 Vertikali v parih	22
3.2 Norma in jezikovna infrastruktura.....	22
3.2.1 Pisni priročniki	22
3.2.2 Govorni priročniki.....	24
4 RAZVOJ JEZIKOVNE NORME.....	28
4.1 Razvoj slovenske jezikovne norme.....	29
4.1.1 Začetek in srednji vek	29
4.1.2 Reformacija in protireformacija.....	31
4.1.3 18. in 19. stoletje	33
4.1.4 20. stoletje in sodobnost.....	36
4.2 Razvoj francoske jezikovne norme.....	40
4.2.1 Začetki in srednji vek.....	40
4.2.2 16. stoletje	41
4.2.3 17. in 18. stoletje	43
4.2.4 19. stoletje in sodobnost.....	46
5 OGRŹENOST IN JEZIKOVNA (NE)SAMOZAVEST.....	48
5.1 Sta francoski in slovenski jezik ogrožena?	48
5.1.1 Kanali izražanja občutka ogroženosti.....	50
5.1.2 Francoski in slovenski pogled.....	55
5.1.3 Jezikovno načrtovanje.....	60
6 ANKETA »KAKO ČUTIM V JEZIKU«	65
6.1 Metodološki okvir.....	65
6.1.1 Opredelitev problema.....	65
6.1.2 Izbor vzorca.....	67
6.1.3 Hipoteze	69
6.2 Zbiranje podatkov za preverbo hipotez.....	71
6.2.1 Ogroženost	71

6.2.2	Pisna/govorna norma.....	72
6.2.3	Izobraževanje	73
6.2.4	Jezikovna zavest.....	74
6.3	Interpretacija podatkov	75
6.3.1	Primerjava francoske in slovenske ankete.....	75
6.3.2	Interpretacija slovenskih podatkov	83
7	ZAKLJUČEK	97
8	LITERATURA	99
9	PRILOGE	105

KAZALO SLIK IN TABEL

Slika 2.1:	Vertikali v parih.....	16
Tabela 5.1:	Znaki jezikovne (ne)samozavesti pri konfrontaciji samoocenjevanja z dodeljeno stopnjo pomembnosti obvladovanja jezika.....	76
Tabela 5.2:	Znaki jezikovne (ne)samozavesti glede na francoski anketirani vzorec	76
Tabela 5.3:	Znaki jezikovne (ne)samozavesti glede na slovenski anketirani vzorec.....	77
Tabela 5.4:	Stopnja jezikovne nesamozavesti glede na državo	78
Tabela 5.5:	Stopnja jezikovne nesamozavesti glede na generacijo	78
Tabela 5.6:	Jezikovna (ne)samozavest v povezavi s kazalci dinamike in statike glede na francoski anketirani vzorec.....	79
Tabela 5.7:	Jezikovna (ne)samozavest v povezavi s kazalci dinamike in statike glede na slovenski anketirani vzorec.....	80
Slika 5.1:	Občutek ogroženosti slovenščine pri mlajši in starejši anketirani generaciji.....	84
Slika 5.2:	Občutljivost starejše in mlajše anketirane generacije na odstopa od normativne rabe slovenščine	86
Slika 5.3:	Upoštevanje dvojninske ženske oblike glede na prenosnik in (ne)javnost rabe	89
Slika 5.4:	Občutljivost anketirancev po področjih odstopanja od normativne rabe.....	91
Slika 5.5:	Občutljivost anketirancev na odstopa od normativne rabe slovenščine v javnih situacijah.....	92
Slika 5.6:	Priročniki, ki jih anketiranci uporabljajo	93
Slika 5.7:	Področja, kjer je po mnenju anketirancev slovenščina še pomanjkljiva	95
Slika 5.8:	Glavna motivacija za izboljšavo znanja slovenščine med anketiranimi uporabniki ..	96

1 UVOD

Obvladovanje maternega jezika ima dva obraza. Po eni strani je tak jezik naravni in samoumevni spremljevalec človeka od prvega vdiha. Otrok ga usvaja spontano, *brez navora*. Ne da bi se tega zavedal, ponotranji orodje vsakodnevne komunikacije. Po drugi strani pa spoznavanje jezika vsaj v prvih letih življenja temelji večinoma na govorici bližnjih v domačem okolju. Za obvladanje najvišjega nivoja, ki je knjižni jezik, pa mora uporabnik imeti precej *več volje* in energije, saj ga v vsakodnevni komunikaciji ponavadi zadovoljuje že usvojeni bolj ali manj zadostni nivo.

Stopnja znanja je odvisna od stopnje poznavanja pravil, v katera je ujet vsak jezik. Govorimo seveda o *jezikovni normi*. Dvojna vloga usvajanja maternega jezika in njegove norme glede na vložen napor je povezana z dvojno interpretacijo *jezikovne (ne)samozavesti*. Uporabnik se lahko čuti samozavestnega, kadar zares dobro obvlada jezikovno normo. Lahko pa tudi, kadar njegovo znanje dosega precej nižji nivo, pa se tega niti ne zaveda ali se mu ne zdi pomembno in je z njim vseeno popolnoma zadovoljen. Ko pa občuti nesamozavest, pomeni, da se je pripravljeno aktivno lotiti problema neznanja, da bi se čim bolj približal normativni rabi jezika, ne glede na napor, ki je za to potreben.

Glavni izziv diplomske naloge je na podlagi že izvedene francoske ankete podati informacije o tem, kakšna je dejanska stopnja jezikovne (ne)samozavesti pri Slovencih, kakšen je posledično odnos do jezikovne norme in tako nasploh do jezika. Izsledki so, kjer se le da, primerjani z ugotovljeno francosko situacijo.

Delo jezikoslovcev ne bi smelo biti le abstraktno obravnavanje jezika, iztrganega iz njegove bistvene sestavine, ki so njegovi uporabniki. Za realen opis bi moral biti upoštevan odnos in vzpostavljeno trajno sodelovanje med poznavalci jezika in širšimi uporabniki, ki so njegovi preoblikovalci in nosilci narodovega občutka do jezika. Za ugotovitev *odnosa* je torej treba hkrati biti pozoren tako na njihovo *obnašanje* kot na *občutja*. Glede na to, da na to temo še nimamo izvedenih veliko raziskav, je diplomsko delo predlog oz. izhodiščna točka za nadaljnja spoznavanja

občutkov in obnašanja uporabnikov, ki bi jezikoslovcem prinašala potrebne povratne informacije.

V teoretičnem delu bomo najprej obravnavali ključne pojme tega diplomskega dela, kot so *knjižni jezik*, *narodna* in *jezikovna zavest*, *jezikovna kultura* ter *jezikovna zmožnost*, ki so vsak na svoj način povezani z odnosom uporabnikov do materinščine. Po poglavju o *jezikovni (ne)samozavesti*, kjer se med drugim lotevamo ustreznosti prevoda pojma v slovenščino, sledi poglavje o *jezikovni normi* ter njenem razvoju v obeh državah. Zadnje teoretično poglavje zavzema primerjalno razglabljanje o francoski in slovenski *jezikovni ogroženosti*, ki predstavlja eno izmed glavnih aktualnih vprašanj v povezavi z jezikovno (ne)samozavestjo, z narodno in jezikovno zavestjo ter z odnosom uporabnikov do jezika nasploh. Cilj seveda ni poskus predstavitve jezikovne resničnosti, ampak mnenja anketirancev o jezikovni resničnosti.

Empirični del bo razdeljen na dva dela. Najprej bomo primerjali v knjigi *Le bon français* predstavljene rezultate francoske ankete s slovenskimi izsledki. Ta del bo skoraj izključno temeljil na ugotavljanju dejanske stopnje jezikovne (ne)samozavesti. Sledila bo po štirih hipotezah narejena analiza zgolj slovenskih odgovorov na vprašanja, delno temelječa na francoskem vprašalniku in delno prilagojena slovenski situaciji.

2 SLOVENSKI (KNJIŽNI) JEZIK

2.1 Opredelitev pojmov

Vsaka družba skozi zgodovino izoblikuje svoj »sistem izraznih sredstev za govorno in pisno sporazumevanje«, kakor jezik definira SSKJ. V različnih jezikovnih situacijah za uspešno komunikacijo zadostujejo različne stopnje obvladovanja jezika. Tako na primer na tržnici lahko pogosto slišimo: »Gospa, bi mi lahko dala dve kile melancanov?« Stavek je knjižno neustrezen, a branjevka bo stranki gotovo postregla brez dodatnih vprašanj. Sporazumevanje je uspelo kljub napakam. Izjava bi glede na socialno zvrst ustrezala *neknjižno pogovornemu jeziku*. Pričakovano pa je, da bo govor voditelja na RTV Slovenija »popolnoma pravilen«, izbran, »kot v knjigah«. Tak jezik poimenujemo *knjižni* ali pa *standardni, zborni* jezik. Knjižni jezik je skupen vsem Slovencem, a nihče ga ne govori od rojstva. Priučimo se ga večinoma v šoli in ob branju knjig, tudi iz medijev. Obstajata pa dve varianti, ki se razlikujeta predvsem po stopnji strogosti in po prenosniku. Prva, strožja različica je *knjižni zborni jezik*, ki je predvsem pisan (različna tiskana besedila) in bran, prisoten pa tudi pri javnem, pripravljenem ustnem sporočanju, medijskem poročanju itd. Funkcijsko je zelo razčlenjen, zajet v jezikovnih priročnikih (pravopis, slovnica, slovar) in tudi najboljše raziskan. Zanj »izdelajo skupna pravila pisave, ki naj skuša zajeti v zapis govor, osnovna pravila oblikoslovja in skladnje« (Pogorelec 2003, 204) in jih imenujejo *jezikovna norma*, ki ji posvečamo naslednje poglavje. Druga, nekoliko sproščenejša različica knjižnega jezika pa se imenuje *knjižni pogovorni jezik*, ki je le govorjen, »ni pa še na sploh v rabi po celi Sloveniji, čeprav je ravno ta zvrst najpripravnejša za pogovor med ljudmi različnih narečnih področij,« meni Toporišič v svoji slovnici (2000, 16). Od zbornega jezika ga najbolj ločujejo nekatere izgovorne lastnosti (npr. izpuščanje i-jev »končajte govorit'«), v svoji opredelitvi »ne upošteva pa tistih fonetičnih lastnosti, ki so pri tej zvrsti prepoznavne po nekaterih variantah mestnega govora in ustvarjajo značilni akustični vtis, ki izdaja pokrajinsko poreklo govorca« (Pogorelec 1998, 57). V okviru poskusa definicij knjižne pogovorne zvrsti se je po mnenju Brede Pogorelec premalo upoštevalo poglavitno lastnost govorjene slovenščine, ki je

pokrajinska variantnost, a ne v smislu sistemske narečne izreke (tja spada pokrajinski/neknjižno pogovorni jezik), ampak gre zgolj za narečno barvanje, akustični vtis. Knjižni pogovorni jezik se v odstopih dotika bolj ali manj besedilne fonetike in ne drugih jezikovnih ravni. Pogorelčeva se zato sprašuje, ali je smiselno v isti koš dajati zborni jezik, kot zgled knjižnega jezika, in govorne zvrsti, ki so odvisne tudi »od drugih komunikacijskih dejavnikov /in zajemajo/ širši nabor jezikovnih sredstev kot pisni jezik – poleg knjižnih tudi neknjižne prvine« (Tivadar 2003, 205). V realizaciji norme zlasti v govoru so mogoče razlike, ki so posledica različnih lastnosti govorcev. Zavzemajo lahko mnoge »sociolingvistične posebnosti«, »splošne pokrajinske jezikovne lastnosti« in raznoliko »barvanje knjižnega jezika«, pa tudi »neupoštevanje samoglasniških krnitev« ali »minimalne krnitve, še pojmovane kot knjižne« (Pogorelec 1998, 58).

V tej luči sta izoblikovana dva različna pogleda na govorno normo. Lahko bi ju razdelili na starejšega oziroma bolj klasičnega, ki ga predstavlja Toporišič, in modernejšega, ki ga zastopa na primer misel Brede Pogorelec, da je treba dopolniti normo tako, da se »razširi sedanja norma knjižnega pogovornega jezika z opisom vseh njegovih različic« (Pogorelec 1998, 60). Toporišič (2000, 16) pa celo po definiciji izpostavi knjižnopogovorni jezik kot »vsakdanjo občevalno govorico nenarečno govorečih ljudi,« čeprav priznava, da ni tako lahko razmejljiv. V svojem učbeniku za srednje šole Slovenski jezik in sporočanje 1 (1996, 48) navaja, da je knjižni jezik »najvišja in najbolj uzaveščena zvrst slovenskega jezika, /ki/ ima narodnozdrževalno in narodnopredstavno vlogo«. Knjižni jezik mora posledično biti enoten, celovit, reprezentativen, da bo odražal sam narod, prav tako enoten – knjižni jezik torej razume kot atribut narodne zavesti.

2.2 Narodna in jezikovna zavest

Vprašanje **narodne zavesti** je nujno povezano z vprašanjem etnične identitete, ki se deli na nižjo, trpno raven in višjo, dejavno raven. Prva zajema zgolj narodno pripadnost, ki lahko obstaja neodvisno od zavestne odločitve, medtem ko druga raven, ki zajema narodno zavest, brez nje ne obstaja. Prva je lastnost posameznika, ki si jo lahko pripiše sam ali pa mu jo drugi. Predstavlja le stanje, torej izraža pasivnost. Druga pa je njena nadgradnja, saj predpostavlja aktiven

odnos pripadnika do njegovega naroda in jezika. Jezik je temeljni kamen narodove kulture in obstoja, zato sta narodna in jezikovna zavest tesno povezani oziroma je jezikovna zavest del narodne (Gomezela Mikolič 2000, 99–102).

Podobno bomo razdelili samo **jezikovno zavest**, le da dodajamo še en vidik. Prva možnost je, da pri uporabniku jezikovna zavest sploh *ne obstaja*. Drugi vidik bi bila zavest kot do neke mere zavedanje o aktualnih jezikovnih vprašanjih in problemih, razumljena kot *pasivna zavest*. Nasproti njej pa se kot tretjo postavi *aktivno zavest*, ki ne obsega le poznavanja jezikovne problematike, ampak tudi aktivno spoprijemanje z njo v vsakdanjih situacijah. Prisotnost in stopnjo kateregakoli vidika jezikovne zavesti meri za namene te diplomske naloge izvedena in analizirana anketa.

Jezikovna zavest je postala temeljna vizija sodobne slovenske jezikovne politike, kot je zapisano pod točko 3.3.1 v Resoluciji o nacionalnem programu za jezikovno politiko. V Dodatku k Resoluciji (2006, 27) je podana njena definicija, ki se glasi: »*Jezikovna zavest /je/ zavest o pomenu tega jezika kot vrhunske tvorbe človekovega duha ter posebna simpatija in privrženost/zvestoba (lojalnost) jeziku, tj. čustvena, nazorska in hotenjska odločenost za uveljavitev jezikovne zmožnosti v čim več dostopnih govornih položajih.*« Povezana je torej z aktivnim zavzemanjem za čim večje obvladovanje jezikovne norme. Iz česa izvira jezikovna zavest, če je prisotna, v slovenski jezikovni skupnosti? Je spodbuda za boljše obvladanje slovenščine osebni uspeh in napredek? Ali pa mogoče rast in kulturni razvoj naroda, ki bi jezikovno zavest tako prepletal z narodno? Motivacije za tako »hotenjsko odločenost« so bržkone različne in sporočilne, zato se jih loteva tudi anketa.

Pojavi se torej vprašanje povezanosti narodne in jezikovne zavesti z **jezikovno zmožnostjo**. Uporabnik jezika mora usvojiti sredstva, s katerimi stopa v sporazumevalne procese kot tvorec in naslovnik. V procesu sporazumevanja lahko sodeluje uspešno, če ima razvito jezikovno zmožnost, ki zavzema praktično obvladanje jezikovne norme oz. slovnice in besedišča določenega jezika. Mikolič Gomezeljeva (2000, 102) meni, da tako narodna kot jezikovna zavest gotovo

pomembno vplivata na jezikovne zmožnosti, koliko, pa da naj pokažejo nadaljnje raziskave. V Dodatku k Resoluciji (2006, 27) piše, da je »izhodiščni pogoj za rabo jezika /.../ posameznikova jezikovna zmožnost. /V/endar še tako dobro obvladanje določenega jezika ne pomeni celovite pripravljenosti za njegovo rabo, če jezikovne zmožnosti ne spremlja ustrezna jezikovna zavest«. Dvigati jezikovno zavest in jezikovno zmožnost uporabnikov je dolžnost dobre jezikovne politike, pa tudi **jezikovne kulture**. »Možnosti, ki jih za rabo jezika načelno odpirajo zakonske določbe o njegovem uradnem statusu in ponujajo praktične priložnosti v govornih položajih, lahko ostajajo neizrabljene, če govorci niso ustrezno pripravljeni nanje« (Dodatek 2006, 27). Najpomembnejši prostori, kjer se jezikovna norma lahko udejanja, vzpostavlja, priuči, utrjuje, so danes šola, dom in mediji. »Jezikovna zmožnost govorcev nastaja ter se širi in pogloblja v okviru spontanah ali organiziranih vzgojno-izobraževalnih procesov. Državna jezikovna politika mora biti zainteresirana za čim boljšo usposobljenost čim širšega kroga državljanov za uveljavljanje sporazumevalne in simbolne vloge jezika« (Dodatek 2006, 33). Jezikovna kultura je pojem, ki se je pri nas ustalil z dvema pomenoma. Prvi (ožji) jo razume kot »raven poznavanja jezika, njegove norme pri uporabnikih«, drugi (širši) pa kot »teoretično delo v prid knjižnemu jeziku«, ki je naloga jezikoslovcev (Kalin Golob 1996, 14). Kalin Golobova (1996, 40) meni, da »/g/re torej za jezikovno kulturo, ki je del teorije knjižnega jezika, in pomeni zavestno teoretično negovanje knjižnega jezika, katerega cilj je razvit knjižni jezik in jezikovna kultura (v smislu 1. pomena) uporabnikov jezika«.

2.3 Jezikovna (ne)samozavest

Če natančneje pregledamo navedene definicije, opazimo, da so vsi omenjeni pojmi tako ali drugače povezani z jezikovno normo. Toda prek nje so povezani tudi z **jezikovno (ne)samozavestjo**, katere konstitutivni element je ravno odnos do **jezikovne norme**. Kakšna je korelacija med pojmom? Najprej bi pomislili, da se z dviganjem obvladovanja norme premosorazmerno večja tudi jezikovna samozavest. Podobnega mnenja je Dominique Lafontaine (v Ledegen 2000, 141), ki ugotavlja, da »bolj ko je stopnja izobrazbe visoka, bolj narašča jezikovna samozavest«. Toda kot diametralno nasprotno se pojavi mnenje Michela Francarda (v Ledegen 2000, 142), ki predpostavlja, da »bolj ko se viša nivo

šolanja, bolj narašča občutek jezikovne nesamozavesti«. Kako razumeti takšno protislovje? Pojav se imenuje *navidezni paradoks jezikovne nesamozavesti*. Zaključka avtorjev sta v bistvu komplementarna. Prve stopnje šolanja sicer res vodijo uporabnika k vedno večjemu poznavanju jezikovne norme, a ga s tem hkrati privedejo do večjega zavedanja o njegovem (ne)obvladanju. Najprej se namreč izoblikuje občutek razdalje med obstajajočo jezikovno normo in varietetami, ki jih tvori uporabnik. Če je občutek distance velik, naj bi resnično narasel tudi občutek jezikovne nesamozavesti. Toda bolj ko se izobraževanje pomika proti specializaciji, bolj občutek nesamozavesti slabi, saj se, hkrati ko naraste obvladovanje norme, zmanjša tako občutek kot dejanska razdalja med individualno realizacijo in resnično normo (Ledegen 2000, 143). Kar pomeni, da po preseženih osnovnih stopnjah obvladovanja jezikovne norme z vedno večjo jezikovno zmožnostjo raste občutek jezikovne samozavesti.

Izpostaviti je treba vprašanje (ne)ustreznosti prevoda iz tujega jezika. »Pojem prvič uporabi William Labov leta 1966 kot na fonologiji temelječo razlago za napetosti med družbenimi razredi« (Ledegen 2000, 53). Pomen se v času razširi in v knjigi *Le bon français* (Pravilna francoščina, 2000) se nahaja celotna definicija Michela Francarda, navedena malo kasneje. V metodološkem okviru francoske ankete, ki je temeljno izhodišče za diplomsko nalogo, avtorica Ledegen (2000, 59) navaja, da je porast jezikovne samozavesti torej v direktni povezavi z dvigom obvladovanja določenega področja v jeziku, torej z dvigom jezikovne zmožnosti. Seveda ta dvig predpostavlja uporabnikovo aktivno spopadanje s problematiko. Slovenski prevodi del Labova predlagajo pojem *jezikovna negotovost*. Besedna zveza je načeloma ustrezna, saj je glavna ideja pojma ravno v (ne)gotovosti uporabnikov pri izražanju v maternem jeziku. Vseeno pa se zdi tu omenjeni predlog prevoda *jezikovna (ne)samozavest* preciznejši, saj *samozavest* zaobjema tako samo gotovost kot dodatno aktivno, zavestno noto pri uporabnikovem ravnanju, ki besedi *gotovost* primanjkuje. Res da SSKJ slovarsko geslo *samozavest*, ki je »*prepričanost o svoji sposobnosti, znanju, moči*«, definira praktično kot sinonim za besedo *gotovost* – »*prepričanost o svoji moči, sposobnosti*«. A kaj potem pomeni primer »začela se mu je vračati samozavestna gotovost«, naveden takoj za slovarsko definicijo? Na prvi pogled bi ga mogoče

uvrstili v pleonazem, a v resnici gre za dodatno pomensko nianso aktivnosti in zavesti, ki jo vsebuje *samozavest*, neubesedeno v samih definicijah, a nakazano v primeru. Ravno ta niansa prinaša bistveno razliko med ustreznostjo enega in drugega prevoda pojma.

Najizčrpnjšo definicijo pojma podaja Michel Francard, ki ugotavlja, da je jezikovna nesamozavest »spoznanje uporabnikov o razdalji med njihovim idiolektom (ali sociolektom) in jezikom, ki ga priznavajo kot legitimnega, ker je to jezik dominantnega razreda ali drugih skupnosti, kjer se izražajo 'čisto' in njihov jezik ni sprijen od interferenc z drugimi idiomi, ali pa ker je to jezik nedoločenih uporabnikov, posedujočih PRAVO normo, ki jo razširja izobraževalna institucija« (v Ledegen 2000, 53).

Del razlage o dominantnem razredu ali skupnostih pripada definiciji Labova in mnenju Bourdieuja, ki na pojem gledata bolj s sociološkega kot z lingvističnega vidika. Po njunem jezikovna nesamozavest izhaja iz splošne eksistencialne nesamozavesti, ki je rezultat pripadanja nižjemu (ali srednjemu) razredu v družbi. Pierre Bourdieu ugotavlja, da »je za zgornji sloj značilna sproščenost v rabi simbolnih sredstev (od načina prehranjevanja do rabe jezika), ki izhaja iz družbene samozavesti. Poenostavljeno povedano, prestižno mesto družbenih elit je zagotovljeno že na druge načine (z družbeno močjo, ugledom, premoženjem), zato si lahko privoščijo odstopanja v manjši togosti in večji igrivosti jezikovne rabe« (Skubic 2003, 216). To pomeni, da v realizaciji normativne oblike jezika pred družbeno elito prednjači srednji sloj. Prihaja lahko celo do bolj stopnjevanih teženj k »popolni« rabi, ki vodijo v hiperkorektnost ali pa še dlje v purizem. Labov na pojem hiperkorektnosti ne gleda le z vidika slabo naučene jezikovne norme, ampak kot na pojav, pri katerem »govorci iz nižjega srednjega razreda prehitijo skupino z najvišjim statusom v svoji težnji po rabi oblik, ki veljajo za pravilne in primerne za formalne sloge« (Labov v Skubic 2003, 216).

Drugi del Francardove definicije je bolj jezikoslovne narave in se eksplicitno dotika jezikovne norme. Jezikoslovni pogled spada v drugo generacijo obravnavanja in razširjanja pojma, v katero spadajo na primer Nicole Gueunier,

Émile Genouvrier, Michel Francard, Abdelhamid Khomsi itd. Pri izrazu ne poudarjajo več toliko razrednih razlik kot sam odnos do jezikovnih vprašanj, na primer do norme, narečij, šolskega sistema in drugih. Canutova meni, da je »jezikovna nesamozavest odvisna predvsem od odnosov do norm. Narašča s poudarjanjem legitimnosti določene prestižne variante in se izraža skozi strah in/ali neobvladanje predpisane norme. Ko je nek mikrosistem tako povzdignjen v *idealni jezik*, se lahko zgodi, da izgubi *idealno v jeziku*« (1998, 114).

»Lahko si mislimo, da se noben normiran jezik, že samo zaradi samega obstoja norme, ne more izogniti ustvarjanju vsaj minimalne stopnje jezikovne nesamozavesti med uporabniki. Ta minimalen prag bi se lahko pripisal dejstvu, da se vsak uporabnik zaveda, da ne obvlada popolnoma svojega jezika in da niti ne more poznati vseh njegovih subtilnosti,« ugotavlja Didier de Robillard (1996, 68) in v tem kontekstu postavlja nasproti *zdravo* in *patološko* jezikovno nesamozavest. Jezikovna nesamozavest ni nujno vedno negativna. Če je je v primernih količinah, lahko postane gonilna sila in motivacija za izboljšanje znanja uporabnika. (Ledegen 2000, 56). V tem smislu govorimo o zdravi nesamozavesti. Kadar pa je patološka, to pomeni, da je previsoka. Uporabnik v izpostavljenih situacijah zablokira, se zmede, počuti neprijetno. Na to lahko med drugim vpliva prenormiran jezik. Lahko pa tudi zares slabo znanje jezika, perfekcionizem itd.

Pojem jezikovne (ne)samozavesti je sicer implicitno prisoten v celotni diplomski nalogi, poskušali pa bomo tudi eksplicitno izmeriti dejansko stopnjo slovenske in francoske jezikovne (ne)samozavesti, kar bo obravnavano v prvem delu analize podatkov o primerjavi francoske in slovenske ankete.

3 JEZIKOVNA NORMA

3.1 Lastnosti jezikovne norme

Jezikovni normi bomo poskušali določiti glavne oziroma univerzalne lastnosti, in sicer v smislu dihotomij. Zavedati se je treba, da se te lastnosti med seboj velikokrat prepletajo, kar se vidi iz samih razlag pojmov. Področja bomo ločili na štiri pare in dve vertikali:

Slika 3.1: Vertikali v parih

3.1.1 Predpisovalnost/opisovalnost

Sama slovarska definicija norme (SSKJ) v sebi nosi besedo »predpis«: »Kar določa, kakšno sme, mora biti kako ravnanje, vedenje, mišljenje; pravilo, predpis.« Nadalje normo knjižnega jezika slovar opredeljuje kot »jezikovna sredstva, možnosti, ki se smejo, morajo uporabljati v določenem knjižnem jeziku«. V vsem opisanem čutimo določeno stopnjo prisile, ki jo vsebujeta glagola »morati« in »smeti«, tu zaznan v smislu politične korektnosti in v resnici ponujen v svoji negaciji, torej »ne smeti«, kar pa zopet izraža prepoved, nedovoljenost, neprimernost česa.

Vitez (1999, 45) jezikovno normo opredeljuje z dveh različnih vidikov, in sicer s predpisovalnega in prakticističnega. S prvega vidika je norma »sistem navodil za

pravilno izbiro jezikovnih sredstev, če naj bo njihova raba v skladu z določenimi estetskim ali sociokulturnim idealom«, kar pomeni, da predpisuje le rabo takih sredstev, s katerimi bi se naj dosegalo idealno podobo jezika. Z drugega vidika pa na normo gleda kot na »tisto, kar je v skupni in splošni rabi znotraj določene jezikovne skupnosti. /Kot na/ socialno institucijo, ki vzpostavlja načela standardnega jezikovnega izraza«. *Predpisovalnost* je torej ena izmed lastnosti norme, v preteklosti večkrat razumljena kot obvezna in edina možna. Njej nasproten pol zavzema tvorjenka *opisovalnost*. Če lahko razločimo preskriptivno (Toporišič pri nas in Grevisse v Franciji) in deskriptivno slovnico (pri nas je ni, v Franciji pa jih je kar nekaj), vemo, katera lastnost norme v prvem dihotomskem paru je vplivala na izdelavo teh priročnikov.

Francoska akademija je dolga stoletja soustvarjala in vplivala na francosko jezikovno normo. Pravzaprav je zelo strogo zapovedovala, kaj je »bon usage« in kaj sploh ne, skladno s francoskim narodnim duhom, ki je vedno vztrajno in ponosno skrbel za bogatenje svojega jezika že od Du Bellayja in njegove *La deffence et illustration de la langue françoise* (1549) dalje.

Predpisovalnost je torej vezana na narod, pa tudi na čas. Za neko obdobje je značilna v večji meri, takrat je prisotnost *opisovalnosti* manjša ali je sploh ni. Možno (in najprimerneje) je, da pride tudi do trenutka izenačitve/uravnoteženosti. V modernejših pristopih k normi je opaznejši manj strog pristop, v ospredju je torej *opisovalnost*. Poglejmo zopet SSKJ, ki definira besedo 'opis' kot »predstavitev, prikaz česa po zunanjih značilnostih«. V navedenem ni zaznati nikakršne prisile, zahteve, v ospredje je postavljena predstavitev, prikaz, reprezentacija že obstoječega. Vse ponujeno je le opisano, lahko izberemo. Lahko pa tudi ne in se izrazimo drugače. Rahlih odstopov še ne moremo obravnavati kot kršitve. Uporabnik normo spoštuje, a sploh pri govorni realizaciji je, kot že zgoraj omenjeno, mogoče, da pride na primer do pokrajinsko obarvanega izražanja. »Norme zaradi tega ne gre razumeti kot predpis za konkretno izreko, ampak kot abstrakten opis, ki v svojih okvirih dovoljuje tudi odstopanja v uresničevanju« (Pogorelec 1998, 63).

3.1.2 Konkretnost/abstraktnost

Vstopamo v drug par lastnosti norme, ki ga tvorita konkretnost in abstraktnost. Predpostavljamo, da je norma, zapisana v priročnikih, konkretizirana. Idealna podoba jezika se hoče uokviriti, materializirati in narediti bolj dosegljiva, otipljivejša, da se bo lažje pred- ali opisala. Predpis predpostavlja konkretnost norme, saj bi bilo zahtevati nekaj nedoločenega nesmiselno. Ta lastnost norme je vsekakor do neke mere potrebna, saj mora uporabnik jezika imeti vodilo, da je razumljen in da razume, da se lahko uveljavlja. Prevelika abstraktnost bi lahko vodila v nesposobnost medsebojnega komuniciranja določene skupine, saj bi ta ne imela enotnega koda oz. nabora pravil, s pomočjo katerih bi oblikovala svoje izjave. Vztrajanje pri preveliki konkretnosti in predpisovanju lahko vodi v rigidnost, vztrajanje pri preveliki abstraktnosti in absolutnem sprejemanju spremenljivosti norme pa v zmedo. Mathesius kot rešitev predlaga *načelo prožne ustaljenosti*, ki je povezava »dveh nasprotujočih si načel. Prizadevati si je treba za stabilnost knjižnega jezika, skrbeti zanj, ko se ji jezik približa, hkrati pa ne zavirati jezikovnega razvoja s prepovedovanjem novosti in sprememb, ki jih jezik potrebuje« (Kalin Golob 1996, 15).

Verovnikova (2004, 251), podobno kot Jakob Müller, ločuje tudi *kodificirano* in *rabno* normo. »Prva je predmetna (sistemska, slovnična) in je v določenem obdobju skorajda neločljivo povezana z jezikom samim, druga pa je rabna, tj. norma, kot se v nekem obdobju uveljavlja v splošni rabi. Ti dve normi si pogosto prihajata v nasprotje« (Verovnik 2004, 251). Obe normi pa Verovnikova prav tako povezuje v kontekstu prožne ustaljenosti (2004, 243):

Spreminjanje norme, ki ga uravnavata dve nasprotujoči si inherentni težnji, težnja po ustaljenosti in razvojna prožnost, lahko kodifikacija za določeno obdobje zajame s pomočjo dovolj občutljivih mehanizmov pri presojanju in predstavljanju zbranega (in izbranega) jezikovnega gradiva. Ti v kodificirano normo uvrstijo in pri tem ustrezno označijo tako tiste jezikovne prvine, ki v rabni normi zastarevajo, kot tudi tiste, ki prejšnje postopno nadomeščajo in šele postajajo normotvorne.

Norma pisnega jezika je pri nas precej konkretno opisana v raznih kasneje omenjenih priročnikih, kot so slovnica, pravopis ali slovarji. »Če o pisnem jeziku še lahko govorimo kot o enotnem sistemu, ki se razlikuje po značilnostih zvrsti in besedil, v katerih se tipično uporablja, pa pri govorjenem jeziku formalizacija (in s tem tudi opis) ne more biti dokončna« (Verovnik 2008, 76). Kar se torej tiče govorjenega jezika, Pogorelčeva (1998, 63) meni, da je teoretsko sicer potrjen v pravopisu, a zajema »slovensko govorno stvarnost le shematično in s stališča enotne norme«, zato da je kljub poskusom opredelitve v obstoječih priročnikih govorna norma slovenskega knjižnega jezika abstraktna (Pogorelec 1998, 58).

3.1.3 Eksplicitnost/implicitnost

Tretji par lastnosti predstavljata eksplicitnost in implicitnost norme, ki ju ločuje Dubravko Škiljan (1999, 166–168). Glavna razlika med njima je v (ne)spontanosti učenja. Implicitno normo se uporabniki učijo v vsakodnevnih življenjskih situacijah od zgodnjega otroštva dalje, to pomeni z jezikovno prakso in rabo. Eksplicitna norma pa je prisotna v manj spontanah okoliščinah in predstavlja izrecno oblikovana pravila o jezikovnih enotah in njihovi rabi, ki jih morajo uporabniki upoštevati v diskurzivnih praksah. Med obema normama je težko potegniti strogo ločnico, implicitna norma se v določenih okoliščinah namreč spreminja v eksplicitno. Vseeno lahko zgolj o eksplicitni govorimo takrat, ko je prisotna jasno določljiva avtoriteta, ki pravila določa, se pravi posameznik, kolektiv ali institucija, uporabniki pa jo priznavajo in se ji prilagajajo. Eksplicitna je bolj značilna za uporabo jezika v javnih sferah. Bolj ko javno sfero zapuščamo in se umika zasebni uporabi, bolj se bližamo implicitni normi.

Eksplicitna norma mora seveda biti nekje registrirana, zato je značilna za praktično vse pismene družbe. Lahko bi poenostavili in pisno normo imenovali eksplicitno, govorno pa implicitno, saj se na primer otrok z njo srečuje še v dobi svoje nepismenosti. A to je le tendenca, ki ne velja za vse primere rabe. Prav tako je lahko zapisana oz. registrirana govorna norma nekega jezika. Verovnikova (2004, 242) na primer združuje eksplicitno s kodificirano normo, ki naj bi omogočala regulirano jezikovno sporazumevanje, kot meni Stabej (2008, 89), ki ji kot nasprotno, za neregulirano, spontano sporazumevanje, postavlja implicitno oz.

notranjo jezikovno normo. Omenja tudi, da jezikoslovje implicitno normo lušči iz danih podatkov, a je ne oznanja javnosti, saj se predvideva, da jo uporabniki že poznajo nezavedno. Eksplicitno pa oznanja jezikovni skupnosti v predpisih. Škiljan (1999, 168) meni, da ko jezikovna pravila pisno fiksirane eksplicitne norme določene družbe veljajo v enaki, standardizirani obliki za vse udeležence komuniciranja v nekem času in prostoru, ta doseže najvišjo stopnjo – to je knjižni jezik.

Stabej (2008, 90–92) v tem kontekstu izpostavlja še problem razlike med normo in sistemom. Sistem naj bi bil zgolj teoretski konstrukt, norma pa je družbeno oprijemljiva in večinoma preverljiva. Težava je v obravnavanju določenih sporazumevalnih praks, ki ne spadajo pod obstoječi teoretski konstrukt, kot odstopov. S tem bi predpostavljali, da se je uporabnik jezika spustil v komunikacijo s ciljem ne biti razumljen in bi se njegova implicitna norma tako tepla z eksplicitno, kar pa je ravno v nasprotju z dvema ciljema normalnosti v jeziku – z razumljivostjo in sprejemljivostjo. Stabej (2008, 91) poudarja »da tudi sporazumevalne prakse, ki naj ne bi bile v skladu s sistemom, ne morejo biti nič drugega kot posledica implicitnih normativnih procesov«.

3.1.4 Sinhronost/diahronost

Zadnjo dihotomijo tvorita sinhronost in diahronost, ki predstavljata sicer zelo različna pogleda na časovno os, a ju norma vsebuje hkrati – dinamičnost in statičnost. Po eni strani je nek jezikovni kod značilen za točno določeno obdobje, za točno določeno točko na časovni premici. Pred stotimi leti je bila norma drugačna, kot je danes in kot bo verjetno čez naslednjih sto let. Primer za sprožanje sprememb ustaljenih navad je recimo pojav elkanja. Po drugi strani pa je sinhronost norme vedno rezultat daljšega jezikovnega razvoja. Diahronija je sestavljena iz vrstečih se jezikovnih sinhronij.

Kadar na normo gledamo kot na absolutno pravilen skupni kod, brez možnih odstopanj, ji pripisujemo rigidnost. Zapremo jo v trdne okvire ozke dopustnosti in »nenormalnih« jezikovnih pojavov ne upoštevamo. Vendar s tem hkrati predpostavljamo, da se v jeziku nič več ne bo spremenilo, da je dosegel svoj

izpopolnjeni nivo, da ga mlajše generacije in nove situacije ne bodo spreminjale ... Torej ga ne bodo uporabljale? Potemtakem smo v zadnji sinhroniji v obstoju nekega jezika. Upoštevati je treba, da je jezik živ organizem in ne statično orodje, kar za seboj potegne vprašanje dvosmernega vplivanja sistem – raba. »Ni dvoma, da prvine predpisovalnosti v jezikovni normi skušajo usmerjati obnašanje rabe, /a/ se v času spreminja tudi kodna shema jezikovnih pravil« (Vitez 1999, 45). Zdi se, da sistem poskuša vplivati na rabo v sinhroniji, v diahroniji pa je raba tista, ki vpliva na sistem.

Če se torej ne spreminja samo raba, ampak tudi norma, se podre slika o edinstvenosti in idealnosti norme. Tvegamo, da se z rabo skrha sistem, a je ne moremo zaustaviti, saj bo vedno tekla svojo pot, in če jo bo uhodila, ji bo čez nekaj časa, verjetno v drugi sinhroniji, sledil tudi sistem. Lahko pa se že sama izrodi v slepi ulici. Beseda 'skrha' zato tu ni ustrezna, bolje je uporabiti 'dopolni', 'izpopolni' oz. kar 'spremeni'. »Časovna in prostorska zamejitev delovanja jezikovnega sistema ta sistem vzpostavlja kot trdno ustaljeno in poenoteno mrežo struktur, ki jo uporabniki največkrat lahko občutijo kot tisto, kar je v njihovem jeziku idealno, nevtralnno, socialno nezaznamovano /oziroma/ pravilno« (Vitez 1999, 45–46). Sistem je obvezno prisotna dimenzija, sinhrona norma, ki v jeziku vzpostavlja red, oporno točko, gotovost. A preveč rigidne meje nas lahko zopet vodijo v strah, saj se bojimo, da jih, glede na nedopuščanje odstopov, kdaj prestopimo in tako delujemo neizobraženi, postanemo diskreditirani, predmet posmeha, pripomb, zaznamovani. Velikokrat je za to kriv »naglas na besedi, /.../ razlika spričo dinamične sinhronije, ki dovoljuje soobstajanje razlik med generacijami, /pa tudi/ fonetične drugačnosti, ki vplivajo na akustični vtis« (Pogorelec 1998, 60) in izdajajo pokrajinskost. Vzvišenost sistema lahko pripelje do različnih izključevanj »nepravilnega« ali pa kar samih uporabnikov. Toporišč se na primer za izpostavljene govorne položaje in govorce sprašuje: »Zakaj ne bi napovedovalci na radiu in televiziji mogli biti v večji meri ljudje iz Ljubljane in kranjskih mestnih območij, ki so bližja knjižni normi?« (Dnevnik 2004) Ni dinamična samo diahronija, prav tako je mikrodinamična tudi na videz statična sinhronija.

3.1.5 Vertikali v parih

Prva vertikala lastnosti jezikovne norme (predpisovalnost, konkretnost, eksplicitnost in sinhronija) je znak bolj tradicionalnega pristopa k normi, druga (opisovalnost, abstraktnost, implicitnost in diahronija) pa ga odpira v modernejše poglede. Po levi strani so pojmi povezani z idejo trdnosti, celo rigidnosti; kjer je namreč predpisovalnost, se zanjo predvideva konkretnost oziroma eksplicitno oblikovana pravila s sinhronega vidika. V tej vertikali je sistem oziroma norma tisto, kar vodi rabo. Če se vztraja na negiblivosti, na rigidnosti, to zamegljuje diahroni pogled za nazaj in se niti ne predpostavlja evolucije za naprej, torej je stanje na mestu edino, kar preostane. Druga, desna vertikala je znak velike sproščenosti v jeziku. Ne vidi potrebe po nikakršnem prisilnem predpisovanju, ker opis zadostuje. Potemtakem je norma tudi abstraktnejša in zanjo eksplicitna pravila niso zahtevana. Usmerja pogled v prihodnost z opiranjem na zgodovinske izkušnje, sprejema pa tudi razne novosti v jeziku in spremenljivost rabe, lahko tudi prehitro.

Težko je reči, kateri vertikalni pogled je bolj primeren. To je odvisno tako od naroda samega kot od trenutne politične situacije. Omenjeni pari se med seboj prepletajo in ločnica med njimi ni vedno strogo določena. Vsekakor je ustrezen vidik kombinacije obeh pogledov. Z upoštevanjem, da mora uporabnik nujno imeti določeno (eksplicitno) vodilo, se pravi stopnjo konkretnosti v trenutni (sinhroni) situaciji, na katero se lahko upira, se je mogoče odločiti tudi za opisovalnost norme. Popolnega izločanja predpisovanja torej sploh ne moremo doseči. Najbolje je glede na včeraj, danes in jutri določiti le okvire, slika pa naj pod budnim očesom slikarja nastaja spontano.

3.2 Norma in jezikovna infrastruktura

3.2.1 Pisni priročniki

Slovenska *pisna jezikovna norma* je precej natančno opisana v priročnikih in začetki njenih korenin segajo vsaj v 16. stoletje. Med pomembnejšimi sodobnimi priročniki najprej izpostavimo *Slovar slovenskega knjižnega jezika* in *Slovenski*

pravopis ter poglejmo njune podobnosti in razlike (Marušič 2008): oba sta slovarja, dostopna tudi v elektronski obliki, a se razlikujeta v namenu in obliki geselskega članka. SSKJ je opisovalen in razlagalen slovar, ki besede pomensko razloži, z nekaj primeri pa je prikazana tudi njihova raba. Slovenski pravopis pa je predvsem predpisovalen slovar. »Vanj so bile vključene tiste besede, ki naj bi jih po mnenju uredniškega odbora Slovenci morali oziroma edino smeli uporabljati, ko uporabljajo knjižni jezik. Pravopis namreč predpisuje normo za slovenski knjižni jezik oziroma pravilen zapis in izgovor slovenskega knjižnega jezika« (prav tam), pa ne le z izborom besed, ampak tudi z daljšim uvodom, v katerem so zajeta pravopisna in nekaj pravorečnih pravil. V geselskem članku Pravopisa so razložene pojavne oblike besede, torej sklanjatve in spregatve. V ta slovar so vključena še nekatera imena, saj tudi zanje veljajo pravopisna pravila. SSKJ ima 93.154 glavnih gesel, v Pravopisu pa naštejemo 92.591 iztočnic, torej nekaj manj, četudi vsebuje številne toponime in druga lastna imena, ki jih v SSKJ ni, kar zopet kaže na njegovo *predpisovalnost*, saj so bili kriteriji za sprejem očitno strožji. Marušič še navaja: »Pravopisni slovar vsebuje tudi nekaj besed, ki se v slovenščini pojavljajo, za katere pa so v uredniškem odboru prepričani, da jih v knjižnem jeziku ne bi smeli imeti. Takšnim besedam so dodani različni kvalifikatorji od 'odsvetovano' do 'prepovedano'. Zakaj so takšne besede sploh vpisali?«

Zaradi takih in podobnih primerov je še toliko pomembneje, da je slovensko jezikovno okolje razvilo *besedilne korpuse* – omenimo *Korpus FIDA* oz. njegovo nadgradnjo *FidaPLUS* in *Novo besedo* – saj ne ponujajo nikakršnih pojasnil, katere besede so neustrezne. Uporabnik se na podlagi prenosnika, kontekstov in števila zadetkov v naboru lahko sam odloči, ali si res zaslužijo kakšen kvalifikator. Korpusi so dobrodošli tudi pri izpopolnjevanju že obstoječih priročnikov. Še eden najpomembnejših je Toporišičeva predpisovalna *Slovenska slovnica*. To edinstveno metajezikovno besedilo v slovenskem prostoru je rezultat dolgoletnega dela, podprtega z različnimi jezikovnimi tradicijami. Ravno zaradi tega, ker je edina, je deležna marsikatere kritike, ki pa je upravičena zgolj v primeru, da ponuja konstruktiven predlog. Ocenjevati na podlagi avtorjevega osebnega teoretičnega pogleda na svet, ki je pač bolj predpisovalen, kar je za

obdobje nastajanja pod pritiski jugoslovanske cenzure celo razumljivo, se zdi kot razvrednotenje opravljenega dela. Veliko razumljiveje kot spreminjati staro, se zdi poskusiti napisati novo slovensko slovnico v drugačnih družbenih, teoretičnih in jezikovnih okoliščinah. Mogoče bomo ravno s pomočjo korpusnih jezikovnih analiz dostopili do nove, opisovalne slovnice, saj »omogočajo opazovanje in primerjavo slovnčnih struktur, predvsem pa sklepanje o tem, kaj je v jeziku bolj in kaj manj tipično. /L/ahko služijo kot pomemben vir za slovnični opis jezika, še posebej glede na zvrst, register in prenosnik« (Vintar 2003, 79).

Jezikovna infrastruktura poleg naštetega pozna tako *eno-* kot *dvojezične splošne in terminološke slovarje (Evroterm), Amebisov besedni zaklad, Odzadnji slovar, leksikon Osebnosti, Veliki slovar tujk, leksikone besednih oblik, dostopne s pomočjo orodja podjetja Amebis ali ZRC SAZU*, idr. Žal nam manjka še marsikatera koristna zbirka, med drugim potrebujemo *leksikon lastnih imen*, ali pa *slovar sinonimov*, ki ga slovenski jezik še ne premore, obstaja le orodje za sopomenke, ki ga ponuja Microsoft Office. Omeniti je treba tudi druga računalniška orodja, ki so del jezikovnih tehnologij in temeljijo na prej omenjenih priročnikih. Sem spadajo *črkovalniki, delilniki, samopopravki, preverjevalniki slovnice (BesAna), avtomatski prevajalniki, povzemovalniki besedil* itd. (Krek 2003, 29–39). Pomemben vir podatkov je kar sam *svetovni splet*, kjer načeloma ni cenzure za lepo in pravilno rabo jezika. Hitro rečeno, je podoben korpusnemu sistemu, saj ne ločuje slabe in dobre rabe, ampak se v zadetkih pojavljajo tudi »nenormalnosti«, ki v splošne slovarje nikdar ne bi uspele zaiti. Odstotek enakih zadetkov nam je včasih že lahko indikator o realnosti uporabe neke besede ali besedne zveze. Vintarjeva (2003, 81) dodaja, da so »za razvoj vseh naprednejših jezikovnih orodij /.../ neobhodno potrebni jezikovni viri, kot so korpusi, oblikoslovni leksikoni, splošni in področni pomenski tezavri, leksikoni lastnih imen in drugi. Šele z njimi je namreč mogoče razviti jezikovno specifična orodja«, ki jih hitri razcvet računalniškega vedenja o jeziku potrebuje.

3.2.2 Govorni priročniki

Ustaljevanje *govorne jezikovne norme* pa se je začelo vsaj dvajset let kasneje od pisne, za kar obstaja več vzrokov, predvsem zgodovinskih. Nekaj vidnejših

slovenskih jezikoslovcev, kot sta na primer Škrabec in Vodušek, se je sicer ukvarjalo z vprašanjem govora v jeziku, a sklepamo lahko, da je bil govorni nivo v preučevanju slovenščine vedno podrejen pisnemu, saj imamo še vedno le staro Ruplovo Slovensko pravorečje iz prejšnjega stoletja (1946) in se opisovanje sodobne govorne norme omejuje zgolj na nekaj poglavij v Slovenskem pravopisu, ki naj bi prvotno razlagal pisni jezikovni kod. »S stališča uporabnosti in 'izboljšanja' kakovosti govorjenega jezika se bo sodobno slovensko pravorečje moralo poleg samih pravorečnih pravil ukvarjati tudi z retorično ustrezno izvedbo govorjenega besedila od artikulacije fonemov do tvorjenja in členjenja besedila« (Tivadar 2003, 283). Mogoče je za takšno neobvladovanje področja dodatno krivo težko obdelovanje in shranjevanje ustnega gradiva v primerjavi s pisnim. Položaj se danes sicer izboljšuje, v veliki meri zaradi tehnološkega napredka, ki omogoča ne le lažje zbiranje podatkov, ampak tudi raznovrstno obdelavo govora, količinsko shranjevanje itd. Vedno bolj se v ospredje postavlja pomen raziskovanja govora, na kar kaže porast govornih tehnologij. Obstajajo različni *programi za analizo in sintezo govora (Govorec, eBralnik), elektronski slovarji z izgovorjavo besed, govorni vmesniki pri mobilni telefoniji, pripomočki za otroke ali pa za slepe in slabovidne* (Vintar 2003, 80). Pomembne so tudi različne *govorne zbirke*, ki se izdelujejo na slovenskih univerzah in v laboratorijih, na primer *SpeechDat II, SNABI, PoliDat*.

Dokaz za pomembnost preučevanja govora in s tem norme je tudi nastajajoči slovenski *govorni korpus*. Tivadar (2003, 205) opozarja, da je treba pri izbiri ustreznih govorcev in besedil upoštevati, da je spontanost ena pomembnejših značilnosti govora, zato naj bodo, poleg zbiranja pristo- oz. polprostogovorjenih besedil, osnova za oblikovanje knjižne norme brana besedila in pisni jezik. Glede na to, da je gradivo iz dosedanjih kodifikacijskih priročnikov že starejšega datuma, ustvarjanje referenčnega nacionalnega govornega korpusa pomeni nove, empirične možnosti določevanja oziroma opisovanja trenutnega knjižnega jezika, pa tudi neknjižnih zvrsti, skratka, podaja več kakovostnih informacij o jezikovni realnosti slovenskega jezika. Seveda je (zaenkrat) celotno jezikovno pojavnost nemogoče opisati. Kakor meni Stabej (1998), je »v jeziku lahko tudi tisto, česar v korpusu ni. Vse, kar je v korpusu, /pa/ je tudi (bilo) v jeziku«. Druga pozitivna

lastnost govornega korpusa je širša dostopnost in usmerjenost v uporabnost, ki se razširja na vsa področja jezikovnega raziskovanja, všteti prevodoslovje, besediloslovje, sociolingvistiko, stilistiko itd. Poleg tega korpus omogoča dialog z uporabniki in ob nepričakovanih rezultatih ne podleha intuiciji (Gorjanc 2003, 19–26). S stališča korpusa postane norma veliko prožnejša, saj so ti nabori besed zasnovani tako, da se vanje lahko ves čas vnašajo nove jezikovne pojavnosti oz. spremembe. Na tak način se vedno znova pretresa ustaljena jezikovna norma, raba je bolj ažurno registrirana in mogoče bo sistem hitreje sledil realnemu dogajanju v jeziku.

Čeprav je pri nas prišlo do razcveta jezikovnih tehnologij, je na tem področju treba postoriti še veliko, saj v projektih še vedno zaostajamo za drugimi razvitimi evropskimi državami. Razlog za to je predvsem finančni primanjkljaj. Kačič (2002, 111) dodaja, da je za slovenski raziskovalni prostor »značilen sorazmerno majhen raziskovalni potencial, ki je v preteklem obdobju deloval precej nepovezano in razpršeno. Vključenost v mednarodne projekte je bila tako bolj plod prizadevanj posameznikov in njihovih poznanstev s skupinami v tujini in manj plod organiziranega skupnega delovanja«, pa še te je bilo bolj malo. Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko pod točko 3.2 med slabosti razmer za jezikovno strategijo navaja kritično zamudo pri digitalizaciji slovenskih besedil in nastajanju izvirnih ali prevedenih orodij. Glede na to, da je opremljenost s temeljno jezikovno infrastrukturo le delna, za kar krivi njeno nesistematično in neuskkljeno izpopolnjevanje, si pod izzive zadaja izdatnejšo finančno podporo programom in razvojnim projektom za jezikovno tehnologijo, jezikoslovnim raziskavam in razvoju slovenske terminologije. Zato ni presenetljivo, da je, pod točko 3.3.1, razvoj sodobne jezikovne infrastrukture ena izmed osmih temeljnih usmeritev oz. vizij aktualne slovenske jezikovne politike. Z natančnim raziskovanjem in (s)poznavanjem jezika bo mogoče dobiti ustrezne informacije za uporabnike. »Kvalitetna informacija ne pomeni, da narediš en slovar na pol stoletja, v velikem obsegu in z visoko ceno« (Petrovič in Stabej 2004, 21). Racionalna uporaba razpoložljivih finančnih sredstev in podroben opis sodobnega jezika, tako v njegovi normirani obliki kot v rabi, sta obvezna pogoja

za nadaljnje uspešno polaganje zidakov na poti k popolni infrastrukturi. Glede njene prihodnosti Simon Krek (2003, 42) meni:

Govorec slovenščine bo verjetno še nekaj časa prikrajšan pri več segmentih. Najbolj pomembna za nadaljnji razvoj so pravzaprav področja, kjer nihče drug ne more opraviti dela za neko jezikovno skupnost, pri segmentih, ki so vezani na jezik, ne pa na samo tehnologijo. Prva zadrega torej nastane že na ravni, ki še ni računalniška, je pa nujen pogoj za kvalitetne jezikovne pripomočke v digitalnem mediju – spodobna dokumentiranost stanja sodobnega jezika v obliki, ki je primerna za prenos v digitalne aplikacije, od vseh vrst slovarjev do uspešnega oblikoslovno-skladenjskega označevalnika. Brez teh elementov je težko graditi naprej.

4 RAZVOJ JEZIKOVNE NORME

Razvoj jezikovne norme nekega jezika je tesno prepleten z razvojem samega jezika nasploh. Za razumevanje današnjega stanja jezikovne (ne)samozavesti in dojemanja norme slovenskega in francoskega jezika je ključnih nekaj preteklih dogodkov, ki so zaznamovali pot sistema in rabe. Razvoj norme skozi zgodovino jezika obeh držav je bil v veliki meri obarvan z različnimi zavarovalnimi mehanizmi, kot je na primer purizem. Če poenostavimo in s pogledom oplazimo res daljno preteklost, se zazdi, da se je vplivnost obeh jezikov zrcalno obrnila. Smo nekoč res bili najvplivnejše evropsko ljudstvo Venetov in nismo naselili teh območji šele v 6. stoletju v navalu izza Karpatov, pač pa smo pustili žig v besedišču velikih jezikov, kot sta nemščina in italijanščina, kakor trdi sicer nepriznana teorija o Venetih? Mogoče, a ta diplomatska naloga ni kraj odpiranja takšnih polemik, bolje se je opreti na drugo, vsesplošno priznano dejstvo o veliki in močni Karantaniji, katere jezik kot sporazumevalno orodje je bila ravno slovenščina. »Medtem ko so mnogi drugi narodni jeziki v srednjem veku končno krepko zaživeli tudi v knjigi in sploh v kulturni vlogi, je slovenski tako višjo vlogo pri ustoličevanju vojvod na Gosposvetskem polju (v 15. stol.) celo izgubil« (Toporišič 1996, 42). Kaj se je zgodilo, da se je naš jezik iz vse te »bohotije« zožil na kmečko govorico majhnega neopredeljivega teritorija podložnih Slovencev? Francoski jezik, ki je zrasel iz kmečkega dialekta, iz vulgarne latinščine, pomešane s keltskim izrazjem, pod vplivi latinsko govorečega prebivalstva, pa je doživel ravno obratno. Že v srednjem veku ga je navdihovala in krasila melodična lirika vagabundskih trubadurjev. Širil in širil se je, dokler ni dobil svojih pravic, svojega ozemlja, in končno, svetovnega ugleda in moči. V tem trenutku ga je sicer zasenčila angleščina, tako kot vse druge svetovne jezike. Tudi slovenščino, ki pa očitno zopet pridobiva na veljavi. Zelo verjetno ne bo nikdar nastopila v svetu kot *lingua franca*, a z vstopom v Evropsko unijo je postala bolj opažena. Na Centru za slovenščino kot drugi/tuji jezik poročajo o številu slovenističnih kateder po svetu, ki se vsako leto povečuje, vedno več je tujih študentov, ki se šolajo v Sloveniji in stopajo v kontakt z jezikom, tudi zaradi raznovrstnih bilateralnih pogodb in izmenjav. Kar se tiče prepoznavnosti v svetu, se je položaj precej izboljšal s predsedovanjem Slovenije Uniji. Tujci nas redkeje geografsko postavljajo v ruske stepe in manjkraj nas zamenjajo s Slovaki. Ker je jezik del nacionalne identitete,

se z opaznostjo naroda veča tudi pozornost do njegovega jezika. A to so zgolj grobe smernice, lotimo se podrobnejšega zgodovinskega dogajanja, ki je zaznamoval pot jezikovne norme po pomembnejših obdobjih.

4.1 Razvoj slovenske jezikovne norme

Kompleksnost slovenskega geopolitičnega položaja izhaja iz različnih zgodovinskih in demografskih dejstev. Na prepihu med Sredozemljem in ostalo Evropo oziroma na strateško pomembnem ozemlju ob severnem Jadranu je bil slovenski narod, demografsko razmeroma šibek, izpostavljen različnim tujim pritiskom in srečevanjem mnogoterih vplivnih kultur, ki so pustili odtise tudi v jeziku. Verjetno predstavlja slovensko ozemlje enega izmed najbolj pisanih jezikovnih kontaktov v Evropi, saj ga obdajajo predstavniki vseh treh njenih makrodiasistemov – na zahodu italijanski jezik je del romanskega, na jugu hrvaški del slovanskega in na severu nemški jezik del germanskega makrodiasistema. V stiku je tudi z ugro-finsko strateško cono. Zaradi vse te razkosanosti, neenotnega oz. neskupnega teritorija, ki bi Slovence povezoval v državo, in zaradi tujih raznarodovalnih pritiskov se lahko v majhni meri uveljavlja kvečjemu pisna norma jezika, ki prav tako razkosana na več različic zajame večino slovenskega prebivalstva in se razvija. Za razvijanje govorne norme pa je takšna situacija vse prej kot idealna. Upošteva dejstvo, da so še v 19. stoletju visoki izobraženci v javnih oz. pomembnejših situacijah govorili nemško, je razumljivo, da se tudi zato začne razvijati veliko kasneje in počasneje, pa še do danes ni prav dobro definirana.

4.1.1 Začetek in srednji vek

Prve korake jezikovne norme je treba povezati s prvimi koraki same slovenščine. Dokazi o začetkih slovenskega jezika segajo v 10. stoletje k *Brižinskim spomenikom*, ki so pravzaprav prepisi, kar pomeni, da »je v zvezi z njimi med Slovenci nastalo nekako pisno jezikovno izročilo« (Toporišič 1996, 35). Besedila so prevodi iz latinskih ali nemških predlog, a je v njih tudi nekaj izvirnega. Verjetno pa so prva govorjena ali pisana besedila v slovenščini nastala že prej, okoli »leta 800, ker je po sklepu Karla Velikega morala duhovščina moliti z

ljudstvom glavne krščanske molitve v ljudskem jeziku in mu v razumljivem govoru razlagati glavne verske smernice« (Kos 2000, 123). Poleg njih je iz srednjega veka še nekaj drugih cerkvenih dokumentov, kot so *Rateški* ali *Celovski rokopis*, ki je primer koroško-gorenjskega govora 14. stoletja, *Stiški rokopis* kot primer dolenskega govora začetka 15. stoletja, pa *Starogorski rokopis* s konca 15. stoletja, v katerem prevladujejo beneške in gorenjske jezikovne prvine. Vsi ti rokopisi niso pomembni le zato, ker pričajo o obstoju in razvoju slovenskega jezika kot drugačnega od ostalih slovanskih jezikov, ampak tudi zato, ker so dokaz o razširjenosti mednarečnega pisnega jezika, ki se glede na geografsko lego spreminja s posameznimi pokrajinskimi jezikovnimi vplivi in postopoma postavlja temelje za pot proti skupni jezikovni normi.

Večina najdenih zapisanih besedil je cerkvenega značaja, vseeno pa obstaja tudi nekaj posvetnih zapiskov, čeprav maloštevilnih. Poznamo *Škofjeloški rokopis* iz leta 1466, kjer je zapis najstarejših znanih slovenskih imen za mesece, pa zapise za slovenska imena, števnike. Omeniti je treba tudi razvoj *srednjeveškega ljudskega slovstva*, ki je z epskimi in lirskimi pesmimi navdihoval kasnejše rodove in se včasih s svojimi motivi kristaliziral v najvišjih tonih slovenskega knjižnega jezika. Prešernova Lepa Vida je le en takšen primer. Pomembne so tudi različne prisege, na primer *prisege mesta Kranj*, ki »so dokaz uporabljanja slovenščine na sodiščih, saj so tedanji meščani Kranja pred sodiščem pričali in prisegli v slovenskem jeziku« (Hervardi¹).

Ves ta čas, vse do 15. stoletja, je v slovenskem jeziku potekal starodavni obred ustoličevanja karantanskih knezov na Gosposvetskem polju. Slovenski jezik je predstavljal osnovo edinstvenega in slovesnega dogodka, ki je zanimiv iz zgodovinskega in jezikoslovnega vidika. Po nekaterih teorijah naj bi »obred simbolne predaje oblasti karantanskemu knezu in koroškemu vojvodi s strani kmetov neposredno vplival na ameriškega državnika Thomasa Jeffersona in na nastanek ameriške deklaracije o neodvisnosti« (Repe 2007, 124) Uporaba slovenščine pri cerkvenih obredih, na sodiščih, pri ustoličevanju in še kje je prav

¹ Internetna stran ne vsebuje podrobnejših podatkov (avtor, leto nastanka ...) za natančnejšo umestitev citata, zato je v celoti navedena le v poglavju Literatura.

gotovo znak, da je slovenska zavest obstajala v vseh stanovih. Tudi »posamezni verzi viteških pesnikov Ulrika Lichtensteinskega in Oswalda Wolkensteinskega ter *Turjaški rokopis* opozarjajo na to, da naš jezik vsaj občasno ni bil samo izraz plebejskega, ampak tudi aristokratskega srednjega veka« (Grdina 2004).

4.1.2 Reformacija in protireformacija

Šele doba reformacije in Cerkev sta slovenskemu narodu prinesli razširitev književnega dela. Čeprav je v veliki meri še vedno temeljilo na verskih tekstih, je takšen razcvet z vrhom okoli leta 1570 protestantizem doživel ravno zato, ker je temeljil na »zahtevi po neposrednem vernikovem stiku z verskimi resnicami /.../ v materinščini, tj. v slovenščini. S tem je ta postala knjižni jezik in se je v njej lahko utemeljila prava književnost« (Kos 2000, 183). Z vzpostavitvijo knjižnega jezika in potrebe po njegovem poenotenju se zariše tudi prva bolj ali manj enotna jezikovna norma, kateri sledijo prvi pisci slovenskih knjig. Leta 1550 izideta prvi slovenski knjigi *Katekizem* in *Abecednik* Primoža Trubarja, ki poleg tega izda še prvi in drugi del *Nove zaveze*, *Cerkovno ordningo* in prevod *Matejevega evangelija*. Poleg njega je v tem obdobju pomembnih še nekaj drugih protestantskih piscev. Jurij Dalmatin je leta 1584 prevedel *Biblijo*, ki ji je bilo prizaneseno tudi v času požiganja in uničevanja slovenske zapuščine, med protireformacijo. Istega leta Adam Bohorič postane avtor prve slovenske slovnice, sicer v latinskem jeziku, *Zimske urice*, kjer se torej prvič opiše neka skupna jezikovna norma. Sebastjanu Krelju gre zasluga za izboljšanje slovenskega črkopisa in nasploh jezika v delih *Otročja biblija* in *Postila slovenska*. V kodifikacijske priročnike, ki so skušali zajeti normo, moramo uvrstiti še *Register besed v Dalmatinovi Bibliji* in *Megiserjev slovar* (1592).

Tako se je s prizadevanji posameznikov protestantov pri nas začela redna književna produkcija. Prva knjiga, prva slovnica, prvi prevod Svetega pisma, prva knjiga o ureditvi verske občine, prve teološke razlage skozi energično jezikovnopolitično gibanje so slovenski jezik povzdignili na raven drugih evropskih kultur in jih povezali z aktualnim evropskim duhom reformacije. Resda so se izobraženci zgledovali po Luthrovih idejah, »vendar so njegova stališča in posege kritično prenašali v slovenski jezikovni prostor in samostojno reševali

slovensko jezikovno problematiko« (Pogorelec 2003, 204). Slovenske protestantske knjige in miselnost bi lahko uvrstili med začetke prvega slovenskega jezikovnega načrtovanja. Pogorelčeva (prav tam) namreč našteva glavna jezikovna načela tega obdobja, ki so skušala utrditi slovenski knjižni jezik, in sicer »izbira govornega izhodišča kot podstave knjižnega jezika«, »izdelava posebne, lastne pisave s prvimi pravili izreke«, »prebiranje besedišča«, »opušcanje (pretirano) narečnih pojavov« in prečiščevanje »interference iz govornega stika z mestno nemščino«, kar bi se lahko interpretiralo kot prvi pojav purizma na slovenskih tleh, a to je bila bolj blaga, nesovražna, prej estetska oblika čiščenja.

V dobi protireformacije, v vsem preganjanju nasprotne miselnosti, vsesplošnem uničevanju in nasilju je najbolj žalostno, da je velik delež prizadel predvsem lastno cvetočo in razvijajočo se kulturo in slovenski jezik. »Na večjem delu slovenskega ozemlja je sledila močna oseka avtonomnih jezikovnopolitičnih pobud« (Resolucija, 2 tč.). Že v tako nezavidljivem položaju pod pritiski tujcev in tridesetletne vojne je slovenski človek napadel še samega sebe. »Zato govorimo za ta desetletja o književnem zastoju« (Kos 2000, 194). Vseeno je treba omeniti vsaj tri vidnejše predstavnike, ki so tako ali drugače skrbeli za jezik: ljubljanski škof Tomaž Hren z *Evangeliji inu listuvi* (1613), Janez Svetokriški s svojimi pridigami in zgledi (eksempli), katere že lahko štejemo za začetek pripovedne proze kljub njihovi verski vlogi, in Janez Čandek, ki leta 1615 prevede *Kanizijev katekizem* (Kos 2000, 194–197) in pod recenzentom Hrenom sodeluje pri *Evangelijih inu listuvih*. »Nadaljnji razvoj knjižne norme so določale že spremenjene okoliščine javne komunikacije v slovenščini, ki je v nasprotju s protestantsko v dobi verske preнове potekala po pretežno ustnem prenosniku« (Pogorelec 2003, 205), na kar kaže že sam pregled književnih zvrsti. Pod najpomembnejše spada pridiga, ki postane izrazito polliterarna, sledijo verska premišljevanja in nabožne pripovedi. V ospredju so tudi cerkvene pesmi in razvoj prve zvrsti slovenske dramatike, tj. duhovna igra (Kos 2000, 194–195). Očitno je, da so zastopane samo zvrsti, ki se bodo uporabljale v Cerkvi za širok krog ljudi v poučne namene, zvrsti, ki bodo brane, pete, podpora za spontani nagovor ali kako drugače povezane z govorom. V 17. stoletju so »zaradi vplivov govornega udejanjanja knjižne norme in zaradi izročila knjižnojezikovne norme /.../ postavili

nov normativni postulat, po katerem naj bi *pisali po načinu rodu* (torej enotno), govorili *pa po načinu pokrajine* (glede na občutne razlike v izreki)« (Pogorelec 2003, 205).

4.1.3 18. in 19. stoletje

Kako velikega pomena je, da vladar priznava in upošteva razvoj drugih jezikov, je dokazala Marija Terezija, ki je prva uvedla slovenske šole in leta 1774 ustanovila tudi prvo študijsko knjižnico. Pod njenim okriljem se je slovenski jezik, glede na zunanje pritiske, lahko razvijal mirneje kot v drugih obdobjih. V slovenskem narečno neskončno razsekanem prostoru se tako počasi izoblikujejo knjižne različice, vsaka s svojo normo, vezane na obredni jezik. Ob kranjski, koroški in štajerski različici se neodvisno razvije prekmurski knjižni jezik, imenovan »naš stari slovenski jezik«. Upošteva je zemljepisno nepovezanost, so narečja resda temeljni kamen obstoja našega jezika, a lahko dodamo, »da je usodo slovenskega jezika kot kulturne nadstavbe rešil /.../ obstoj kultiviranih pokrajinskih knjižnih različic« (Orožen 1988, 12). Vprašanje, zakaj se ni razvil en sam obredni jezik za potrebe vseh Slovencev, je odveč. Ker smo bili dolgo brez enotne lastne škofije, so se slovenske dežele razvijale ločeno, kar pomeni, da so imele drugačne navade, drugačne narečne pojavnosti in na njih zgrajene različne obredne tradicije, ki se zrcalijo v knjižnih različicah. Marko Pohlin, ki je ljubljansčino videl kot osnovo za knjižno normo, leta 1768 napiše *Kranjsko gramatiko*. S Kopitarjevo slovnico »Grammatik der slawischen Sprache in Krain, Kärnten und Stayermark« (1808), ki je želela poenotiti jezik, se je začelo srečevanje drugih narečij in knjižnih različic. Postalo je jasno, da jezik »kultiviranega« središča ne mora ustrezati vsem drugim Slovincem, sploh zelo razvitemu vzhodnoslovenskemu jeziku, katerega predstavnik in snovalec je Štefan Küzmič. Pojavi se zamisel o skupnem vseslovenskem knjižnem jeziku, ki dozori v naslednjem stoletju. Hkrati proti koncu stoletja k nam priplavajo novorojene ideje francoske revolucije in romantike, ki pričnejo prebujati slovensko zavest (Orožen 1988, 8–12).

Od leta 1809 do 1813 se slovensko ozemlje znajde pod francoskim vodstvom v okviru Ilirskih provinc, ki so, čeprav kratke dobe in pri vseh ne ravno enako priljubljene, močno pripomogle k dvigu narodne samozavesti in zavedanja o

svoboščinah, saj so za prebivalce Ilirskih provinc pomenile »podrobnejšo seznanitev s pridobitvami francoske revolucije in sodobno meščansko družbo. Obdobje Ilirskih provinc je pomenilo začetek obdobja močnejšega zavedanja načel svobode, bratstva in enakosti. Načrt reorganizacije šolstva je za pouk v osnovnih šolah in nižjih gimnazijah namreč predvideval poučevanje v deželnem jeziku« (Urad vlade za komuniciranje). To je čas spodbujanja rabe slovenskega jezika in tudi sicer kratkočasne združitve velikega dela Slovencev. »Vse to postavi v novo luč malega človeka; predmet zanimanja postane tudi ljudski jezik« (Orožen 1988, 11), ki močno privlači nekatere slovenske jezikoslovce, med njimi Jerneja Kopitarja. Po koncu te kratke dobe nastopi avstrijska oblast, ki odpravi mnoge francoske pridobitve in med drugim slovenščino v šolah nadomesti nemški jezik. V začetku 19. stoletja se torej pojavi raznarodovalni pritisk avstrijskega cesarstva, ki začne uvajati lasten jezik. Tako se začne boj za *stati inu obstat*i jezika, ki bi po statusu in razvitosti lahko stopal ob boku drugim kulturno razvitim evropskim narodom. To je obdobje kristaliziranja narodne zavesti, obdobje rasti želje po unifikaciji samih Slovencev v eno državo, takrat še v kraljevino pod okriljem avstrijskega cesarstva, z enim oz. enakopravnim jezikom. Leto 1848 je prelomno, saj se pojavi politični program *Zedinjena Slovenija*, katerega zahteve se sicer ne izpolnijo v tem stoletju, a se narodobudni duh nadaljuje prek taborov, želje po združenju z južnimi Slovani v Jugoslavijo in obeh svetovnih vojn vse do končne resnične osamosvojitve države Slovenije leta 1991. Boj za slovenščino v uradih, na sodiščih in v šolah ni bil lahek. V kranjskem deželnem zboru se je slovenščina začela uveljavljati šele z volitvami v zbor leta 1867, v uradih pa nekje po letu 1890. Škof Anton Martin Slomšek, ki je leta 1842 napisal pomemben slovenski učbenik *Blaže in Nežica v nedeljski šoli* in bil pobudnik za ustanovitev Mohorjeve založbe, s pomočjo katere je bil slehernemu Slovincu približan dostop do knjig oz. višjega jezika, se je zavzemal predvsem za rabo slovenščine v osnovnih šolah. Avstrijska stran je najbolj nasprotovala njeni vpeljavi v srednje šole, ker so se v njih izobraževali poznejši razumniki. Do takrat je namreč še celó zavedno slovensko izobraženstvo za izražanje na višjem nivoju uporabljalo nemški jezik. Za prvo srednjo šolo s slovenskim učnim jezikom tako šteje zasebna Škofijska klasična gimnazija, ki je bila ustanovljena šele leta 1905 v Ljubljani.

»To preraščanje jezikovne skupnosti v narodno skupnost je spremljalo zavestno in nepretrgano prizadevanje za razvoj jezikovnega korpusa, da bi z besedno, s slovnično in z izrazno podobo njegove knjižne zvrsti lahko dohitevali vse nove potrebe javne rabe« (Resolucija, 2 tč.). Ključni datumi so tako leto 1802 s prevodom Japljevega *Svetega pisma*, že omenjeno leto pomladi 1848, 1899, ko izide Levčev *Pravopis*, ki je med drugim prvi pravi normativni akt slovenščine, in 1894, ko se slovenščina kodificira v Pleteršnikovem slovarju. Na strani SAZU² je zapisano, da slednji pomeni »veliko več kot slovensko-nemški slovar, je zlata knjiga slovenskega besedja in slovenističnega slovaropisja, slovenska zaščitna znamka med slavisti doma in na tujem«. Na podlagi glavnih, navedenih opornih točk v zgodovini jezika (Brižinski spomeniki, 16. stoletje ...) se je tako pričelo oblikovanje enotnega knjižnoslovenskega sestava pod okriljem enotne jezikovne norme, ki bi povezoval tudi narod. V duhu enotnosti je bilo prav tako treba razčistiti s prej omenjenimi različicami knjižnega jezika. »Z vidika novih demokratičnih in narodnostnih idej, pa tudi jezikoslovnih normativnih ciljev, je bil stari tip osrednjeslovenske in koroške knjižne različice razvrednoten, zato nepravilen, nečist, nelep, novemu času neustrezen, kot primer 'separatizma' pa odklonjen tudi tip vzhodnoslovenske knjižne različice« (Orožen 1988, 12). Zdi se, da takratni umi niso razmišljali o jeziku kot o sestavu sintaktičnih in drugih gramatikalnih pravil, ampak kot o nečem, kar izhaja iz pluralizma govornih praks. Knjižni jezik se je ločil od narečij in postal umetna tvorba, postal je samostojen in ne kombinacija kranjskega in dolenskega narečja, temveč zbirno zatočišče za govorne prakse. Konec 19. stoletja zato zaznamuje ustalitev slovenskega knjižnega jezika.

Stoletje zaznamujejo še jeziko(slo)vne polemike, ki so ves čas tehtale tudi to, ali je omenjena strategija uveljavljanja slovenščine na vseh področjih preveč idealistična in je slovenski jezik bolj primeren le za ljudsko uporabo ali pa se lahko razvije v jezik s polno uporabnostjo, zmožen doseči tako znanost kot visoko kulturo. Nasprotje med Kopitarjevim konzervativnejšim pogledom in Čopovim liberalnejšim se je poglobilo ob prvem izidu Kranjske čbelice (1830) in otvorilo

² Internetna stran ne vsebuje podrobnejših podatkov (avtor, leto nastanka ...) za natančnejšo umestitev citata, zato je v celoti navedena le v poglavju Literatura.

dolgotrajno in zagrizeno Črkarsko pravdo. Kopitar, ki leta 1808 izda *prvo slovensko znanstveno slovnico*, je prepričanja, da slovenski jezik potrebuje najprej nov črkopis po načelu »vsak glas svojo črko«. Prav tako goji veliko ljubezen do srbske ljudske poezije, po kateri naj bi se zgledovala tudi slovenska. Opira se na kmečko prebivalstvo in izpostavlja njihov jezik, hkrati pa dvomi v sposobnost umetniškega in znanstvenega oblikovanja slovenske besede. Njegova somišljenika sta na primer Bleiweis in Vesel Koseski, povezan pa je tudi z Vukom Karadžićem. V tem času raste ideja o združenju z drugimi Slovani – ilirizem oz. panslavizem. A s prvo Čbelico se pojavi tudi prva javna deklaracija – Matija Čop v pismu Kopitarju poudari, da se je treba postaviti proti kompromisu in socialni prilagodljivosti. S podporo Franceta Prešerna lahko izrazi ljubezen do nove, evropske literature, v ospredje postavlja krog izobražencev in zavrača globalno vez Slovanov (Kos 2000, 59–61). Prepričan je, da se slovenski jezik lahko razvija brez meja. Kopitarjev pogled se zdi že *a priori* neustrezen, saj jezik naroda ne more pripadati samo jeziku kmetov, niti samo jeziku kateregakoli drugega razreda. Noben stan ne more imeti lastninske pravice do govornih praks. Čop je prepričanja, da je obstoječi jezik treba najprej omikati, da bo sposoben sprejeti še kaj drugega kot ljudsko raven. Te težnje so resnično zrasle do najvišje estetske kakovosti, ki jo predstavljajo od Kopitarja večkrat zavrnjene Prešernove pesnitve.

Zanimivo je vprašanje, zakaj se visoki slovenski jezik začne s pesmijo. Kot povedano, je bil jezik izobraženstva in znanosti nemščina. V ljudski jezik se takratna oblast bolj ali manj ni vmešavala, saj je bil po njenem to jezik »neizobraženih«. Verjetno je, da se ji je zdelo pesništvo bolj odraz ljudskega kot umetnosti, zato se ga ni bala ali branila tako kot na primer poučevanja slovenščine na srednjih šolah, ki so jih zasedali bodoči izobraženci. Zato se je lirika lahko bolj nemoteno razvijala kot druge vrste in zvrsti ter potihoma, ne da bi sploh opazili, je slovenski jezik z bogatim novim estetskim besediščem stopil ob bok drugim evropskim jezikom in postajal vedno bolj podoben jeziku s polno uporabo.

4.1.4 20. stoletje in sodobnost

Stoletje zaznamuje precejšnje zatekanje k čiščenju jezika. Kalin Golobova (2008, 18–20) meni, da se je purizem, sicer zmerni, prvič pojavil v dobi protestantizma

hkrati z razvojem knjižnega jezika. Na germanizme v Trubarjevih delih je opozarjal že Krelj. Proti njim so se borili v času protestantizma, vrh boja pa je dosegel Fran Levstik v *Napakah slovenskega pisanja*. »Nemščina je spodbujala tekmovalnost pri nastajanju slovenskih terminologij. Jezikovnokulturna maksima zmerne purizma je bila srečna okoliščina, zaradi katere je pritok nemških besed med drugo svetovno vojno, ko je šlo za hoten pritisk nemščine na slovenščino (*Naredite mi to deželo nemško!*), ostal brez posledic« (Kalin Golob 2008, 20). Z vstopom v Državo Slovencev, Hrvatov in Srbov je bilo »/n/emškega vodstva, vodilne vloge nemškega jezika, nevarnosti germanizacije /.../ konec«, uresničena je bila »ustanovitev univerze, kar je pomenilo velik napredek slovenske znanosti«; nekaj več težav je bilo s »šele malo pred drugo vojno ustanovljeno akademijo znanosti« (Melik 1988, 198). Situacija slovenskega jezika pod novo zvezo, ki se je kmalu preimenovala v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev ter kasneje v Jugoslavijo, Slovincem kljub idealistični ideji o sožitju južnih Slovanov ni prinesla samoupravnega oz. samostojnega položaja. Formulacije o enem in enakopravnem narodu s tremi plemeni v »kulturnem edinstvu« so bile tako po eni strani prazne, po drugi pa so včasih, na primer z vsiljevanjem skupnega, srbskega, jezika v šole, urade in medije, resno ogrožale slovenske interese (Melik 1988, 198). V tem duhu se zopet pojavi puristično nagnjenje, tokrat veliko manj zmerno, proti slavizmu. Ti so bili vse do 20. stoletja sicer eden izmed virov črpanja novih besed. »Vseslovansko navdušenje je tako zelo vplivalo na posameznike, da so se bili pripravljene odreči slovenščini«, čemur so se uspešno uprli »močni in avtoritarni posamezniki«, na primer Cankar in Škrabec, katerih »pozitivni purizem je ohranjal samobitnost slovenščine tudi v obdobju omahovanja in dvomov« (Kalin Golob 2008, 23). Med leti 1918–1945, ko je bil pritisk jugoslovanskega centralizma največji, je nastopil jezikoslovec Anton Breznik, ki je poskušal dokazati, da so slavizmi prav tako nevarni, kot so bili včasih germanizmi. Preganjal je tudi že dobro ustaljene besede, brez katerih slovenščina ni več mogla – *zanimiv, razlika, slika* ... Kljub potrebnim posegom ga zato uvrščamo v skrajni purizem, ki se nadaljuje pri Janezu Gradišniku. Njemu nasproti pa je stopil antipurist Boris Urbančič (Kalin Golob 2008, 23–24).

»Norma knjižnega jezika /.../ je postajala sčasoma vse strožji predpis tako imenovane 'pravilne' rabe pisnega knjižnega jezika, ki naj bi bil v svoji pravilnosti tudi 'lep' v nasprotju do drugih 'nelepih' jezikovnih zvrsti,« kar je posledica posredovanja norme »brez ustrezne jezikovne podlage« (Pogorelec 2003, 206). Pisna norma je podrobneje zaobjeta v kasneje opisanih priročnikih, kot so Slovenska slovnica, SSKJ ali SP, nastalih v tem stoletju. Leta 1950 je izšel prvi povojni pravopis z obsežnim slovarskim delom. Verovnikova (2004, 243) meni, da je »/s/prožil osrednjo polemiko desetletja. Izpostavljena je bila namreč problematika prevzetih besed, t. i. tujk in izposojenk, predvsem nerazvidnost kriterijev za uvrstitev v slovar in njihova predstavitev«. Dodaja, da je »/s/očasno s polemikami ob *SP 62* ter zaostrovanjem med novim in tradicionalnim pogledom na knjižni jezik in načela njegovega normiranja na Inštitutu za slovenski jezik pri SAZU zorel koncept Slovarja slovenskega knjižnega jezika (SSKJ), ki je v primerjavi s prejšnjimi slovarskimi priročniki (predvsem obema povojnima pravopisnima slovarjema) pomenil velik korak naprej« (2004, 247). Omeniti je treba tudi Toporišičevo večkrat ponatisnjeno Slovensko slovnico in zadnji izid Slovenskega pravopisa, ki je dobil še dodatek Pravila.

Leta 1946 nastalo Ruplovo *Slovensko pravorečje* je pomemben poskus kodificiranja govorne norme v tistem času. A ne glede na vse spremembe še danes to delo ostaja edino referenčno, ker razen v nekaj poglavjih Slovenskega pravopisa sodobna govorna norma še vedno nima svojega sodobnega priročnika. Pogorelčeva (2003, 206) tako meni, da je večje vprašanje kot pisna danes govorna norma, ki je zaenkrat bolj okvirna, z dvema variantama – zborna knjižna in knjižna pogovorna. »Pomanjkljivosti javne govorice pa se mnogim avtorjem v primerjavi s pomanjkljivostmi v pisanju niso zdele tako pereče,« (Verovnik 2008, 74) saj se govorjeno ni moglo shranjevati in so bile zato realizacije slišane neponovljivo. Reproduciranje je bilo v veliki meri vezano na gledališča, kasneje pa naj bi to vlogo prevzeli mediji, meni Verovnikova (prav tam). Ravno razmah medijev pa je za slovenski knjižni jezik pomenil veliko spremembo, saj je širil njegova področja rabe. Jezik v medijih ima odločilen pomen za ustvarjanje govorne norme, saj so mu s prihodom radia in televizije v vsak dom dnevno izpostavljeni praktično vsi uporabniki. Verovnikova (2008, 81) izpostavlja

»neusklajenost dejanskega statusa govora z njegovim usvajanjem in poučevanjem v šoli /ter/ postavljanje pisnega jezika v ospredje v vsem obdobju izobraževanja« in navaja, da so »sistematičnega pouka govorjenega jezika deležni le 'izbranci' (napovedovalci, delno novinarji in nekateri pedagoški delavci ter igralci), vsi drugi govorniki pa za kakršnokoli kasnejše jezikovno izobraževanje niso motivirani«. Kako nesorazmerje med poučevanjem zares vpliva na odnos uporabnikov do pisnega in govorjenega jezika, na podlagi anketne raziskave opisujeta poglavji Primerjava francoske in slovenske ankete in Pisna/govorna norma. Tudi moč vpliva interneta še ni ocenjena natančno in se je ne sme podcenjevati. »V slovenskem medijskem prostoru lahko s stališča slovenskega govora postavimo dva mejnika: začetek slovenskega radia (Radio Ljubljana, 1928) in začetek oddajanja v slovenskem jeziku na najvplivnejšem elektronskem govorjenem mediju (TV-dnevnik, 1968). Oba medija imata odločilen vpliv na govorjeni knjižni jezik« (Tivadar 2006, 209).

Izjemna prelomnica za narod kot tudi za jezik je seveda leto osamosvojitve Slovenije, ki prinaša popolnoma nov in popolnoma drugačen koncept bivanja Slovencev, tako pričakovan že dolga stoletja. Vstop v Evropsko unijo prav tako pomeni velik korak in redefinicijo položaja slovenščine na vseh področjih rabe. Slovenska jezikovna politika se je znašla na novem začetku in leta 2004 sprejeti Zakon o javni rabi slovenščine, ki je sicer sprožil burne debate o potrebnosti in primernosti, je kljub vsemu pripomogel k vsaj simbolni utrditvi slovenskega jezika kot uradnega jezika na vseh področjih javne rabe. Sledila mu je Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011, ki si je zadala kar nekaj ciljev. Temeljna usmeritev je »razvijanje jezikovne zmožnosti in jezikovne zavesti«, podpira pa tudi »učenje tujih jezikov«, »usposabljanje uporabnikov v maternem jeziku«, zagotavlja »znanstvenoraziskovalno spremljanje jezikovnega življenja«, »izpopolnjevanje knjižne slovenščine«, razvoj »jezikovne infrastrukture«, »pravno urejenost jezikovnih pravic in dolžnosti posameznikov in skupnosti«, podpira »rabo slovenščine tudi med Slovenci zunaj svojih državnih meja« in »uveljavlja svojo jezikovno izvirnost kot nepogrešljivo sestavino evropske kulturne raznolikosti« (Resolucija, 3.3.1 tč.).

Dejstvo je, da je položaj slovenščine danes boljši kot kadarkoli doslej. Jezik se samoumevno uporablja na javnih in zasebnih mestih po celi državi, ima bogato pisno izročilo, vezan je na narod, ki ima končno določen in samo svoj teritorij, je pod okriljem Evropske unije tako kot tudi slovenska država in preživel je vse mogoče pritiske. Vseeno se tu pot skrbi zanj ne sme končati. Jezik se mora dalje razvijati skladno z jezikovnimi spremembami in s situacijami, v katerih se bo znašel. Trenutno aktualen problem je invazija anglizmov. Skrb za jezik se ne sme kazati le v purističnem preganjanju že ustaljenih besed in besednih zvez. Jezikoslovje mora predvsem skrbeti za pravočasno tvorjenje novih slovenskih besed, tako bo usmerjeno naprej in se ne bo obremenjevalo le s preteklostjo. Skrbeti je treba tudi za podroben opis govorne norme, da se bo dalo na njej graditi v šolstvu in jo približati uporabnikom. Ker je ključnega pomena poznavanje jezika, morajo strokovnjaki sodelovati z uporabniki in spoznati njihova občutja in obnašanje v zvezi z njim. Pa naj bo to s pomočjo raznih raziskav ali s pomočjo jezikovnih svetovalnic, uradov, pisem bralcev itd.

4.2 Razvoj francoske jezikovne norme

Razvoj francoskega jezika in njegove norme je pisana zgodba nekega posvojenega otroka, ki si je za vsako ceno želel svetovne slave. Cilj je bil dosežen kljub prisotnosti nekaterih tekmecev. Francoščina se je iz vulgarne latinščine in pomešana z galskimi prviniami razvijala proti poenoteni obliki skozi stoletja bojev tako z lastnimi narečji kot s tujimi vplivi. Sodeč po pomembnosti, ki so jo pripisovali jezikovnim vprašanjem v vsakem obdobju, je bil jezik vedno deležen določene pozornosti. Zanimiva točka opazovanja je zveza med jezikovnimi spremembami in političnimi preobraty. Omenimo po obdobjih nekaj trenutkov zgodovine, ki so ključno zaznamovali pot razvoja jezika in njegove norme.

4.2.1 Začetki in srednji vek

Datum rojstva francoskega jezika je zavrt v skrivnost; kakor navaja Henriette Walter so francoski predniki »šele proti 9. stoletju, tisoč let po zasedbi Galije leta 51 pred našim štetjem, /.../ opazili, da je latinščina, ki so menili, da jo govorijo, postala francoščina, ne da bi se tega zavedali« (1988, 25). Od 2. do 5. stoletja so

bili ti latinizirani predniki izpostavljeni germanskim narodom, kot so bili Franki. Pa vendar, rojstni list pisnega francoskega jezika, Strasburška prisega, ki sta jo podpisala vnuka Karla Velikega leta 842, ostaja jasen. Pomemben datum je tudi bitka pri Hastingsu leta 1066, kjer je zmaga Viljema Osvajalca povzročila masoven vdor francoskih besed v Anglijo in začela jezikovno izmenjavo med obema državama, ki od takrat naprej ni nikoli prenehala. Kar zadeva narečja, je bilo »v srednjem veku fevdalno življenje naklonjeno regionalnim govorom« (Walter 1988, 28).

V tem obdobju, se na ozemlju Francije zgodi kulturni in literarni razcvet. Gre za »peto literaturo, pa tudi za recitacije pred množico nepismenih, neke druge, prav tako nepismene osebe, popotnega pevca (žonglerja), ki je imel, za razliko od drugih, za svoj poklic izšolan spomin, /.../ kot potujoči *juke-box*« (Pintarič 2006, 9). Istočasno pa se je razvijala tudi literatura, ki so jo pred bolj plemenitim občinstvom »naglas brali tisti, ki so posedovali ustrezno znanje, se pravi kleriki, resnični intelektualci obdobja« (Pintarič 2006, 15). Obdobje francoskega srednjega veka ponuja najlepše viteške romane, v katerih najdemo nepozabne junake, kot so Lancelot, Perceval ali Erec, najbolj razširjene junaške pesnitve, med njimi Pesem o Rolandu, pa tudi najbolj čutna lirična dela trubadurjev, navdahnjena s *fin' amor*.

4.2.2 16. stoletje

16. stoletje je pomembno tako za Slovence kot za Francoze, saj je ponudilo več odločilnih trenutkov, povezanih predvsem z Gutenbergovo iznajdbo tiskarne, ki je dala nov zagon pisanju knjig. To je bilo tudi obdobje rojstva slovarjev. Francoski leksikografi so pokazali veliko zanimanje za vprašanja pisne jezikovne norme in same pisave. Na primer, beseda *priložnost* je imela več možnih oblik: *ochoison*, *okoison*, *och(e)ison*, *ok(e)ison*, toda kateri pisavi dati prednost? Zahtevali so utrjeno pisno podobo, ki bi zamenjala spreminjajoče pisave srednjega veka. Prvi, ki je uredil slovar z naslovom *Latinae linguae thesaurus*, je bil kraljevi tiskar Robert Estienne leta 1531. Ta knjiga je v 16. stoletju doživela veliko ponatisov, zadnjega leta 1573, ko je bil Estienne že mrtev. Leta 1529 je Geoffroy Tory izdal prvo apologijo francoskega jezika *Champ-fleury* in navedel več pravopisnih

predlogov. Sorbona in cerkev sta nasprotovali ljudskemu jeziku, zanju je bila francoščina preveč nestabilna. Vendar je bila istočasno tudi jezik kraljevske vlade. Kralj Franc I. je razvil nov način kraljevske oblasti in uporabe jezika. Z bolonjskim konkordatom je povečal kontrolo nad duhovščino in ustanovil je Kraljevi licej (Collège royal). Najvažnejši trenutek pa je izdaja odloka Villers-Cotterêts (1539), ki je zahteval, da so upravna besedila kraljestva napisana v francoščini in nič drugače (Hagège 1996, 47–50). Izmenično prevladovanje vplivnosti med latinščino in francoščino se je končno prevesilo na stran francoskega jezika.

V tem stoletju se okoli pesnikov Plejade poraja zahtevno književno gibanje: Ronsard, ki je v letu 1550 objavil svoje Ode, okronane z uspehom, zbere Du Bellayja, Baïfa, Belleauja, Dorata, Tyarda in Jodella. Francoska knjižna produkcija je v polnem zagonu, medtem ko to isto leto prinese šele natis prve slovenske knjige. Dejanje, ki se dviga nad vsa ostala, je manifest, ki pusti v francoskem duhu večer pečat. Objavil ga je Du Bellay leta 1549 z naslovom *Deffense et illustration de la langue françoysse*. Vodila ga je osnovna misel, da bi ustvaril pesniški jezik po zgledu Starih, to se pravi odvrigel opiranje na srednji vek, ki da bi lahko pokvaril okus za umetnost s svojimi literarnimi oblikami, in predvsem, da bi *obogatil* jezik s pomočjo novih besed, ali pa z narečnimi, arhaičnimi, grškimi, latinskimi izposojenkami oziroma izposojenkami iz sosednjih dežel (Hagège 1996, 57–59). Naslov te knjige je presenetljivo pogosto tarča izkrivljenih interpretacij. Številni strokovnjaki, ki skrbijo za jezik, menijo, da je izid manifesta najbolj reprezentativen trenutek v zgodovini obrambe francoščine in njene norme ravno zaradi naslova. Že zgoraj omenjeni dekreti nosijo naslov *Dekret o bogatenju francoskega jezika* in kažejo očitno povezavo z besedilom Du Bellayja. Čistilci jezika so vzeli samo naslovno misel, jo obdelali po svojem okusu in se odmaknili od prave vsebine dela. Sicer bistvo knjige ni obramba (deffense) v smislu zapiranja pred nenormativnimi jezikovnimi elementi. Pravzaprav je neustrašno povabilo lastnim narečjem in izposojenkam iz drugih jezikov v francoski jezik z namenom obogatjenja njegovega besedišča, ki naj še ne bi bil zadosti razvit in bi zato lahko nazadoval ali ostal na ljudski ravni. Zaščititi se torej z razširitvijo. Zaščitniki francoskega jezika s sklicevanjem na Du Bellayja

na nek način zlorablajo naslov njegovega znamenitega dela, da bi tako upravičili svoje sicer nasprotno mnenje glede zaščite jezika. Medtem ko misli Du Bellay zagotoviti francoščini razvoj v smeri bogatega in modernega jezika, mislijo puristi in njim podobni predvsem na zaščito aktualnega jezika z zaviranjem njegovega naravnega razvoja. V Franciji je »po 16. stoletju težko razbrati poti naravnega razvoja jezika,« priznava Walter, »kajti specialisti neprestano intervenirajo z namenom poenotenja in fiksacije. /.../ Vedno bo torej treba upoštevati posredovanja 'z vrha', ki zavirajo, usmerjajo ali nasprotujejo razvoju v jeziku, izhajajočem iz komunikacijskih potreb« (1988, 96). V zahvalo Plejadi se francoski jezik potrjuje kot jezik visoke književnosti in to kar dve stoletji pred Francetom Prešernom.

Leta 1530 se pisna jezikovna norma znajde v prvi slovnici, ki jo je napisal Palsgrave (v angleščini in ne v latinščini!). Okoli leta 1550 pa »Lyončan Meigret izda slovnico francoščine, tokrat v francoskem jeziku: v njej razlikuje dobro in slabo rabo in predlaga sistem pisave, ki je blizu izgovarjave svojih sodobnikov« (Walter 1988, 96).

4.2.3 17. in 18. stoletje

Kraljeva oblast je zopet začela posegati v jezikovna vprašanja in ideje predhodnega obdobja so bile postavljene pod vprašaj. Francoski jezik srednjega veka in 16. stoletja je postal sumljiv, kajti edini lep in pravilen jezik je bil tisti z Dvora in prav gotovo ne tisti z dežele. Malherbe, slovničar, pesnik in cenzor, se je odločil za »degaskonizacijo« Dvora: zavračal je izposojenke, obsojal narečne besede, kritiziral nove tehnične izraze, jezik precioz in vse neologizme; zahteval je čist francoski nabor besed. Razen tega je uvede razliko med t. i. »plemenitimi« besedami in »nizkimi« besedami. Vse, kar ni spadalo v z Dvora priznano jezikovno normo, je bilo označeno kot slabo, nizko, nevredno. Sledil je idejam klasicizma ter tako zahteval jasen in pravilen jezik, razbremenjen sinonimov in z »jasnim« stilom. Pojem jasnosti je rojen in nikoli ne zapusti francoskega duha. Svoj višek doseže v izjavi Rivarola *To, kar ni jasno, ni francosko*. »Veliko se govori o jasnosti francoščine: največkrat se pri tem misli veliko bolj na duhovno stanje naroda kot pa na sam jezik« (Bally v Rey 2007, 99). To je že en primer

mešanja jezikoslovnega področja z narodnim, ki vsebuje določeno obliko nacionalizma.

Začetek 17. stoletja je zaznamovan s slovarjem Jeana Nicota *Le thrésor de la langue françoysse tant ancien que moderne* (1606). Na zahtevo Ludvika XIII. leta 1635 njegov minister Richelieu ustanovi Francosko akademijo, ki je še danes avtoritarno in referenčno oz. normodajno telo, sposobno oblikovati »pravilno« mnenje o jezikovnih vprašanjih. Njen takratni status je temeljil na 50 členih, od katerih so bili najpomembnejši tisti, ki so si za cilje postavili oblikovanje pravil francoskega jezika, da bi ta (p)ostal čist in jasen. Cilj številka ena je bil sestaviti referenčni slovar normativne rabe (*bon usage*), ki je bil objavljen šele 60 let pozneje, leta 1694 (Hagège 1996, 65–69). »Morda je bil največji prispevek /.../ 17. stoletja prizadevanje za natančnost pomena besed, /.../ ki na primer dovoljuje razlikovati /.../ *dremati* od *spati itd.*« (Walter 1988, 111).

Kljub vsemogočnosti Francoske akademije so se začele nakazovati nasprotne ideje. Antoine Furetière je zapustil Akademijo, da bi napisal lastno delo *Dictionnaire universel contenant généralement tous les mots François tant vieux que modernes, et les termes de toutes les Sciences & des Arts* (Vsesplošni slovar, vsebujoč v glavnem vse francoske besede, tako stare kot sodobne, in termine vseh znanosti in umetnosti), ki je prvi enciklopedični slovar. »Glavna odlika njegovega dela je njegova izdatnost, ki ga uvršča med najboljša pomagala k leksikografskem delu 17. stoletja. Vsesplošni slovar je resnično jezikovni seštevek svojega časa, iz katerega načeloma ni izločena nobena beseda« (Culture.fr³). Vsemu navkljub pa Kraljestvo zaradi Akademiji nasprotne ideologije ni sprejelo knjige, tako da je bila objavljena šele leta 1690 in še to na Nizozemskem. V amsterdamskih in haaških založbah so v 17. in 18. stoletju objavljali skoraj vse francoske tekste, ki jih je ali bi jih utegnili zavrniti kraljeva cenzura.

Ocenjevalo se je, da celo največji literati ne obvladajo lepega jezika v celoti. Corneille, na primer, je bil zaradi doktrine Akademije prisiljen zavreči dobre

³ Internetna stran ne vsebuje podrobnejših podatkov (avtor, leto nastanka ...) za natančnejšo umestitev citata, zato je v celoti navedena le v poglavju Literatura.

verze *Cida*. Izključevala je vsako drugačno mnenje od lastnega, čeprav njeni pogledi niso vedno izhajali iz pretirano jezikovnih meril. Med razpravami o sprejemu oblik na *a* ali tistih na *e* je bila odločitev prvega resničnega purista, Vaugelasa, da je »*e* bolj nežen od *a*-ja, vendar z njim ne gre pretiravati« (Vaugelas v Walter 1988, 110). Dejstvo, ki je povzročilo nered (še danes je zelo prisoten kljub reformi pravopisa leta (1990)) v francoskem pravopisu, je »odsotnost splošnega pravila za urejanje problemov, vsaka beseda je namreč dobila posebno rešitev« (Walter 1988, 111). Akademija je, kljub temu da je bila sestavljena iz resničnih strokovnjakov, naredila napako s tem, da je obravnavala jezikovno normo samo s sinhronega vidika. Nekateri tako govorijo o sterilizaciji leksikologije, za kar je dokaz delo *Remarques sur la langue française* (Pripombe o francoskem jeziku, 1647). Sestavil ga je Vaugelas, ki se je močno navduševal nad predpisovanjem in je obravnaval jezik kot »državno zadevo«. Francoska akademija dokaže še enkrat, da je bila usoda francoskega jezika vedno tesno prepletena s politično usodo francoskega naroda. Jeziki načeloma razlikujejo med svojo pisno in govorjeno besedo, vendar je ta prepad najgloblji v francoskem jeziku. Tako se na primer s pisanjem besede *hiboux*, ki se izgovarja le /*ibu*/, nenavadno otežuje pravopis. Res je, da navadno raba da dokončen odgovor, vendar nosijo predpisana pravila 17. stoletja, ki so utrdila normo (v največji meri veljavno še danes), večji del odgovornosti za takšno razliko med pisavo in izgovorom francoskih besed. Kljub nekaterim neskladnostim je delo Akademije za jezik pozitivno, saj je »omogočilo zaščito in ojačanje francoskega jezika« (Hagège 1996, 69).

Jezik kralja je postal jezik revolucije in Republike. Glede stila in sintaktičnih zgradb 18. stoletje podaljšuje klasični ideal, vendar radikalno spremeni besedišče z uvajanjem novih besed ali novih pomenov. Jezikovna preobrazba je plod političnih gibanj revolucije, tehničnega in znanstvenega razvoja ter predvsem korenitih filozofskih sprememb, ki prinesejo slovito geslo »Svoboda. Enakost. Bratstvo.« leta 1789. Ali mora Republika, ki je ena in nedeljiva, predpisati svoj jezik ali spoštovati narečja? Na začetku se je vzpostavila precej liberalna politika, ki je zahtevala prevajanje dekretov v vsa narečja, še zelo živa v letu 1790 (Hagège 1996, 74–77). Toda ta so kmalu začela »predstavljati oviro revolucionarni

propagandi. Po ukinitvi provinc se je bilo treba lotiti še narečij, ki so poimensko spominjala nanje« (Walter 1988, 114). Leta 1794 poslanec Barère vsilil idejo, da je treba uničiti te »škodo povzročajoče instrumente«. Oblast je zato imenovala učitelje v vseh departmajih. Ideologija je šla tako daleč, da so zaradi neznanja francoskega jezika ljudi lahko usmrtili. Med »svobodno« revolucijo so celo lastna narečja predstavljala sovražnika oz. grožnjo enotnemu jeziku Francije (Hagège 1996, 84–87). Razglašati svojo naklonjenost enakosti, svobodi in bratstvu vseh, a se istočasno boriti proti jezikovni različnosti znotraj naroda, je precej paradoksalno.

V 17. in 18. stoletju se moč Francije še poveča. Latinščina izgine iz mednarodnih pogodb in francoščina doseže svoj višek kot jezik diplomacije.

4.2.4 19. stoletje in sodobnost

Walterjeva (1988, 124–126) razlaga, da je francoski jezik na deželi postal znak dobre vzgoje in bil tako uporabljan na javnih mestih, medtem ko so v zasebnem življenju ostala narečja v običajni rabi. Potem ko je Jules Ferry (1880–1886) uvedel brezplačno in obvezno laično šolo, so šolarji med poukom govorili francosko, a doma so še vedno komunicirali v svojih narečjih. Odločilni trenutek za narečja je bila prva svetovna vojna, ki je združila vojake v enotnem jeziku zaradi potreb komuniciranja. »Združevanja /.../ so zadala narečjem usodni udarec, medtem ko jih revolucija ni uspela omajati. Po štirih letih vojaškega režima se je navada prijela in ob povratku k svojim ognjiščem so možje še naprej govorili francosko tudi doma« (Walter 1988, 126). Zanimivo je, da so v trenutku, ko je bila prva skrb države le uspešno sporazumevanje, narečja doživela resničen propad, ki si ga je oblast tako dolgo želela. Pospešil pa ga je še kasnejši razmah medijev. Upad narečij sovpada z upadanjem francoščine na svetovni ravni. Je v tem treba videti povezavo ali gre samo za naključje, istočasnost pojava? Versailleska pogodba, podpisana leta 1919, je prva zadana rana prvenstvu francoskega jezika v diplomatskem svetu, ker je bila napisana tudi v angleščini (Hagège 1996, 100). Postopna zamenjava francoščine z angleščino na področju diplomacije, pa tudi ekonomije, je še naprej občutena kot nevarnost za francoski jezik in dodaja vodo na mlin sodobnih puristov. Zakon Bas-Lauriol je poskus

zakonske protiofenzive. Vendar pa je danes zaradi vpliva demokracije in modernega humanizma, ki izhajata iz Deklaracije o pravicah človeka in državljana, izginil zadnji sporen člen predloga novega Zakona Toubon in ta ne spodbuja več odkritega upora proti angleščini. Pa vendar, občutek ogroženosti za nekatere še obstaja ...

5 OGROŽENOST IN JEZIKOVNA (NE)SAMOZAVEST

V kontekstu jezikovne nesamozavesti in jezikovne kulture se je nujno treba lotiti tudi vprašanja ogrožanja nekega jezika. Jezikovna kultiviranost, razumljena kot cilj jezikovne kulture, »Slovencev je zelo različna, neenotne so tudi ocene raziskovalcev, temeljnih raziskav o tem nimamo, v splošni rabi pa seveda že stoletja živi krilatica, da smo 'nepismeni', da maličimo slovenščino, kar je gotovo dediščina purističnega usmerjanja jezikovnokulturnih vprašanj. Vse to povzroča nesamozavest pri uporabnikih slovenščine« (Kalin Golob 2008, 97). Anketa bo tako med drugim poskušala razjasniti, ali se Slovincem res zdi, da »maličimo« svoj jezik z neznanjem. Takšne pritiske na jezik smo poimenovali *pritiski od znotraj*, med katere spadajo tako vplivi potez različnih strokovnjakov (na primer puristov) kot vplivi neobvladovanja jezikovne norme samih uporabnikov jezika. »Pogosto se opozarja na vpliv angleščine, ki jo številni mladi raziskovalci (spodbujeni z univerzitetno politiko) raje uporabljajo za ubesedovanje sveta svojih strok. /.../ Slovenščina ni več samoumevna izbira pri pisanju doktoratov na slovenskih univerzah /ali/ pri politikih, k nastopajo v tujini kot predstavniki slovenskega naroda« (Kalin Golob 2008, 97). Vplive, ki ne prihajajo od slovenskih akterjev, pa smo poimenovali *pritiski od zunaj*. Trenutno je največkrat omenjana angleščina, ki naj bi pomenila resno grožnjo marsikateremu jeziku. Anketa bo merila tako prisotnost in stopnjo pritiskov *od zunaj* kot *od znotraj*, zato si natančneje razjasnimo pojem ogroženosti v povezavi z vsem naštetim.

5.1 Sta francoski in slovenski jezik ogrožena?

Občutek, da je njihov jezik ogrožen, proti pričakovanju ni lasten le malim narodom. Tako danes kakor skozi vso zgodovino je prisoten v večini družb. »Ena izmed dram vsakega jezika je, da se njegovo občutenje oz. glavno videnje o njem nikoli ne ujema s tistim, ki ga bi podal objektivni opisovalec« (Rey 2007, 17). Kadar se ta občutek pojavi, lahko sproži različne odzive. En izmed njih je brezbržnost do sprememb – do zavračanj ali do novosti. Tega lahko povežemo s pomanjkanjem jezikovne zavesti, saj se uporabnik obnaša, kot da se ga jezikovna vprašanja ne tičejo. Alain Rey (2007, 18–19) pripisuje odziv *naj bo*

kakor koli šibkemu znanju tujih jezikov v Franciji, predvsem angleščine. Brezbrižnost je pasiven odnos, ki predstavlja le eno skrajnost. Njeno nasprotje, druga skrajnost, pa je (pre)velika skrb za jezik. Purizem je »kritičen odnos do uporabe nekega jezika, ki se nagiba k opuščanju določenih slovničnih ali besednih oblik v imenu idealnega stanja jezika« (Mounin 1974, 275). Ni redko, da se pojavi v jezikoslovju skozi zgodovino ponavljajo. Ne le slovenski, tudi francoski jezik je bil predmet večih poskusov očiščevanja. To nam potrjuje primerjava dveh časovno zelo oddaljenih gibanj, ki sta si po svojih lastnostih presenetljivo blizu: »precioznost« in »politična korektnost«, obe zaznamovani s purističnimi nagibi.

Precioznost, na svojem višku v letih od 1650 do 1660, ponuja pravila primernege vedenja, načinov oblačenja, mest zbiranja visoke družbe (saloni), pa tudi pravila ustreznega knjižnega izražanja, načina govorjenja ter besednega igranja na splošno. Puristično izločuje vse izraze, ki se ne zdijo primerni. V salonih, kjer se razglablja o velikih problemih dobe, se lotevajo tudi vprašanj, ki se nanašajo na književnost. Čeprav pogosto kritizirani, so saloni pomembno vplivali na francoski jezik. Bourqui govori o »igranju z jezikom«, o »neobičajnem značaju določenih formulacij«, o »uspehah jezikovnih stvaritvah« (v Lathuillère 1966, 31). Tudi Barbier d'Aucour jemlje salone v bran: »spretni osebe si izmišljajo zelo smiselne nove besede, polne pomenov, /.../ v svojih prizadevanjih za bogatenja jezika« (v Lathuillère 1966, 37). Več neologizmov je sprejela celo Akademija in ustalili so se v rabi. Dandanašnji se še lahko najde nekaj primerov v Petit Robertu: *furieusement* (*divje, pobesnelo*), *diablement* (*vražje*), *délicieusement* (*prekrasno, slastno*), *effroyablement* (*strašljivo*), *terriblement* (*grozno, hudo*) itd. Želja izločiti iz besednjaka vse, kar je bilo zaznano kot izražanje na nižjem nivoju in prostaško, se je lahko stopnjevala do raznih nesmislov, na primer do odstranitve nekaterih zlogov, ki so zveneli nespodobno (/ky/ – spominja na zadnjico, /kõ/ – na žensko spolovilo, v besedah *écu, conçu* ...). Prav tako so se prostaškemu izražanju pogosto izogibali s perifrazami. Tako je bilo bolje reči »*dragi trpini*« (*chers souffrants*) namesto »*stopala*« ali »*prestajati posledice zakonskih užitkov*« (*subir le contrecoup des plaisirs légitimes*) namesto »*roditi*« (Bourqui 1999, 132). Kljub vsem purističnim poskusom pa je preciozni jezik domisel in francoščina mu dolguje številne izraze.

Sodobni pojav v večih državah, poimenovan politična korektnost, obravnava določene besede na isti način kot pred 350 leti – izloča neprimerne. Težava je v tem, da bolj napada same jezikovne izraze, ki naj se izločijo, in ne resnične družbene pojave, ki povzročajo napetosti (stigmatiziranje določenih družbenih skupin). Diplomaska naloga obravnava samo jezikovno plat tega gibanja. Pojav od uporabnikov zahteva visoko jezikovno zavest in zelo subjektivno poznavanje tega, kar je sprejemljivo, torej dobro poznavanje jezikovnih vprašanj. Francoska besedna zveza »oseba drugačnih proporcij« (*personne différemment proportionnée*) namesto »debela oseba« nas spominja na jezikovna obnašanja iz časa precioz. V čem bi »spolna delavka« (*la travailleuse du sexe*) zvenelo primerneje in manj zaznamovalno kot »prostitutka«? Jean-Claude Boulanger izpostavlja problem politične korektnosti z vidika leksikografije. Čeprav je namen slovarjev »predvsem opisovati«, to se pravi »predstavljati stanje nekih pojavov ob izločitvi vsakršnih vrednostnih ocen, ki niso jezikovnega značaja« (Boulanger 2001, 143), ti včasih izgubijo svoj smisel *opisovalnosti* in se spogledujejo s *predpisovalnostjo*.

Kot prikazano z navedenima primeroma, je med svojim zgodovinskim razvojem vsak jezik podvržen aktualnim ramsodbam o tem, kaj se sme in kaj ne, kaj je lepo in kaj ne, ki silijo določene izraze iz rabe na pot proti izumrtju. Največ pri tem z uporabo ali ovržbo lahko naredijo uporabniki sami. Zato je pomembno, da med njimi obstajata jezikovna zavest in tudi jezikovna samozavest, ki bosta nesmiselne predloge in pojave znali zavrniti v začetni fazi in ki bosta pomagali, da se bo uporabnik na podlagi ustreznega jezikovnega rezoniranja sam znal odločiti, kaj je res prav in kaj ne.

5.1.1 Kanali izražanja občutka ogroženosti

Purizem je klasična reakcija na jezikovni razvoj in deluje kot zaščitni mehanizem. Pogosto je nadzorovan in obenem izzvan s strani države oz. njenih predstavnikov. Vendar pa pretirana zaščita lahko poveča občutek ogroženosti. Kadar ni nikakršnih elementov nadzora, to pomeni, da ni treba ničesar kontrolirati, da ni ne težav ne ogroženosti. V nasprotnem primeru prevlada občutek, da obstajajo

razlogi za skrb. Reakcije na občutek ogroženosti so najbolj vidne na dveh področjih – v zakonodaji in v komunikaciji.

Komunikacija je prvi kanal, preko katerega se izraža občutek ogroženosti v odnosu do nekega jezika. Pred pojavom sodobnih medijev je bilo stanje v jezikoslovju v veliki meri odvisno od jezikovnih strokovnjakov in zakonodajalcev. Omenimo na primer Frana Levstika ali Du Bellayja ter njuna manifesta *Popotovanje od Litije do Čateža* (1858) in *Deffense et illustration de la langue françoise* (1549), ki sta v veliki meri vplivala tako na jezikoslovje takratnega obdobja kakor tudi na sodobnega. S pojavom modernih medijev, kot so radio, televizija in splet, pa je komunikacija z zelo številnim poslušalstvom dobila nove razsežnosti. S pomočjo ekonomske moči in medijev je danes možno, in sicer z lahkoto, vplivati na javno mnenje. Občutek ogroženosti jezika je tako lahko umetno ustvarjen, vzpodbujan in stopnjevan. Manipulativna moč lahko da besedo »specialistom«, ki branijo zaželeno tezo o nevarnostih in ne drugim, morda realnejšim. Ne glede na to, ali je jezik res ogrožen ali ne, populističen in tendenciozen govor lahko prepriča, da je ogrožen. S strokovnimi mnenji se spremljevalci medijev težje soglašajo, saj so prevečkrat sporočana v težko razumljivem jeziku. Veliko lažje je verjeti prepričljivemu govorniku, čigar argumenti slonijo na enostavnih idejah, čeprav gre prevečkrat za pretirane poenostavitve. Občutek ogroženosti in z njim purizem sta sicer včasih razumljiva, celo ustrezna. Omenimo na primer strah pred izginotjem slovenskega jezika kot posledico avstro-ogrske zasedbe ali pa postopno vsiljevanje srbskega jezika. Vendar je govoriti o veliki ogroženosti v 21. stoletju verjetno pretirano. Slovenski in francoski jezik sta preživela vse kaj drugega kot nekaj angleških neologizmov. »V sodobnem jezikoslovju, predvsem v normativistiki, že nekaj desetletij prevladuje spoznanje, da na sodobne knjižne jezike tradicionalni prestižni jezik leposlovja nima več opaznega vpliva in da se jezikovna raba najbolj (pre)oblikuje pod vplivom medijev« (Verovnik 2003, 147). Zato ponovno izpostavljamo pomembnost razvite jezikovne zavesti in kulture. Jezikovna vprašanja bi bilo treba bolj približati uporabnikom in jim hkrati omogočati pogoje in sredstva za razvijanje dobre jezikovne zmožnosti, da bodo sami znali pretehtati, kaj je resnično relevantno mnenje strokovnjaka in kaj le medijsko napihnen govor.

Drugi kanal je zakonodaja, ki naj bi v tem primeru igrala vlogo zaščitnika. Urejanje zakona se pogosto vrši pod vplivom občutkov ogroženosti neke populacije in njenih vladajočih v odnosu do njihovega jezika. »Kot kažejo razprave ob osamosvojitvi Slovenije, /.../ se je predlog zakonske zaščite prvič pojavil z utemeljitvijo ogroženosti slovenščine« (Kalin Golob 2008, 98). Med evropske države, ki imajo zakonsko urejeno rabo jezika, spadajo na primer Poljska, Slovaška, Makedonija, Francija, Slovenija, pa tudi skandinavske države. Potrebno je omeniti še Québec in tudi določene ameriške (Florida, npr.), pretežno hispanofonske države. Dejansko se je uvajalo zakone v deželah, kjer raba nekega jezika ni bila več samoumevna in se je zmanjševala kot posledica demografskih ali političnih sprememb. Stopnja oz. vrsta zakonske ureditve se je spreminjala od države do države in se torej ni povsod pojavila z enako močjo. Pozornost, ki jo jeziku posveča zakonodaja, se odraža v različnih zakonskih oblikah: v Ustavi, v enem splošnem, vseobsegajočem ali v večih področnih zakonih itd. Glede na to lahko razlikujemo tri različne pristope – skandinavski, francoski in slovenski sistem.

Skandinavske države na tem področju dopuščajo sorazmerno blago politiko. S pomočjo nekaterih zakonov in predpisov so ustanovili jezikovne urade in jih zadolžili »za raziskovanje, razvoj, jezikovno vzpodbujanje in svetovanje« (Uršič in Zoltan 2000, 14). Ti uradi ponujajo razlage o pojavnostih in rabi jezika, ga *opisujejo* in skrbijo za jezikovni korpus. V primeru da se odpre neko novo pomembno vprašanje, je predstavljeno odgovornemu ministrstvu, da lahko ta poda dokončen odgovor (Uršič in Zoltan 2000, 15). Do bolj liberalne jezikovne politike je najbrž prišlo zaradi občutka varnosti oz. prepričanja, da so jeziki bolj ali manj stabilni in utrjeni. Verjetno takšno okolje prispeva k višji stopnji *jezikovne samozavesti*, saj državljani lahko bolj sproščeno in brez represivnih ukrepov uporabljajo jezik. Zanimivo bi bilo preučiti prevladovanje *opisovalnosti*, značilno za skandinavske države, nad *predpisovalnostjo* glede na občutka (ne)ogroženosti in (ne)samozavesti.

Francoski sistem se nam predstavi kot diametralno nasproten sistemu skandinavskih držav. Ustvaril je zakon, ki je nesporno ukazovalen in precej omejevalen (Uršič in Zoltan 2000, 14). S svojimi strogimi predpisi, v katerih so represivne že izbrane besede, dokazuje *predpisovalen* duh države in obdobja. V 2. členu Zakona Toubon so navedena področja, kjer »je uporaba francoskega jezika **obvezna**«, beseda »**mora**« je prisotna v številnih odstavkih, od tega štirikrat samo v 6. členu. Vendar se najbolj zgovoren primer nahaja v 14. členu (poudarila avtorica): *»Moralnim osebam javnega prava se prepoveduje tuj izraz oziroma beseda za tovarniške oznake, trgovske znamke ali oznake javnega servisa, če zanje obstaja francoski izraz ali beseda istega pomena, odobrena po pogojih, določenih s predpisanimi uredbami, ki se nanašajo na bogatitev francoskega jezika.«* Navedba tega dela teksta spominja na povsod prisotni francoski duh, ki čuva lep in bogat jezik, ki se poskuša znebiti vseh tujk in ki naj bolj posoja, kot si izposoja. Pomembno vlogo pri tej »predpisovalni zgodbi« ima dekret z dne 3. julija 1996, ki skrbi za ustvarjanje in razširjanje uradnega izrazja s pomočjo Splošne komisije za terminologijo in tvorjenje neologizmov, vendar je za pravilno razumevanje stanja potrebno hkrati upoštevati zakon iz leta 1975, poimenovan Zakon Bas-Lauriol, pa tudi dekret o bogatenju francoskega jezika iz leta 1972, ki sta se nanašala na striktno prepoved uporabe vseh tujih izrazov, kadar je bil v predlogih komisije na razpolago istopomenski francoski izraz. Osnutek leta 1994 sprejetega zakona (Toubon) je vseboval podobna določila, vendar je Ustavni svet v tem končno videl neposredno grožnjo svobodi izražanja v skladu z 11. členom Deklaracije o človekovih in državljanskih pravicah. Svet je tako označil kot neustavno prepoved uporabe tujih izrazov z obrazložitvijo, da si država lahko prepove uporabo določenih izrazov, kakor tudi predpiše uporabo francoskega jezika moralnim osebam javnega prava in moralnim osebam zasebnega prava, s poslanstvom izvrševanja javnih servisov. Ne more pa z zakonom izločevati besed tujega izvora, kar so ji do Zakona Toubon omogočali vsi dekreti in zakoni na to temo (Encrevé in Braudeau 2007, 135–138). Osnutek Zakona Toubon je bil pravzaprav zelo konzervativen in poln jakobinske ideje o enotnosti in nedeljivosti jezika in države, kajti »ne samo, da mora imeti Republika en sam jezik, temveč mora ta jezik ostati, kot je to le mogoče, 'čist', brez vseh tujih besed,« razlaga Pierre Encrevé in meni, da je zavračanje besed tujega izvora povezano z

vprašanem priseljevanja na splošno in spremljano s strahom pred izgubo identitete (Encrevé in Braudeau 2007, 140). Po zaslugi Ustavnega sveta se je francoski zaščitniški sistem rahlo omilil. Sedanje obdobje je verjetno najmanj toga v zgodovini jezikovnih omejitev te države, čeprav je še prezgodaj trditi, da je izgubilo svoj predpisovalen značaj – ali ni dovolj, da se spomnimo ukrepov, predvidenih v 16. členu? V primeru kršitve zakona lahko pooblaščen predstavniki »prosto vstopajo v prostore in vozila«, »pregledujejo dokumente, potrebne za izvršitev svoje naloge, in si jih prekopirajo«, »jemljejo vzorce stvari v posesti ali proizvodov«, da lahko nato naslovijo zapisnik o kršenju na državnega tožilca. Sklepali bi, da tako strogi ukrepi najverjetneje vplivajo na splošno *jezikovno nesamozavest* uporabnikov, ki posledično lahko živijo v strahu, da bi jezik napačno uporabili in bili tako izpostavljeni različnim pritiskom (sodišče, denarne kazni ...). Takšno stanje lahko hitro vodi v *patološko jezikovno nesamozavest*, omenjeno v prvem poglavju diplomske naloge.

Slovenski sistem je mešanica skandinavskih, francoskih in samosvojih prvin. Ena izmed skandinavskih prvin je vsebovana v predlogu, da se imenuje jezikovni urad za rabo slovenskega jezika. Sicer pa si slovenski zakon izposoja omejevalne mere pri strogem francoskem zakonu. Vsaj v 31., 32. in 38. členu, v skladu s katerimi lahko pooblaščen zastopniki naložijo kazni v primeru prekrška. Zakon o javni rabi slovenščine (23. julij 2004) je povzročil živahne razprave o svoji nujnosti. V javni predstavitvi mnenj o predlogu zakona je več strokovnjakov izrazilo pomisleke, ker je obstajalo že 50 področnih zakonov, ki so urejali rabo jezika. Nekateri med njimi so bili mnenja, da tak združen zakon ne dodaja nič pretirano novega, temveč da izraža predvsem zaskrbljenost nad samim jezikom. Breda Pogorelec poudarja, da osnutek zakona v glavnem le povzema področne zakone, ki že veljajo, s tem da ponovno ne pokriva vseh področij (2000, 64). Po drugi strani so številni strokovnjaki, kot na primer Janez Gradišnik, Jože Toporišič ali Janez Dular (ki ga je tudi sooblikoval), pozdravili predlog zakona o slovenskem jeziku. Izoblikovala sta se dva pogleda. Prvi je poudarjal pomembnost razvijanja učinkovite jezikovne politike in položaja jezika (*kateri jezik*), z zakonom ali brez njega, drugi pa je bil poleg vprašanja *kateri jezik* osredotočen na zakonsko urejanje vprašanja *kakšen jezik*. S tem bi lahko pravno preganjal odstopa od

norme in posledično krepil strah do rabe jezika med uporabniki, kar se je dogodilo v Franciji (Kalin Golob 2008, 98). Potreben ali ne, zakon je bil sprejet, vprašanje pa je, kako in koliko se danes upošteva. Sledila mu je Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011, ki za bližnjo prihodnost določa smernice slovenski jezikovni politiki, navedene v poglavju o razvoju jezikovne norme na Slovenskem (20. stoletje in sodobnost).

5.1.2 Francoski in slovenski pogled

Zakaj si Slovenci in Francozi želijo imeti tako zaščitniški jezikovni zakon? Obe državi pripadata Evropski uniji, njuna književnost je bogata, oba jezika sta državna in uradna, jezika »šolstva, dela, izmenjav in javnih servisov« (Zakon Toubon, 1. čl.), njuni ozemlji sta dobro definirani (za trenutek pozabimo slovensko-hrvaško mejo), sorazmerno veliko število ljudi govori oba jezika, gospodarstvo je pri obeh bolj ali manj stabilno, ne grozi jima nikakršna vojna napoved. Vsiljevanje občutka zaskrbljenosti v sedanjem obdobju meji na obliko zaslepljevanja ljudi. »Resnično ogrožen je samo obstoj tistih jezikov, ki jih govorijo zelo majhne skupine govorcev, pogosto manjše od ene stotine oseb, in ki jim sedanja civilizacija uničuje tradicionalen način življenja« (Encrevé in Braudeau 2007, 21). Presenetljivo pa nekateri strokovnjaki govorijo o ogroženosti jezika v obeh omenjenih državah, čeprav se njihovi razlogi in njuni zgodovini popolnoma razlikujejo. Z izjemo datuma rojstva obeh jezikov, ki je leto 840 za Strasburško prisego in približno leto 970 za Brižinske spomenike. Navedimo torej razloge za občutke ogroženosti v obeh državah, ki so vplivali na različne stopnje jezikovne nesamozavesti skozi zgodovino obeh narodov.

Slovenski človek je živel v večnem strahu kot podložnik številnih gospodov, ki so si izmenično sledili. Njegovo neštetokrat razkosano ozemlje so si prilaščali različni režimi, ki so vsiljevali svoj jezik in na ta način dovoljevali le malo prostora pojmu pripadnosti rodni deželi in jezikovnemu razvoju. O kakšni jezikovni samozavesti na vseh nivojih komunikacije bi bilo težko govoriti, saj so bila na nekaterih območjih preganjana celo narečja, znanstveni in leposlovni nivo pa sta dolga stoletja čakala na slovenski jezik. Občutek, da je osamljena enota, ki ne pripada kakšni skupnosti, sposobni upora, je bil tako močan, da je slovenski

človek v svoji nemoči postajal pasiven in sprejemal tako politične kot jezikovne odločitve »velikih«. Posledično je izgubil del svojega ozemlja in svojih umov, ki so se raje umikali na tuje. Govorjeni ljudski jezik se je uporabljal za vsakodnevne opravke, medtem ko je bila za diplomatske ali znanstvene namene zamenjava slovenščine s t. i. bolj vzvišenimi oz. primernimi jeziki, kot sta nemški ali srbski, običajna in samohotna. Okoliščine za narod in predvsem za jezik so postajale nevarne. Strah je imel svoj izvor in ni bil neosnovan. Za potrebe komuniciranja so slovenščino razvijali preprosti ljudje, ki so govorili in razvijali različna narečja, od koder značilen slovenski pojav: na tako majhnem ozemlju imamo sedem narečnih skupin, ki predstavljajo zelo veliko število narečij. Dolgujemo jim vlogo nosilnega stebra, ki je predstavljal eno od vezi med etnijo, jezikom in narodom. Čeprav različni, so ti govori predstavljali *slovenščino* in se s tem razlikovali od drugih jezikov. Zaradi odsotnosti narodne združitve je bilo nemogoče razvijati govorno jezikovno normo. Pisna norma pa si je vse od 16. stoletja, ki je dalo prvo knjigo, utirala pot do enotne in kodificirane oblike, saj ni bila toliko vezana na sam kraj nastanka. V obdobju, ko so celo nekateri Slovenci imeli slovenščino za preveč reven jezik, nesposoben izražanja na najvišjih nivojih, je pesniku Francetu Prešernu uspelo obuditi slovenski jezik, ki se je s pomočjo njegove poezije začel bogatiti še na drugih nivojih. V teh okoliščinah je puristično gibanje prispevalo tudi k prebujanju narodne zavesti.

Ravno obrnjena situacija je bila v Franciji, kjer so prav narečja navidezno ogrožala francoski jezik. »V eni republiki mora biti jezik en, enoten in nedeljiv,« je razglašal Odbor za javno blaginjo leta 1794. Sporna ideja, saj je zahtevala, da se za materni jezik prikrajša na tisoče govorcev z namenom, da se jim vsili jezik tistih, ki obvladujejo državo (Encrevé et Braudeau 2007, 139). Francozi so vedno govorili tudi druge jezike, ne samo francoščino, tako na matičnem ozemlju kot v prekomorskih deželah: »bretonski, korziški, baskovski, flamski, palikur v Gvajani, drehu v Novi Kaledoniji, kreolski, tahitijski, danes romani, berberski itd.« Jezike Francije »predstavlja več kot 75 jezikov, to se pravi jezikov, ki jih govorijo francoski državljani dovolj dolgo, da bi se jih lahko imelo za del

nacionalne dediščine, in ki nimajo položaja uradnega jezika v nobeni tuji državi« (Corpus de la parole⁴).

Kaj je nacionalna dediščina? UNESCO⁵ ponuja definicijo, ki vsebuje pet področij, med katerimi je tudi »jezik, kot prenašalec nesnovne, kulturne dediščine. Nacionalna dediščina se neprestano ustvarja v skupnostih v skladu z njihovim okoljem, s sodelovanjem z naravo in v skladu z zgodovino. Skupnostim zagotavlja občutek identitete in trajanja, prispeva pa tudi k povečevanju spoštovanja kulturne raznolikosti in človeške ustvarjalnosti«. Jeziki, kot so okcitanščina, bretonščina, gaskonjščina, baskovščina, provansalsščina in drugi, so bili izrinjeni na rob, kjer ugašajo, čeprav so bistvene prvine nesnovne dediščine človeštva. Francoska akademija se je borila proti vsem različicam govorjenja in vsiljevala »skupen, čist in jasen« jezik, osnova katerega je bil jezik Dvora. Kot imperij je imela Francija pomembno površino in gostoto prebivalstva, toda še bolj pomembno vlogo je igral njen jezik, predvsem na področju diplomacije in svetovne umetnosti. Francoščina je bila diplomatski jezik *par excellence*. Kot *lingua franca* – predhodno je ta funkcija pripadala grškemu jeziku koinè, nakar jo je v srednjem veku prevzela latinščina – je z vrhom v 18. in 19. stoletju zasedala v Evropi najbolj pomembno mesto vse od 16. stoletja dalje. Spomnimo, da je to natančno tisto stoletje, v katerem je izšla prva knjiga v slovenščini, ki pomeni šele rojstvo slovenske književnosti. Kako je mogoče, da obe etniji občutita strah za svoja jezika? Verjetno razlogi niso primerljivi. Slovenska izkušnja uči, da je bilo preživetje tega jezika v nevarnosti zaradi *zunanjih vplivov*. Toda francoščina je, daleč od vprašanja obstoja, tvegala izgubo prevladujočega položaja, ki ga je imela. »Ta bojazen sloni na zelo resničnih pojavih: nazadovanje francoščine v primerjavi /.../ s preplavljajočo angleščino« (Rey 2007, 18). Razpravljanje o jeziku odseva politično zgodovino, razvoj velesil in njihove uspehe. »Kajti od Franca I. pa vse do generala De Gaulla prek Ludvika XIV. je v Franciji trdno vzpostavljen običaj, da se vidi veličino države v čistoči jezika« (Hagège 1987, 109). »Tako je obsojanje anglo-ameriških izposojenk, daleč od tega, da bi bilo

⁴ Internetna stran ne vsebuje podrobnejših podatkov (avtor, leto nastanka ...) za natančnejšo umestitev citata, zato je v celoti navedena le v poglavju Literatura.

⁵ Glej opombo 4.

osnovano na resničnosti neke grožnje, samo zakrinkan izraz protiamerikanizma, ki se napaja iz obžalovanja izgube nekdanjega ugleda« (Hagège 1987, 113). Zdi se, da sta trenutno oba jezika varna pred izumrtjem. Toliko bolj, ker Evropska unija ponuja zakonsko zaščito na nivoju jezikov držav članic, pa tudi prispeva k zaščiti in razvoju regionalnih jezikov, včasih zatiranih s strani centralističnih oblasti.

Angleščina je postala univerzalni poslovni jezik. To je verjetno glavni razlog, ki v državah ustvarja vtis ogrožanja njihovega jezika. Toda ni mogoče, da bi vsi svetovni jeziki izumrli zaradi angleščine ali mogoče kitajščine, hindija, celo španščine. V državah, ki so najbolj občutljive na zunanje vplive, bo morebiti prišlo do stanja dvojezičnosti. Sedaj je angleščina nova *lingua franca*, ki se vsiljuje na vseh področjih. Njena moč je v besednjaku, v neologizmih, vendar po navadi ne dosega drugih področij nekega jezika – le redko vpliva na spremembe morfosintakse, glasoslovja ali vrstnega reda besed. Kadar se sprejme nov proizvod iz Združenih držav Amerike, z njim pride tudi njegov naziv. Država, ki ga uvozi, mora v istem trenutku predlagati primerno poimenovanje v svojem jeziku, sicer se tujka vrine sama po sebi. To se lahko pripeti na kateremkoli področju. Pri športu imamo polno odličnih primerov v vseh jezikih: *volleyball* ostane v francoščini *le volley-ball*, v slovenščini pa da *odbojko*. Francoski izraz *v.t.t. (vélo tout terrain)* popolnoma nadomesti to, kar predstavlja *mountain bike* v angleščini. *Water-polo* je beseda, ki sta si jo izposodila oba jezika (*le water-polo* in *vaterpolo*), po drugi strani pa so na primer Nemci dovolj hitro predlagali besedo *das Wasserball*, da je bila sprejeta. Na isti način se sprejemajo v besedišče nekega jezika angleške znanstvene besede, s tem da sta najbolj izpostavljeni področji tehnologije in računalništva, ki se stalno in hitro razvijata. Sprejemati citatne oblike tujih besed pomeni zamuditi priložnost bogatenja besednega zaklada s svojimi lastnimi jezikovnimi novostmi. Vendar ko izraz enkrat pride v rabo, je prepozno in nekoristno poizkušati, da bi ga odstranili iz jezika. Seveda je mogoče predlagati drug izraz in tudi zahtevati, da se uporablja, ampak kdo in kdaj bo zamenjal besedo, ki je že dobro ustaljena, v korist novega vsiljivca? Postopek zakoreninjenja neologizma v nek jezik se namreč ne zgodi v hipu. Da se nova beseda lahko usidra, so potrebni najmanj trije sledeči kriteriji, na katere opozarja Claude Hagège: »velika razširjenost med množico uporabnikov in posledično

manjše posvečanje pozornosti tujemu izvoru«, vključevanje »različnih postopkov domačenja besede« in pogoj, »da predmet ali pojem, ki ga označuje in ki ga želimo poimenovati, še nima imena v jeziku, ki si izposoja« (1987, 133). Poskusi izobčenja izraza ostanejo brez učinka na uporabnike jezika, ko je tak postopek enkrat zaključen.

Zakaj ravno angleščina in ne slovenščina ali francoščina? Zaradi gospodarske in kulturne moči ter znanstvenih novosti, seveda, ampak angleški jezik ima tudi »sloves učinkovitosti in enostavnosti. /.../ Prav tako je iz objektivnih razlogov postalo neprimerno sporočati znanstvene izsledke v kakem drugem jeziku kot v angleščini. To pa predvsem zaradi podleganja ustaljenim stereotipom, ki bi se jih sicer lahko premaknilo« (Rey 2007, 22). Dve osebi z različnima maternima jezikoma bosta za komunikacijo najverjetneje uporabili »globalni« jezik. V Indiji, kjer obstaja veliko regionalnih jezikov, ostaja jezik komunikacije angleščina, kar je dediščina stare kolonialne sile. Tudi v Sloveniji hitro zamenjamo slovenščino za angleščino ali katerikoli drug tuj jezik, ko imamo opravka s tujcem. Nekaj pri tem naredi občutek majhnosti naroda, a to vsekakor ni odraz visoke jezikovne samozavesti in niti ne jezikovne zavesti. Angleščina res nima ne akcentov, ne cedilje, ne črk »č, š, ž«, ne nosnikov, ne dvojine, ne sklanjanja ... Ampak prednost angleščine ne more biti toliko v njeni predpostavljeno enostavni zgradbi (ki je samo mit, kajti vsak jezik je po svoje težak) kolikor v »natančnosti tehničnih izrazov in v učinkoviti ter hitri tvorbi novih besed« (Žaucer in Marušič 1998, 41).

Je angleščina jezik prihodnosti? V tem trenutku se zdi neusahljiv vir jezikovnih novosti za vse jezike. Vendar kakšna bo njena lastna usoda v nekaj stoletjih? Angleščina kot materni jezik zaseda po številnosti govorcev »šele« tretje mesto na svetovni lestvici, za kitajščino in hindijem, kot drugi jezik pa pride kar na čelo. Še naprej se bo govorila predvsem kot drugi jezik in bo tako tudi ona obsojena na spremembe, ker se zagotovo ne bo mogla izogniti različnim realizacijam po državah. Vsak govorec bo neizogibno prispeval k temu dejstvu v skladu s svojimi jezikovnimi specifikami (s svojo izgovorjavo, svojim nivojem obvladovanja angleščine, z vplivi svojega maternega jezika itd.). Če razumemo jezik kot živ organizem, se ga lahko ob uporabi spreminja. »Pravzaprav vsak govorec posega v

jezik že zato, ker ga uporablja in ker njegov odnos lahko vpliva na spremembo navad drugih uporabnikov« (Klinkenberg 2008, 129), pa naj gre za njegov materni ali kak tuj jezik. Težko si je predstavljati, v kakšni meri bo angleščina spremenjena in razkosana, če upoštevamo, da je podvržena tolikšnemu številu bolj ali manj sposobnih uporabnikov. Ni morda ona sama ogrožena?

Skozi zgodovino so veliki imperiji večali svojo nadvlado in vsiljevali, z vzpostavljanjem strahu ali z grožnjo vojne, svoje običaje, svoje svetovne nazore, skratka, svoje kulture. Po dosegu cilja je vzdrževanje pritiska na podanike lahko naletelo na odpor ali na nezanimanje za novo kulturo in posledično za jezik, ki jo predstavlja. Ravno nasprotno od tega je naredil »veliki anglo-ameriški imperij«. Namesto da bi širil jezik s silo, je mirno širil le ameriški sen – namesto odpora je povzročil željo. »Udarna točka ameriške kulture je bil film« (Encrevé in Braudeau 2007, 42). Slika obetajočega sveta se je uveljavljala s širitvijo tega medija. Silne zamisli francoske revolucije, verjetno rahlo uvele v tistem obdobju, so ponovno oživele s pomočjo obljub o novem svetu, o svetu, v katerem bi bili vsi državljani enakopravni, ljubljene, okronani z uspehom itd. »Obstajati mora želja po nekem jeziku« (Encrevé in Braudeau 2007, 43). Oblegana z ameriško kulturo v kinematografih, toda tudi po televiziji in svetovnem spletu, je generacija po drugi svetovni vojni stalno povezana z angleščino in razume jezik drugače kot predhodna generacija, ki se ga je učila na bolj klasičen način. Zaradi navajenosti se angleščina zaznava pri mladih kot nevtralna in kot nevarnost pri starejših, ki se ji skušajo zoperstaviti (Petrovič in Stabej 2004, 22). Ponovno dva simultana, a popolnoma nasprotna odziva: *brezbrižnost in purizem*.

5.1.3 Jezikovno načrtovanje

Kakšen je ustrezen odgovor na takšno stanje? Malo za šalo, malo zares, glede na kontekst zadnjih odstavkov, se kot rešitev ponuja angleški izraz *language planning*. V slovenščini je termin preveden v *jezikovno načrtovanje*. Zanj obstaja več možnih definicij. Največkrat je razumljen kot nadpomenka pojma *jezikovna politika* in *jezikovna kultura* in zavzema načrtovanje korpusa in statusa nekega jezika. Nanaša se torej na ustroj in vlogo jezika v povezavi z zavestnimi prizadevanji (Kalin Golob 2008, 95). Francoska definicija, ki jo bomo obravnavali

v tem delu, ga ima za sopomenko *jezikovni politiki* in *zmernemu intervencionizmu*. Prvi francoski prevod *planification linguistique* je kmalu prekosil primernejši izraz *aménagement linguistique*, ki se osvobaja slabšalnega prizvoka, spominjajočega na »načrtne posege v jezik, vodene v sklopu določenega socialnega konteksta« (Chansou 2003, 19). Michel Chansou dodaja, da »intervencionizem, ki cilja na prilagoditev norme razvoju jezika, odgovarja potrebam jezikovne skupnosti. Videti je, da je na ta način mogoče vzpostaviti razumno pot med konzervativnim purizmom in jezikovnim liberalizmom« (2003, 38). Intervencionizem lahko sicer menja svoj značaj in povzroča negativne učinke v odnosu do izposojenk – na ta način zopet neprestano drsi proti purizmu. Dobro si je »zamisliti bolj prožen in odprt intervencionizem, ki se zaveda dejstva naravnega razvoja jezika, /.../ intervencionizem, ki se ne izvaja na ukazovalen način, temveč s pomočjo razmisleka in motivacije« (Chansou 2003, 39). Tako uravnotežena zasnova, poimenovana *zmerni intervencionizem*, navdušuje tudi Clauda Hagègea, ki da razumeti, da je poseg primeren, kadar ne skuša z vso močjo vsiliti subjektivnih odločitev snovalcev. »Najbolj zdrav odnos v teh pogojih je kombinacija sprejemanja izposojenk z realno, učinkovito in vsem ustreznim inovacijam odprto neologistično dejavnostjo« (Hagège 1987, 136). Dodaja: »Izvajati zmerno kontrolo še ne pomeni ohromiti jezik ali povzročiti njegovo osiromašenje z zapiranjem pred vsemi dotoki sveže krvi« (1987, 134). Hkrati ko predlaga določeno stopnjo nadzora, istočasno svetuje, da se naj ne išče lastnih inovacij za vsako ceno, temveč da je včasih bolje sprejeti dobre izposojenke. »Kajti kadar hočemo zamenjati vse, tvegamo naveličanost tistih, ki so podvrženi stalnemu pritisku izposojanja, kakor tudi, da ne bomo slišani, ko bomo imeli prav« (1987, 136). Jean-Marie Klinkenberg (2008, 129) predlaga definicijo, ki povezuje jezikovno načrtovanje, intervencionizem in jezikovno politiko:

Jezikovni intervencionizem /je/ skupek bolj ali manj skoncentriranih akcij, katerih cilj je spreminjati jezikovno kodifikacijo ali pogoje rabe. Kadar je ta zavestna akcija stvar javnih oblasti, govorimo o jezikovni politiki ali načrtovanju. Taka politika ima lahko za predmet obravnavanja bodisi jezikovne strukture bodisi pogoje rabe jezika; v tehničnih terminih bomo govorili o korpusu in o statusu jezika. Včasih lahko ločeno od vprašanja

statusa razlikujemo še tretje in četrto področje preučevanja jezikovne politike: razširjanje ali poučevanje jezika in delo na podobi oz. reprezentacijah jezika.

Da bi neka država lahko imela jasno vizijo bodočnosti svojega jezika, mora narediti osnovni načrt poti, ki jo je treba prehoditi. Načrti slovenske jezikovne politike so, kot že rečeno, navedeni v poglavju o 20. stoletju in sodobnosti. V Franciji je jezikovna ureditev neprestano prisotna, pa če so akcije zavestne ali ne. V preteklosti je velikokrat sledila precej konzervativnim ciljem in ves čas jo je spremljala *francoska jezikovna ideologija*. Ta »obstaja v prizadevanjih, da bi povzdignili francoski jezik skoraj v religijo države in nacionalno enojezičnost v ustanovno načelo enotnosti in nedeljivosti naroda samega,« razlaga Pierre Encrevé, ki dodaja, da »ta nezmožnost zamišljanja narodne enotnosti ob pluralnosti jezikov neprenehoma bremeni francosko zgodovino« (2007, 126). Ideologijo bi lahko povezali s konceptom *exception française* (francoska izjemnost), ki je posredoval prepričanje o edinstvenosti francoskega naroda v smislu upoštevanja človekovih pravic, zagotavljanja socialnega blagra in čistosti jezika oz. nasploh kulture (Fabula 2006). Encrevé navaja nekaj sodobnih primerov, poleg obdobja Terorja (1790), ko je bila ideologija najbolj očitna, saj so v imenu francoske enotnosti celo kazensko usmrtili ljudi, ki niso govorili francoščine. Po njegovem se unitaristično ideologijo danes opazi v 2. členu Ustave, ki natančno opredeljuje, da je francoščina jezik Republike, v predlogu Zakona Toubon pred cenzuro Ustavnega sveta, ki je izganjal tujke, v blokadi ratifikacije Evropske listine o regionalnih ali manjšinskih jezikih, pa tudi v nasilnih reakcijah v letu 2000 proti poučevanju korziškega jezika na Korziki od male šole dalje (2007, 126–127).

Kot omenjeno zgoraj, je po odločitvi Ustavnega sveta francoski sistem prevzel manj strogo in manj ideološko obliko. Včasih je bila vodilna misel, da naj se nič ne dotakne idealne oblike jezika. Modernejši pogled dovoljuje dvom prav o tako imenovani dodelani jezikovni normi, kar ustvarja pogoje za rojstvo nujne in dolgo pričakovane reforme pravopisa. Pred tem je bila namreč razumljena kot neposreden napad na homogenost jezika in posledično na narod. Klinkenbergova

definicija, navedena zgoraj, omenja, da ena od štirih glavnih točk jezikovne politike predstavlja *delo na podobi oz. reprezentacijah jezika*. Točka je povezana z vprašanjem jezikovne zavesti in samozavesti, saj predpostavlja širjenje obstoječe predstave o lastnem jeziku drugim. Če so uporabniki prepričani o moči svojega jezika, o neogroženosti in o stabilnosti njegove jezikovne norme, ga bodo samozavestneje nosili v svet. Slovencem se verjetno (tudi to bo skušala potrditi anketa) njihov jezik ne zdi dovolj vpliven in pomemben, saj je že država tako stereotipno »majhna, nemočna in nepomembna«. V tem kontekstu bi lahko govorili o *slovenski jezikovni* ali kar *narodni ideologiji*, ki se močno razlikuje od francoske, a prav tako spremlja narod že skozi vso zgodovino. Podoba, ki kroži o jeziku, lahko pomeni prednost ali pa oviro za njegovo širjenje. Kako bi lahko pričakovali, da bi tujci z veseljem usvajali naš jezik, če pa še sami o njem mislimo, da je premalo pomemben? Jezikovna ureditev Slovencev pa tudi Francozov se mora osredotočiti na odložitev bremena svoje ideologije. Po Maurerju (2008, 141) »je pot k boljši bodočnosti francoščine skozi spremembe ustvarjene podobe. Ne gre za izničenje starih podob, temveč za uvajanje novih reprezentacij«. Bruno Maurer (2008, 139–141) omenja nekaj ključnih problemov v zvezi z aktualno reprezentacijo francoščine v svetu. Po njegovem bode v oči mnenje, da je francoščina jezik visoke kulture, za prefinjene ljudi. To je pravzaprav podoba, ki so jo Francozi hoteli posredovati od vedno in je rodila pričakovan uspeh – evropske elite so resnično uporabljale ta jezik vse do 20. stoletja. V modernem svetu, usmerjenem k osebni blagostanju in uspehu, k širjenju gospodarstva in tehnologije, te vrednote ne štejejo več toliko. Po Maurerjevem mnenju povzročijo zavračanje, kajti jezik je viden kot sredstvo socialne diferenciacije. Jezik ostaja »jasen«, toda neprilagojen komercialni uporabi. Francoščina je jezik visoke književnosti. Da, toda istočasno težka, polna izjem in zmede v slovničnih pravilih. Postati mora ne jezik kolonizatorja, temveč etnične nevtralnosti, jezik moderne dobe. »Podobe jezika z odtisom purizma so zaradi Francoske akademije okamenele na vekomaj. Potrebno jih je nadomestiti s podobo odprtega jezika v polnem razvoju,« poudarja Maurer in priporoča, da naj francoščina, jezik umetnosti in književnosti, »še naprej privablja določene vrste uporabnikov. Prav tako pomembno pa je dokazati, da je to tudi delovni jezik in jezik možnega osebnega uspeha« (2008, 141). Encrevé (2007, 121–124)

ugotavlja, da je bilo francosko jezikovno načrtovanje zadnjih petnajstih let zelo dejavno. Lahko ga spojimo v štiri sklope. Prvi bi bil »ustanovitev uradnih organizmov, odgovornih za jezik«, na primer Višji svet za francoski jezik (CSLF) leta 1989. Drugi bi lahko bil »akcije s ciljem urejanja statusa in korpusa francoskega jezika«, kjer je potrebno omeniti reformo pravopisa v letu 1990 in feminizacijo nazivov poklicev v letu 1998. V tretji sklop bi bile vključene »akcije za zaščito francoskega jezika«, med katerimi najpomembnejšo uteleša Zakon Toubon v letu 1994. Zadnji sklop pa bi vseboval »akcije v korist drugih jezikov Francije«, ki so na primer povzročile rojstvo zakona o korziškem jeziku v letu 2000.

6 ANKETA »KAKO ČUTIM V JEZIKU«

6.1 Metodološki okvir

6.1.1 Opredelitev problema

Temelj raziskovalnega dela diplomske naloge je anketa. Knjiga *Le bon français* avtorice Gudrun Ledegen in anketa, ki jo je izvedla, sta izhodiščni točki diplomske naloge. Povezujeta dva pojma, in sicer jezikovno normo in odnos uporabnikov do nje v luči jezikovne (ne)samozavesti. Analiza celotne ankete obsega dva dela. Prvi temelji na primerjavi francoskega in slovenskega odnosa do jezika, za kar je prevzet celoten francoski epilingvistični vprašalnik, ki zaobjema osem vprašanj. Ledegenova je sicer za ugotavljanje odnosa uporabnikov do jezikovne norme opravila dva testa – lingvističnega in epilingvističnega. V drugem delu pa so analizirane štiri hipoteze, prilagojene slovenskemu okolju, in zato se vprašalnik tudi razlikuje od francoskega. Celoten anketni list je sestavljen iz 21 vprašanj zaprtega, odprtega in kombiniranega tipa.

V intervjuju za revijo Jana Marko Stabej pojasnjuje, da mora pravi jezikoslovec znati razložiti jezikovne pojave v določeni družbi in da njegova naloga ni le pre-oz. zapovedovati. Zagovarja torej sodobnejšo perspektivo, ki ne pojasnjuje le za nazaj, ampak predvsem z eksperimentalnimi metodami, med katere spada tudi anketa, opisuje trenutno sliko dogajanja v jeziku. Stabej meni, da ta tradicija pri nas še ni dovolj razvita, zato »dejansko ne vemo, kako ljudje govorijo in kako čutijo v jeziku, kako uporabljajo jezik in kako uporabljajo jezikovne priročnike« (Petrovič in Stabej 2004, 21).

Seveda rezultati ankete predstavljajo mnenje majhne skupine uporabnikov slovenskega jezika in ne morejo odražati mnenja celotne slovenske narodne skupnosti. Je pa z anketo nakazana nadaljnja raziskovalna pot v smeri odkrivanja odnosa uporabnikov do lastnega jezika, ki bi dodal svoj delež k celotni sestavljaniki razumevanja jezikovne realnosti. Do sedaj dokaj zapostavljeno poznavanje tega odnosa je namreč eden izmed ključnih podatkov za jezikoslovce,

saj prinaša povratne informacije s strani uporabnikov, ki lahko služijo pri nadaljnjem načrtovanju jezikoslovnih korakov.

Glede na to, da se v prvem delu v *občutjih* in *obnašanju* uporabnikov preučuje dve jezikovni skupnosti – slovensko in francosko – prihaja do razlik tako v načinu realizacije ankete kot seveda v samih dobljenih rezultatih.

Prva razlika je že v izboru anketnega vprašalnika, ki je pri francoski verziji deljen na dva dela. Prvi je sestavljen iz *štirih jezikovnih testov* (test izgovorjave, sintakse, morfologije in besedišča), ki obravnavajo jezikovno (ne)samozavest posredno z vidika dejanskega *obnašanja* uporabnikov. Drugi del pa tvori *epilingvističen vprašalnik*, ki poskuša identificirati jezikovno (ne)samozavest neposredno iz izoblikovanih mnenj in *občutij* uporabnikov do norme oz. jezika. Francoska anketa hkrati meri *obnašanje* in stališča oz. *občutenja* v zvezi z jezikovno normo, slovenska pa predvsem *občutenja*. Čeprav izključuje štiri teste, ki so neposredni kazatelji jezikoslovnih praks, slovenska anketa kljub vsemu podaja nekaj informacij tudi o samem *obnašanju* uporabnikov, ki so analizirane v poglavju Pisna/govorna norma.

Slovenska verzija ankete torej v celoti prevzema epilingvistični vprašalnik, dodaja pa tudi na slovensko situacijo prilagojena nova vprašanja. Poleg same omejitve glede dolžine naloge so razlogi za ovržbo prvega francoskega dela, torej testov, še sledeči. Prvič, izbrana teorija in sama avtorica predpostavljata, da sta si (ne)samozavest v *obnašanju* (jezikovne prakse) in (ne)samozavest v *občutjih* (izražena mnenja o jeziku) lahko različni, celo nasprotni. To je eden izmed glavnih argumentov za izpeljavo štirih testov, ki naj bi pokazali samo dejansko obnašanje uporabnikov. »Neposredna vprašanja epilingvističnega vprašalnika, lahko podajo odgovore, ki se pogosto omejujejo na slikanje socialnih stereotipov, zato so lahko kdaj v kontradikciji z dejanskimi jezikovnimi obnašanji« (Ledegen 2000, 126). Kaj takega bi najbrž bilo mogoče izmeriti, a rezultati te francoske ankete ne prinašajo odločilnejših razlik med obema vrstama jezikovne (ne)samozavesti. To še ne pomeni, da predpostavka ni pravilna, ampak da bi se je bilo treba lotiti na kak drugačen način. Avtorica (2000, 161) priznava, da podatki

ne kažejo direktne povezave med obema vrstama, in dodaja, da bi šele »anketa, bolj specifično zastavljena v smislu opozicije med jezikovno (ne)samozavestjo v obnašanju in v občutjih, dovolila bolje doumeti razmerja in razlike med obema indicema«. Slovenski del torej ni prevzel testov, ker tudi v francoskem delu niso popolnoma izpolnili svoje funkcije. Drugi argument za pomislek o prevzemu pa je, da bi bilo popolnoma nemogoče aplicirati iste primere na slovenski jezik, treba bi bilo sestaviti takšne, ki bi bili ustrezni v slovenščini. Vsak od štirih testov je namreč sestavljen zgolj iz desetih izjav, med katerimi vsaka predstavlja zelo specifično in problematično področje »prestižne« (kot jo poimenuje avtorica) jezikovne norme. Delati zaključke na podlagi tako maloštevilnih in hkrati tako kompleksnih primerov najbrž ne bi prispevalo veliko k splošnemu poznavanju občutja širših uporabnikov do norme. Pomenilo bi predvsem iskanje nepoznavanja zelo radikalnih pravil, ki ne le da niso v uporabi v vsakdanjih komunikacijah, ampak se jih dosledno včasih ne upošteva niti na višjih oz. bolj omikanih nivojih komunikacije v javnosti. Ledegenova (2000, 19) pojasnjuje, da njena »anketa obravnava obvladovanje prestižne norme pri francoskih in belgijskih študentih, ki so specializirani za francoski jezik«.

6.1.2 Izbor vzorca

Vse omenjeno v prejšnjem odstavku pa prinaša drugo pomembnejšo razliko med anketama, namreč izbrani vzorec jezikovnih uporabnikov. Tip slovenskih anketirancev ne spada med jezikoslovce na poti njihovega izobraževanja, ker bi ti imeli preveč izdelano idejo in vedenje o jeziku. Če je namen slovenske raziskave spoznati odnos širše slovenske javnosti do jezika, potem ne smemo upoštevati le mnenja izobražencev s tega področja. 281 ljudi, ki je rešilo francosko anketo, se ločuje na tri skupine študentov francistov. Dve skupini sta belgijski, kjer se vzorec deli na univerzitetne študente (LLN – Université catholique Louvain-la-Neuve) in slušatelje profesorske visoke šole (EN – normaliens), tretja skupina pa šteje le francoske univerzitetne študente (T – Université François Rabelais de Tours). Ledegenova (2000, 168) se na koncu celo sama sprašuje, zakaj njen vzorec proti pričakovanjem ne pokaže večje jezikovne nesamozavesti in kot možno pojasnilo navaja dejstvo, da je anketirala le ozko jezikoslovno usmerjene ljudi. Ciljni slovenski vzorec je torej širši. Z namenom dobiti čim bolj razpršene in

reprezentativne rezultate anketa nagovarja dve generaciji nejezikoslovcev, torej običajnih uporabnikov slovenskega jezika.

Pomembno je poznavanje lastnega jezika, a vsekakor je videnje in vedenje o njem drugačno pri jezikoslovcu kot pri drugih uporabnikih. Veliko raziskav tudi v tujini, med njimi francoska avtorice Gudrun Ledegen, je izvedenih ravno v krogu dobrih poznavalcev jezikovnih dogodkov, zato se zdi apliciranje takega poznavanja na celotno prebivalstvo neustrezno. Anketa tako namenoma naslavlja nejezikoslovce. Zaradi obsega diplomske naloge se je dalo analizirati odgovore glede na eno spremenljivko. Verjetno bi lahko dobili uporabne informacije tudi, kadar bi upoštevali še druge spremenljivke po lastnostnih anketirancev: stopnja izobrazbe, regijska pripadnost itd. Predpostavlja pa se, da bi bilo za to nalogo najbolj ustrezno primerjati odgovore glede na starost, in sicer dijake od 15 do 17 let, ki so še v procesu šolanja, in generacijo, rojeno pred osamosvojitvijo, starosti od 34 dalje. Razlog za izbiro takega vzorca je bivanje v drugačnem družbeno-političnem okolju. Mlajši so predstavniki prve generacije, ki je že od rojstva vedno živela pod samostojno in enotno Slovenijo. Starejši pa so vsaj pol svojega življenja prebivali pod drugačno ureditvijo države Jugoslavije. To pomeni, da sta bili starostni skupini izpostavljeni drugačnim političnim, izobraževalnim in kulturnim vplivom. Bodo vidne mogoče razlike v odnosu do jezika zaradi pouka slovenščine v drugačnem šolskem sistemu? Mlajša generacija je izpolnila 124 anket, starejša pa 120, torej je končno število analiziranih anket 244.

V kontekstu nejezikoslovcev je treba upoštevati, da nepoznavalci ne operirajo z jezikoslovnimi termini, kot so »knjižni jezik«, »knjižni pogovorni jezik«, »neknjižni pogovorni jezik« itd., zato je v anketi uporabljeno besedišče prilagojeno občemu razumevanju jezikovnih situacij. Recimo »Strogi, šolski jezik« se nekako zliva s »knjižnim jezikom«, »Lepo, a z nekaj narečnimi elementi« ustreza »knjižno pogovornemu jeziku«, »Po domače« pa pomeni »neknjižni pogovorni jezik«.

6.1.3 Hipoteze

Anketa temelji na spoznavanju odnosa uporabnikov do maternega jezika, do njegove domnevno predpisane norme in njene realizacije v diskurzivnih praksah. Se anketirancem zdi slovenščina ogrožena? Se glede na pridobljeno znanje počutijo samozavestneje med pisanjem ali med govorjenjem? So prepričani v uporabo jezika v vseh govornih situacijah? Se zavedajo, da jezik ni zgolj aparat vsakodneвне komunikacije in katerim problematikam je trenutno izpostavljen?

Iz navedenih izhodišč so oblikovani štiri tematski sklopi, natančneje analizirani v naslednjem poglavju, ki vsebujejo vsak svojo hipotezo: Ogroženost, Pisna/govorna norma, Izobraževanje, Jezikovna zavest. Prepletajo dva ključna pojma diplomske naloge, omenjena v samem naslovu, in sicer jezikovno normo in jezikovno (ne)samozavest.

Prvi sklop se dotika občutka slovenskega naroda do (ne)ogroženosti lastnega jezika. Opisana zgodovinska obdobja so dokazala, da se jezik in njegovo normo razvija uspešneje, če se ju goji v kontekstu brez pritiskov. Na primer v 18. stoletju pod Marijo Terezijo ali pa pod Ilirskimi provincami, se je slovenski jezik lahko mirneje razvijal, hkrati pa je bil opazen porast narodne zavesti. Z njo se je dvigala tudi jezikovna samozavest, saj se je v miselnost naroda počasi vrodil občutek, da je slovenščina, ravno uvedena v obvezne šole, vredna uporabe na vseh javnih in zasebnih področjih. Uporabniki, ki pa se bojijo in so prepričani, da je jezik ogrožen, z njim posledično manj gotovo operirajo. Za rast jezikovne samozavesti in za razvoj samega jezika se je treba torej najprej znebiti občutka ogroženosti. Glede na trenutno stabilno politično stanje in jezikovno situacijo slovenskega naroda se oblikuje prva hipoteza.

1. OGROŽENOST: *»Slovenci ne čutijo, da bi bil njihov jezik ogrožen, še posebej mlajša generacija ne zaznava nikakršnih pritiskov na jezik, starejša pa je tudi zaradi preteklih izkušenj vseeno malo bolj pozorna na ogrožanje slovenščine.«*

Drugi sklop neposredno obravnava govorno in pisno jezikovno normo ter jo glede na prenosnik in (ne)javnost rabe povezuje s stopnjo jezikovne (ne)samozavesti pri

Slovincih. Ali oba prenosnika odsevata uporabnikovo gotovost glede uporabe slovenščine? Se v kakšni situaciji anketirani vzorec počuti nelagodno? Pri katerem prenosniku se normativna slovenščina uporablja dosledneje? Druga postavljena hipoteza se tako glasi:

2. PISNA/GOVORNA NORMA: *»Jezikovna norma se občutno bolj upošteva v pisnem kot v govorjenem jeziku in bolj v javni kot v zasebni uporabi.«*

Tretji tematski sklop nosi naslov *Izobraževanje* in povezuje stopnjo jezikovne (ne)samozavesti z zahtevami šolskega sistema glede upoštevanja jezikovne norme. Jezikovna samozavest lahko, poleg občutka o obvladovanju norme, izhaja iz neobčutenja razlike med lastno oz. nenormativno rabo in normativno rabo. To pomeni, da lahko navajenost na takšne in drugačne odstopne sproža neobčutljivost in postopoma tudi vedno širše neupoštevanje norme. Pri tem ima izobraževanje veliko vlogo, saj mora hkrati voditi k obvladovanju jezikovne norme in naučiti opaziti razliko z nenormativno rabo. Za slovenske razmere diplomatska naloga predvideva naslednje:

3. IZOBRAŽEVANJE: *»Nenormativna, predvsem narečna raba slovenščine tudi v javnih situacijah Slovencev ne preseneča ali moti, za kar je krivo že navajanje na tako rabo v šolah.«*

Četrty sklop se opira na Resolucijo o nacionalnem programu za jezikovno politiko: *»Temeljna usmeritev dejavne jezikovne politike je razvijanje jezikovne zmožnosti v državnem jeziku ter jezikovne zavesti.«* Pri oblikovanju hipoteze je bilo vodilo besedilo Dodatka k nacionalnemu programu za jezikovno politiko. V jezikovni zavesti Slovencev se po mnenju snovalcev Dodatka opazi razcepljenost, saj naj bi izražali *»deklarativno priznavanje in celo čustveno poudarjanje ključnega pomena jezika za slovensko kulturno identiteto /.../, ko pa bi bilo treba to potrditi z dejanji ali za slovenščino celo 'kaj žrtvovati', se hitro pokažejo neodgovornost, nesamozavest, izgovori, dvom o potrebnosti njene rabe in hitra pripravljenost, zamenjati svojo ljubljeno materinščino s katerim tujim jezikom«* (Dodatek 2006, 28).

4. JEZIKOVNA ZAVEST: »Jezikovna zavest pri Slovencih je nizka, pogosto obstaja bolj kot izraz uporabnikove osebne koristi.«

6.2 Zbiranje podatkov za preverbo hipotez

6.2.1 Ogroženost

Vplive na jezike s strani angleščine, Evropske unije ali kar s strani lastnih jezikovnih ukrepov, strokovnjakov oz. obnašanj teoretično razlaga poglavje o primerjavi ogroženosti slovenskega in francoskega jezika. Občutek ogrožanja torej lahko prihaja *od zunaj*, lahko pa tudi *od znotraj* kot produkt jezikovnih potez lastne države ali posameznikov.

V anketi se bo skušalo spoznati občutek izbranega vzorca glede ogrožanja jezika v obeh smislih. Najprej vprašanje kombiniranega tipa »Se vam zdi, da karkoli ogroža slovenščino?« s podopcijo odgovora na vprašanje »Kaj?« prinaša splošno prepričanje o (ne)ogroženosti slovenščine, podprto z drugim indikatorjem »Mislite, da bo čez 200 let slovenski jezik še obstajal?«. Nato pa se spremenljivke razdelijo po temi na zunanje in notranje vplive.

V temo *zunanjih pritiskov*, poleg odgovorov na prej omenjeno odprto vprašanje, spadajo spremenljivke »Angleščina ogroža slovenščino«, »V okviru Evropske unije je slovenščina enako upoštevana kot drugi jeziki«, »Moti me pogosta raba tujih besed« in razporeditvena lestvica po področju, ki uporabnike najbolj in najmanj moti. Zadnja spremenljivka je delno navezana že na temo *notranjih pritiskov*, saj, poleg uporabe angleških besed, vsebuje področja, kot so narečja, slovnične napake, slaba izgovorjava oz. pravopis, omejeno besedišče in vulgarizmi, značilna predvsem za sam slovenski jezik. Med vplive na jezik od znotraj spadajo še spremenljivke o ustreznosti uporabe jezika v javnosti – v medijih, v političnih govorih, v šolah, v uradih – in v SMS-sporočilih.

V hipotezi je predpostavljeno, da se slovenščina izbranemu vzorcu ne bo zdela ogrožena, saj jo danes lahko uporabljajo na javnih in zasebnih mestih po vsej

Sloveniji, je usidrana v pisno in ustno izročilo, vezana na narod z enotnim teritorijem, zavarovana s strani Evropske unije tako kot sama slovenska država ipd., kot je navedeno v teoretičnem delu. Če bi bila določena stopnja ogroženosti v anketi vseeno prisotna, bi jo, glede na v poglavju o 20. stoletju in sodobnosti opisane dogodke iz polpretekle zgodovine, pripisali prej starejši kot mlajši generaciji. Razlog za to tiči tudi v ideji jezikoslovca Stabeja, ki meni, da »/p/rejšnja generacija tega (aktivnega srečevanja z angleščino, o. p. avtorice) ni poznala, zato misli, da tuji jeziki, zlasti angleščina, ogrožajo slovenščino« (Petrovič in Stabej 2004, 22).

6.2.2 Pisna/govorna norma

Kot omenjeno v teoretičnem delu, je v slovenščini za pisni jezik infrastruktura veliko bolj razvita, tudi v šolah je več ukvarjanja s pisanjem – veliko več je pisnih preverjanj znanj kot ustnih. Temu je treba prišteti prej opisana zgodovinska dejstva o nepovezanosti države, ki so favorizirala pisni jezik, ustni se je povezoval bolj z zasebnostjo, z družinskim krogom. Glede na to, da so bile govorne realizacije neponovljive in težko shranljive vse do razvoja govornih tehnologij, pisne pa so ostajale na papirju, se je lažje preučevalo te in težje analiziralo govorne. Vse to so razlogi, ki so navedli k oblikovanju hipoteze, ki jo bo poskušala potrditi anketa. Predvidevamo lahko, da se jezikovna norma tako bolj upošteva v pisnih kot v govornih situacijah in pa bolj v javnih kot zasebnih področjih rabe jezika.

Občutja glede upoštevanja jezikovne norme uporabnikov bodo v tem sklopu merila vprašanja z neposredno oblikovanim jezikovnim problemom: uporaba sklonov (»sem v dvomih«, »To/tega ne razumem«, »pri otrocih/z otroki«), srednjega spola (»rjav kolo«) in ženske dvojine (»onidve sta šli«). Omenjene jezikovne točke so primeri besednih zvez, v slovenščini velikokrat nedosledno uporabljanjih, dokazati pa je treba, da je doslednost odvisna od prenosnika pa tudi od (ne)javnosti rabe. Spremenljivke v zvezi z avtomatizmom »Ko pišem/Ko govorim avtomatsko oblikujem stavke«, bodo obravnavale področje, ki je uporabnikom bližje, domače, kjer lažje tvorijo izjave – tam se manj premišluje o uporabi jezika in zato bolj avtomatično oblikuje stavke. Predpostavljamo, da se pri

govornem prenosniku stavke tvori bolj avtomatsko. Lahko zaradi spontanosti situacije, hitrosti govorjenja in manj časa za premišljevanje, lahko pa tudi zaradi večje jezikovne samozavesti na pogovornem nivoju. Zanimivo pa bo spoznati občutje anketirancev glede stopnje avtomatizma pri pisnem prenosniku in opazovati, ali obstaja razlika med obema starostnima skupinama. Prineslo bi namreč lahko podatek o tem, kdo in če sploh premišljuje o samem jeziku med njegovo rabo.

6.2.3 Izobraževanje

Hipoteza je zastavljena v luči načela gospodarnosti oz. principa ekonomičnosti v jeziku in velja bolj za govorni prenosnik. Človeško bitje naj bi bilo nagnjeno k ekonomizaciji energije, kar velja tudi za področje jezika. »Eno glavnih načel človeškega sporočanja je načelo gospodarnosti: nagnjenje, da s čim manj povemo čim več« (Žagar 1993/1994). To velja za (ne)upoštevanje pravil kot zmanjšanje psihične porabe energije in za realizacije ali artikulacije kot zmanjšanje fizične porabe energije. Meja je razumevanje, kar pomeni, da oseba lahko formulira okrnjene jezikovne elemente, vse dokler nista realizacija ali smisel toliko oddaljena od vsaj približno normativne podobe, da govorec postane nerazumljen. Anketa bo skušala prikazati, da se v šoli (še) ne gradi takega okolja, ki bi podpiral rabo knjižne slovenščine kot samoumevno in vseprisotno, kar bi med drugim učencem dolgoročno prihranilo energije pri uporabljanju jezika v javnosti. To se bo merilo s tremi spremenljivkami, in sicer s stopnjo pogostosti zahtevanja knjižne slovenščine med poukom, z vrsto slovenščine, ki so jo učitelji uporabljali – »strogi šolski jezik«, »lepo, a z dosti pogovornih ali narečnih elementov«, »bolj po domače« – pa tudi s podatkom, v kolikšni meri je obvladovanje maternega jezika vplivalo na ocene anketirancev. Takšno sklepanje bi podprla izražena nizka pričakovanja normativne rabe slovenščine v javnih situacijah (politika, mediji, uradniki, šolstvo). Če pričakovanja ne bodo visoka, bodo potrdila hipotezo o navajenosti na nenormativne rabe, kar bi lahko kljub morebitnem nepoznavanju same norme vodilo k jezikovni samozavesti. Hkrati bodo anketiranci hipotezo neposredno potrdili kar z odnosom do področij, ki jih motijo ali ne («Kaj vas najbolj zmoti ob branju ali poslušanju drugih?«). Predpostavlja se, da jih ravno zaradi navajenosti na take rabe v šolah na primer narečni elementi v javnosti sploh

ne motijo. To lahko na primer priča o nerazvoju sistema in zahtev izobrazbe ali o neizpostavljenosti jezikovnega vprašanja oz. jezikovne kulture v fazah šolskega sistema.

Kako pa je glede na ponujeno infrastrukturo z zanašanjem na jezikovne priročnike med uporabniki slovenskega jezika? Kot meni Stabej, morajo dobri jezikoslovci vedeti, kako ljudje »uporabljajo jezik in kako uporabljajo jezikovne priročnike« (Petrovič in Stabej 2004, 22). V prvem koraku je treba ugotoviti, ali jih sploh in katere. Že v poteku izobraževanja bi morali učenci spoznavati prednosti in možnosti ponujenih priročnikov, da bi zmanjšali distanco med samimi priročniki in tistimi, za katere so pravzaprav napisani.

6.2.4 Jezikovna zavest

Hipoteza je namenoma postavljena v ohlapnejše okvire, saj pojem jezikovne zavesti ni tako enoznačen, kot se zdi na prvi pogled. Nanj bi lahko gledali iz treh v teoretičnem delu omenjenih vidikov – neobstoj zavesti, pasivna zavest in aktivna zavest.

Anketa bo skušala podati informacije o prisotnosti katerekoli od naštetih vrst jezikovne zavesti. Ena izmed smernic bodo reakcije na situacijo »Slovenec pride v Srbijo – oba govorita srbsko. Srb pride v Slovenijo – zopet oba govorita srbsko.« Bodo anketirani odgovorili, da jim je za to vseeno? Da je to normalno?

Obstoj zavesti bi neposredno potrdila tudi visoka stopnja strinjanja pri spremenljivki »Pozoren sem na ustreznost uporabe slovenščine pri gledanju televizije, opazovanju oglasnih sporočil, poslušanju prijatelja, imenih ustanov, restavracij« in zelo nizka stopnja strinjanja pri »Ne zanima me, kakšno slovenščino nekdo govori, pomembno mi je, da je vsebina sporočila razumljiva«.

Informacije v zvezi z jezikovno zavestjo v kontekstu Evropske unije bosta podali spremenljivki »Slovenski evroposlanci bi morali v javnih nastopih v okviru Evropske unije vedno govoriti le v slovenskem jeziku« in že omenjena »V okviru Evropske unije je slovenščina enako upoštevana kot drugi jeziki«.

Avtorji prej omenjenega Dodatka (2006, 28) menijo, da je z vidika jezikovne zavesti premalo izpostavljeno vprašanje zagotavljanja rabe slovenščine kot učnega jezika na slovenskih univerzah, ki naj bi se krčila sploh ob uveljavljanju bolonjskih reform. Tema se zopet dotakne angleškega jezika v spremenljivki »Angleščina je bolj uporabna za vsa področja kot slovenščina«, tokrat v povezavi s poslovno uspešnostjo pri komentarjih na »Spodobi se, da potekajo predavanja na slovenskih univerzah v slovenščini« in »Za kariero na univerzi je danes treba znati predvsem angleščino«. Bo slovenščina po mnenju anketirancev zaradi želje po osebnem uspehu podlegala angleščini? Hkrati se morajo anketiranci opredeliti glede glavne motivacije za izboljšavo slovenščine, med katerimi je naveden tudi »boljši osebni uspeh«. Če se bo v obeh primerih izkazalo, da jim je to najpomembneje, se hipoteza, da so jezikovno zavestni predvsem v primeru lastne koristi, potrdi.

6.3 Interpretacija podatkov

6.3.1 Primerjava francoske in slovenske ankete

Francoska anketa v epilingvističnih vprašalnikih obsega osem vprašanj, ki so, kot že rečeno, vsa prevzeta tudi v slovenski verziji, zato je zanje možna primerjava rezultatov. V drugem delu pa zaradi prej omenjenih odločitev in zaradi raznolikosti slovenske in francoske jezikovne situacije obravnavamo zgolj rezultate slovenske ankete, torej neprimerjalno.

Najprej so hkrati analizirana prva tri vprašanja.

1. *Ali ocenjujete, da je dobro govorno/pisno znanje maternega jezika pomembno?*
2. *Kako ocenjujete svoje ustno/pisno znanje maternega jezika?*
3. *Mislite, da bi bilo treba izboljšati svoje znanje maternega jezika?*

Ledegenova (2000, 126) navaja, da bi bilo na prvi pogled za razkritje obstoja jezikovne (ne)samozavesti mogoče analizirati samo drugo vprašanje, ki bi podalo podatke o samoocenjevanju anketirancev. Znak samozavesti bi bil, ko bi

anketiranci odgovorili, da dobro obvladajo jezik, znak nesamozavesti pa, ko bi odgovorili, da slabo. A to bi lahko pomenilo soditi premalu, saj šele preplet teh odgovorov z odgovori naslednjih dveh vprašanj podaja natančnejšo informacijo o dejanski (ne)samozavesti. Avtorica tako najprej predlaga križanje prvega in drugega vprašanja, kot je ponazorjeno v spodnji tabeli (glej Tabelo 5.1).

Tabela 6.1: Znaki jezikovne (ne)samozavesti pri konfrontaciji samoocenjevanja z dodeljeno stopnjo pomembnosti obvladovanja jezika

1. vprašanje	2. vprašanje	
Dobro pisati/govoriti = pomembno	Dobro obvladam pisni/govorjeni jezik	Slabo obvladam pisni/govorjeni jezik
	jezikovna samozavest <<z zanimanjem>> (JS Z)	jezikovna nesamozavest <<z zanimanjem>> (JN Z)
Dobro pisati/govoriti = ni pomembno	jezikovna samozavest <<obarvana z nezanimanjem>> (JS (N))	jezikovna samozavest <<z nezanimanjem>> (JS N)

Vir: Ledegen Gudrun, *Le bon français* (2000, 126).

Izpostaviti je treba, da se jezikovna nesamozavest pojavlja samo v primeru križanja odgovorov *pomembno je dobro pisati/govoriti* in *slabo obvladam pisni/govorjeni jezik*. V vseh drugih primerih anketiranec izraža svojo jezikovno samozavest. Tudi kadar priznava, da jezik slabo obvlada, pa hkrati odgovori, da se mu to ne zdi pomembno, ne moremo govoriti o nesamozavesti, saj s tem izrazi kvečjemu svoje nezanimanje za problematiko (Ledegen 2000, 127).

Tabela 6.2: Znaki jezikovne (ne)samozavesti glede na francoski anketirani vzorec

	Govorjeni jezik			Pisni jezik		
	EN	LLN	T	EN	LLN	T
JS Z	18	45	117	13	47	126
JN Z	3	15	38	7	13	37
JS (N)	0	0	7	0	1	0
JS N	0	1	2	1	0	1
Skupno	21	61	164	21	61	164

Vir: Ledegen Gudrun, *Le bon français* (2000, 127).

Tabela s francoskim anketiranim vzorcem kaže, da so primeri jezikovne samozavesti z nezanimanjem (JS N) ali obarvani z nezanimanjem (JS (N)) »v

glavnem boj redki in za obe univerzitetni publiko bolj pogosti v govornem kot v pisnem jeziku. Normalni to izražajo le v pisnem jeziku /in/ kažejo večjo jezikovno samozavest pri govornem jeziku« (Ledegen 2000, 128). Poudariti moramo, da je vzorec pedagoške visoke šole zelo omejen (le 21 kandidatov), toda ker so po avtoričinem mnenju karakteristike obeh publik precej različne, priznava, da si je »dovolila tvegati s posplošitvijo ugotovitev na celotno populacijo« (2000, 127). Jezikovna samozavest z zanimanjem močno dominira tako pri govornem (180 oseb) kot pri pisnem jeziku (186 oseb) in to za vse tri anketirane vzorce študentov. Nasprotno pa je jezikovna samozavest z nezanimanjem skoraj nezaznavna – navedena je le pri petih anketiranih osebah (glej Tabela 5.2).

Tabela 6.3: Znaki jezikovne (ne)samozavesti glede na slovenski anketirani vzorec

	Govorjeni jezik		Pisni jezik	
	Mlajša generacija	Starejša generacija	Mlajša generacija	Starejša generacija
JS Z	100	95	112	107
JN Z	18	22	7	8
JS (N)	4	3	4	2
JS N	2	0	1	3
Skupno	124	120	124	120

Jezikovna samozavest z zanimanjem (glej Tabela 5.3) je vidno prevladujoča tako pri francoskih anketirancih kot tudi pri slovenskih, pri katerih je visoka tako za govorni (195 oseb) kot za pisni jezik (219 oseb). Prav tako je minimalna jezikovna samozavest z nezanimanjem (6 oseb), kar kaže, da anketirani Slovenci (in tudi Francozi) dosojajo precejšnjo pomembnost znanju jezika. Jezikovna samozavest, ki jo povežemo z visoko stopnjo zanimanja za jezik, je odraz določene stopnje jezikovne zavesti.

Pri vseh treh državah jezikovna nesamozavest (JN Z), čeprav razmeroma nizka, zaseda drugo mesto. Da bi se videlo, kakšna je dejanska stopnja jezikovne nesamozavesti, francoska anketa naredi primerjavo obeh držav (Belgije in Francije). Slovenska anketa se osredotoča le na Slovenijo, primerja pa med seboj dve različni generaciji.

Tabela 6.4: Stopnja jezikovne nesamozavesti glede na državo

Jezirovna nesamozavest	Belgija	Francija
Govorjeni jezik	22 %	23 %
Pisni jezik	24 %	23 %
Skupno	82	164

Vir: Ledegen Gudrun, *Le bon français* (2000, 150).

Razlika v odstotku jezikovne nesamozavesti glede na državo je očitno nepomembna (glej Tabelo 5.4). V obeh državah je povprečje namreč enako (23 %). Tabela torej kaže, da »ni državno okolje tisto, ki dovoljuje opozicijo treh skupin anketiranih, ampak prej njihov prostor študija« (Ledegen 2000, 149), kot razloženo v teoretičnem delu o *navideznem paradoksu jezikovne (ne)samozavesti*. Pomembna je torej razlika med izobraževalnimi ustanovami in nivojem specializacije ter ne med državama.

Tabela 6.5: Stopnja jezikovne nesamozavesti glede na generacijo

Jezirovna nesamozavest	Mlajša generacija	Starejša generacija
Govorjeni jezik	15 %	18 %
Pisni jezik	6 %	7 %
Skupno	124	120

Stopnja jezikovne nesamozavesti je pol nižja pri slovenskem vzorcu (11,5 %) kot pri francoskem (23 %). Se razlog skriva v razlagi Michela Francarda, ki predpostavlja, da »z dviganjem nivoja šolanja narašča občutek jezikovne nesamozavesti« (v Ledegen 2000, 142)? Razliko bi se lahko razložilo s tem, da je celoten francoski vzorec anketo reševal ravno v poteku šolanja, slovenski pa delno predstavlja tudi starejšo publiko, ki verjetno že dalj časa ni osvežila spomina na pravila, se tako niti ne zaveda vseh odstopov in se posledično počuti bolj gotova. Drugo možno razlago bi podalo dejstvo, da je francoski jezik »eden izmed najbolj normiranih v Evropi« (Ledegen 2000, 57), tudi bolj kot slovenski, zato ustvarja večjo nesamozavest.

Iz vrhnje razpredelnice (glej Tabelo 5.5) je pri slovenskem vzorcu razvidno tudi, da se odstotek jezikovne nesamozavesti manj razlikuje med generacijama kot med

pisnim in govorjenim jezikom. Malenkost večjo nesamozavest kažejo starejši anketiranci. Pri francoskih anketirancih ni razlike (23 %) med jezikovno nesamozavestjo za pisni in za govorjeni jezik. Pri nas pa, čeprav je odstotek nasploh precej nizek, je skoraj trikrat večja za govorjeni (16,5 %) kot za pisni jezik (6,5 %). Bi bilo to mogoče pripisati izobraževalnemu sistemu v Sloveniji, ki naj bi posvečal veliko več časa in pozornosti pisanju v škodo govorjenemu jeziku?

Naslednji korak predstavlja križanje ugotovitev iz odgovorov na prvo in drugo vprašanje z rezultati tretjega vprašanja (glej Tabelo 5.6), ki bo dovolil »kvalificirati kazalce *dinamike* v primeru pritrdilnega odgovora in *statike* v primeru zanikanega odgovora« (Ledegen 2000, 127). Če bi anketiranci želeli izboljšati svoje jezikovne prakse, bi pokazali določen jezikovni interes in aktivno usmerjeno voljo v napredek. Zato bi bil pritrdilni odgovor »Da, izboljšati bi bilo treba znanje maternega jezika« znak *dinamike*, obratna situacija pa bi seveda veljala kot znak *statike*. Slovenska razpredelnica je sestavljena po spodnjem modelu francoske.

Tabela 6.6: Jezikovna (ne)samozavest v povezavi s kazalci dinamike in statike glede na francoski anketirani vzorec

	Govorjeni jezik			Pisni jezik		
	EN	LLN	T	EN	LLN	T
Dinamična JS Z	11	36	82	8	35	105
Dinamična JN Z	2	15	37	7	13	37
Dinamična JS (N)	0	0	5	0	1	0
Dinamična JS N	0	1	2	1	0	1
Statična JS Z	7	9	35	5	12	21
Statična JN Z	1	0	1	0	0	0
Statična JS (N)	0	0	2	0	0	0
Statična JS N	0	0	0	0	0	0
Skupno	21	61	164	21	61	164

Vir: Ledegen Gudrun, *Le bon français* (2000, 127).

Čeprav komaj prisotno (13 oseb), se nezanimanje (N+(N)) vseeno v največji meri izrazi v *dinamični* jezikovni (ne)samozavesti (11 oseb) in ne v *statični* (2 osebi). S tem se nepričakovano pokaže, da obstaja določen interes za izboljšavo znanja jezika med anketiranci, tudi kadar mislijo, da obvladanje maternega jezika ni

pomembno. Po pričakovanjih je *dinamičnost* absolutno bolj povezana z jezikovno nesamozavestjo (111 oseb) kot *statičnost* (le 2 osebi). Uporabnik, ki meni, da jezika ne obvlada, da pa je to pomembno, ima namreč več interesa za izboljšanje znanja. Sicer pa se *dinamičnost* najjasneje kaže pri jezikovni samozavesti z zanimanjem.

Tabela 6.7: Jezikovna (ne)samozavest v povezavi s kazalci dinamike in statike glede na slovenski anketirani vzorec

	Govorjeni jezik		Pisni jezik	
	Mlajša Generacija	Starejša Generacija	Mlajša generacija	Starejša Generacija
Dinamična JS Z	89	85	95	92
Dinamična JN Z	12	14	7	6
Dinamična JS (N)	3	3	3	2
Dinamična JS N	2	0	1	2
Statična JS Z	11	10	17	15
Statična JN Z	6	8	0	2
Statična JS (N)	1	0	1	0
Statična JS N	0	0	0	1
Skupno	124	120	124	120

Rezultati slovenske ankete kažejo podobne tendence kot francoski (glej Tabelo 5.7). *Statične* jezikovne (ne)samozavesti je razmeroma malo. Tako za pisni kot za govorni jezik pri mlajši in pri starejši generaciji doseže isto število (18) anketirancev. Največja je pri jezikovni samozavesti z zanimanjem (JS Z), kar je popolnoma razumljivo, saj uporabnik, ki misli, da je pomembno dobro znati jezik, a da ga sam že popolnoma obvlada, najbrž ne čuti potrebe po dodatni izboljšavi. Večja je celo od dinamične nesamozavesti, kar se razlikuje od rezultatov francoske ankete.

Dinamične jezikovne (ne)samozavesti je tudi pri slovenskih anketirancih največ (174 za govorni in 187 za pisni jezik). Podatek je spodbuden, saj kaže na precejšnjo prepričanost in voljo slovenskih anketirancev za izboljšavo materne jezika. Predpostavka, da so »sistematičnega pouka govornega jezika deležni le 'izbranci' (napovedovalci, delno novinarji in nekateri pedagoški delavci ter igralci), vsi drugi govorniki pa za kakršnokoli kasnejše jezikovno izobraževanje niso motivirani« (Verovnik 2008, 81), se tako delno izkaže za netočno, saj tako visoka

dinamična jezikovna samozavest z zanimanjem vsekakor nagiba tehtnico na stran precejšnje motiviranosti za dodatno izobraževanje.

Po končanem prepletanju prvih treh vprašanj analiza francoske ankete nadaljuje z obravnavo odgovorov na četrto vprašanje.

4. *Na katerem področju mislite, da bi morali izboljšati znanje maternega jezika?*

Ledegenova daje na izbiro tri področja. Prvo je izgovorjava oz. pravopis, odvisno od uporabljenega prenosnika, drugo zavzema slovnica in tretje besedišče. Najjasnejše tendence »so se pokazale za izgovorjavo, za katero je opazna določena belgijska jezikovna samozavest« (2000, 132). Ugotovitev preseneča avtorico, saj je pričakovala, da bodo Belgijci izražali nižjo samozavest kot Francozi, že samo zaradi regionalnega naglasa, ki bi jih oddaljeval od normativne realizacije. Predlaga dve možni razlagi. Ali so »belgijski študentje pomirjeni s svojim načinom izgovorjave, kar pomeni, da večkrat kot francoski študentje izrazijo podobnost med normativno in navedeno izgovorjavo« – to bi pripisali dolgotrajnemu, a končno ustavljenem boju proti dialektom in njihovi vključitvi v izobraževalni sistem v Belgiji – ali pa »ti študenti dokazujejo večje poznavanje belgijskih zaznamujočih izgovornih elementov in torej, ob preseganju belgijske situacije, bolje poznajo normo govornega francoskega jezika« (Ledegen 2000, 133).

Še ena jasnejša težnja se pokaže za pravopis, ki kaže zelo visoko stopnjo jezikovne nesamozavesti za študente *École Normale*. Vseeno bi se »precenjevanje tega področja lahko zapisalo razliki v terminologiji, ker se v Belgiji bolj ločuje med *pravopisom rabe* in *slovničnim pravopisom* kot v Franciji« (Ledegen 2000, 134) in tako lahko prihaja do večje zmede.

Odgovori na epilingvistični vprašalnik razkrivajo, da vse tri francoske anketirane skupine dodeljujejo veliko pomembnost slovnici. Najbolj izpostavljajo morfologijo in sintakso, kar je treba po avtoričinih besedah povezovati s poenotenim ustvarjenim mnenjem, da se pri rabi francoščine na tem področju večinoma pojavljajo samo napake, in s šolskim stereotipom, ki slovnične napake

tradicionalno sodi kot »škandalozne« (Ledegen 2000, 135–136). Razvije pa tudi drugo možno pojasnilo za občutek nesamozavesti v povezavi s slovnico, in sicer pogostost »uporabe priročnika za slovnico, ki bi ga študenti imeli za referenco. Poznavanje tega priročnika je dejansko precej manjše kot poznavanje slovarjev, kar študentom lahko daje občutek o razdrobljenosti slovnice in posledično o jezikovni nesamozavesti« (Ledegen 2000, 136). Da je ideja o nepogostosti rabe slovničnih priročnikov utemeljena, potrjuje slovenska anketa. Odgovori na vprašanje *Katere priročnike uporabljate v dvomih?* prinesejo zanemarljiv odstotek uporabe Slovenske slovnice (3,7 %). Hkrati je zgovoren tudi delež odgovorov, da sploh ne uporabljajo nobenih priročnikov (36,3 %). Pomembna naloga za jezikoslovce je ustvarjati priročnike za uporabnike, a ne le to. Znati jih je treba napisati tako, da se jih uporabnikom tudi približa in tako dovoli, da preidejo v resnično uporabo in razširjajo jezikovno normo.

Analiza slovenske situacije odkriva marsikatero vzporedno točko v občutenju jezikovne (ne)samozavesti s francosko situacijo. Večini slovenskih anketirancev je po lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni »To v celoti ne velja«, 5 pa »To v celoti velja«, zelo pomembno dobro obvladanje pisnega (4,41) in govornega (4,51) jezika. Menijo tudi, da bolj obvladajo pisni (3,85) kot govorni (3,57) jezik, a oba še vedno v kar visokih okvirih. Malenkost manj obvladajo torej govorni jezik, a jim je hkrati njegovo obvladovanje tudi malo bolj pomembno. Bi ga radi bolj utrdili, ker ga manj znajo? Ne nujno, saj trdijo, da bi Slovenci res morali izboljšati znanje maternega jezika, a to predvsem v pravopisu (40 %) in sploh ne v izgovorjavi (7,5 %). Res izgovorjave in celotnega govornega jezika ne moremo enačiti, prva je le sestavni oz. razpoznavni del drugega, je pa podatek vseeno zgovoren. Čeprav za pisni jezik dosega vrtooglave odstotke (93,5 %), je izredno visoka jezikovna samozavest, tako kot v francoski anketi pri belgijskemu vzorcu, prisotna tudi za govorni jezik (83,5 %). Tudi pri nas lahko obravnavamo isti dve pojasnili kot pri Francozih. Ali govorno normo Slovenci res tako dobro obvladamo (to je prvi nivo v dvojnosti interpretacije jezikovne (ne)samozavesti, omenjen v uvodu) ali pa nismo tako občutljivi na odstop v izgovorjavi, ki so verjetno v veliki meri narečnega izvora – naglaševanje (to pa predstavlja drugi nivo dvojnosti iz uvoda). To zadnje bi potrjevalo tudi tretjo zastavljeno hipotezo o

izobraževanju, obravnavano podrobneje v samostojnem slovenskem delu analize. V Sloveniji boj proti narečjem v šolskem sistemu ni bil nikoli tako izrecen kot v Franciji, zato so narečni elementi ves čas po malem prisotni že v poteku šolanja, posredno tudi prek govora učiteljev. Je jezikovna samozavest v izgovorjavi prisotna zaradi navajenosti najprej na narečne elemente in nato postopoma še na druge odstopne od norme, ker ni bilo zavarovalnih mehanizmov proti njim?

Zanimivo je, da torej slovenski anketiranci hkrati mislijo, da bi bilo treba izboljšati znanje pravopisa in da najbolj obvladajo pisno jezikovno normo. Najbrž je stanje tako zopet zaradi večjega poudarka v šolah na pisnem jeziku, na napakah v pisnih izdelkih in manjšega na variacijah govornih realizacij. Smo torej bolj pozorni na napake v pisnem jeziku in slovnici, ker so, po identičnem šolskem stereotipu kot v Franciji, to »škandalozne napake«.

Za ostale odgovore epilingvističnega vprašalnika francoska analiza ankete žal ne podaja nikakršnih podatkov in interpretacij. Mogoče zato, ker so bili rezultati nereprezentativni, toda tudi tega Ledegenova nikjer izrecno ne izpostavlja. Zato prehajamo na slovenski del analize, ki tri od štirih preostalih vprašanj vključuje v svojo analizo, sicer pa se strožje osredotoča na slovensko jezikovno situacijo.

6.3.2 Interpretacija slovenskih podatkov

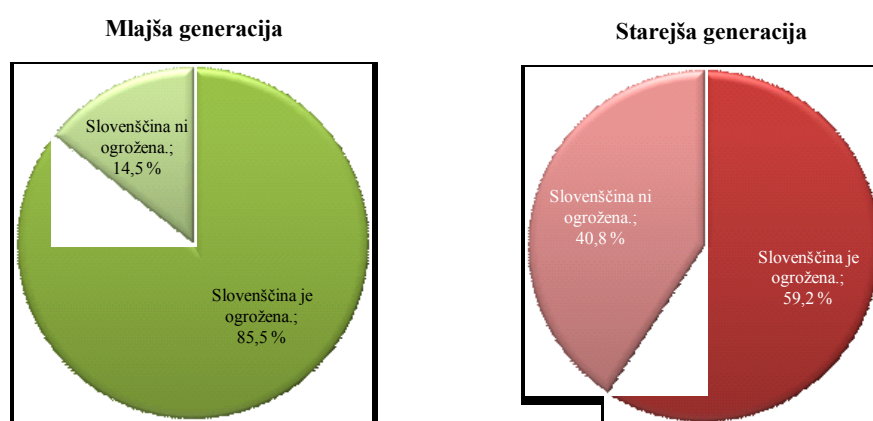
- OGROŽENOST

»Slovinci ne čutijo, da bi bil njihov jezik ogrožen, še posebej mlajša generacija ne zaznava nikakršnih pritiskov na jezik, starejša pa je tudi zaradi preteklih izkušenj vseeno malo bolj pozorna na ogrožanje slovenščine.«

Hipoteza se proti pričakovanjem skoraj v celoti ni potrdila. Slovenci obeh generacij so močno prepričani, da slovenščina je ogrožena (glej Sliko 5.1). Na vprašanje, ali se jim zdi, da karkoli ogroža slovenski jezik, je mlajša generacija izredno prepričljivo (85,5 %) odgovorila pritrdilno, starejša pa prav tako pritrdilno (59,2 %). Kako to, da se uporabnikom jezik zdi ogrožen, če pa se v celotni zgodovini obstoja naroda trenutno razvija pod najbolj stabilnimi pogoji? Kot je opisano v poglavju o kanalih izražanja občutka ogroženosti (kanal komunikacije),

se anketiranci verjetno v veliki meri odločajo za ogroženost jezika zato, ker jih v takšno mnenje prepričuje prevladujoča interpretacija v medijih, torej ena od strani v javni razpravi. Precej laže je takšno mnenje privzeti kot pa utemeljiti nasprotno tezo o stabilnosti jezika. Je torej takšen občutek posledica tistega glasu v medijih, ki trdi, da je treba slovenščino zaščititi, ali odraz resničnega stanja? Velika večina (86 %) vseh anketiranih državljanov namreč vseeno meni, da bo slovenščina čez 200 let še obstajala.

Slika 6.1: Občutek ogroženosti slovenščine pri mlajši in starejši anketirani generaciji

Podatka sta vsekakor zelo sporočilna za sodobne slovenske jezikoslovce, saj nakazujeta, da se anketirani del slovenskih uporabnikov jezika počuti ogroženo. Predvsem pa je pomembno vedeti, česa se bojijo. Podatke o vzrokih bojznosti prinaša podopcija prve spremenljivke »Če da, kaj ogroža slovenščino?«. Navedene vzroke bi, kot omenjeno v poglavju o zbiranju podatkov, lahko razdelili v dve širši področji – pritiski od zunaj in pritiski od znotraj.

Po mnenju tistega dela starejše in mlajše generacije, ki je odgovarjal na odprto vprašanje (176 anketirancev), slovenski jezik v veliki meri ogrožajo tuji jeziki in tuji priseljenci (31,8 %). Katere priseljence in tuje jezike so imeli v mislih, se iz tega deleža odgovorov žal ne da izluščiti. A del izbranega vzorca mnenje oblikuje bolj eksplicitno – po njihovem slovenščino precej ogrožajo balkanski narodi in njihovi jeziki (19,9 %). Angleški jezik pride v tem sklopu *pritiskov od zunaj* na zadnje mesto (8,6 %).

Anketa prinaša informacijo o precej močnem občutku *pritiskov od znotraj* in to kar s strani samih Slovencev, ki naj bi bili »premalo zavedni« in »samozavestni«, kot citirano v anketi. Zaradi »majhnosti države«, preveč »zanikrne uporabe jezika«, »slenga«, »slabega obvladanja slovnice« in nasploh »neznanja« Slovenci po mnenju anketirancev sami najbolj ogrožajo svoj jezik (32,9 %). »Mišljenje, da večina /uporabnikov/ jezik kvari, govori slabo, dela napake, je seveda ekstremno. In je problem, ker ljudje niso jezikovno samozavestni in se zato počutijo slabo. /.../ To je neke vrste družbena kastracija posameznika,« meni Stabej (Petrovič in Stabej 2004, 22). Pridobitev takega visoko samokritičnega pogleda bi pomenilo alarm strokovnjakom v interdisciplinarnem smislu, saj bi bilo treba hkrati na različne načine dvigati samozavest uporabnikov in stopnjo obvladanja knjižnega jezika. Posvečanje samemu terminu jezikovne (ne)samozavesti je večje v prejšnjem poglavju o primerjavi slovenske in francoske ankete. Odgovori se skladajo z mnenjem Monike Kalin Golob, da je vdiranje angleščine bolj opravičilo za razprave o ogroženosti jezika, v bistvu pa je »resnični problem /.../ v neznanju in jezikovni nekultiviranosti« (1994, 34) samih Slovencev.

Manj pomemben delež (6,8) zavzemajo še bolj raznoliki odgovori, ki se jih ni dalo uvrstiti med zgoraj omenjeni področji; slovenščino naj bi po mnenju izbranega vzorca populacije v res majhni meri ogrožali še množični mediji (4 %) in globalizacija (2,8 %).

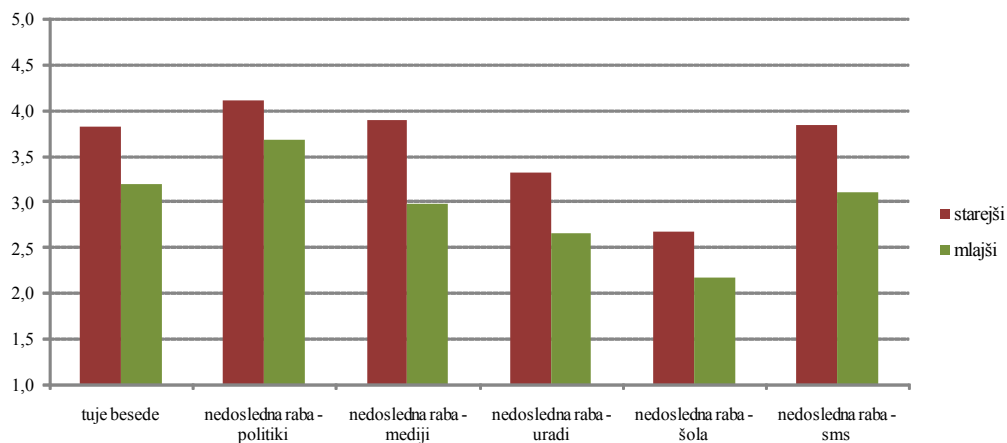
Kakor omenjeno v teoretičnem delu diplomske naloge, bi pričakovali, da se bo starejša generacija bolj bala za jezik glede na vse pritiske iz polpretekle zgodovine s strani jugoslovanske politike, ki so se poznali tako v medijih kot v šolstvu, vojski, skratka, na vseh javnih področjih rabe jezika. Drugo predvidevanje, ki je napeljalo na izoblikovanje hipoteze, je, da po principu »česar ne poznam dobro, se bojim« starejša generacija na vplivnost angleškega jezika, ki bi domnevno sprožal občutke ogroženosti, reagira z večjimi zavorami kot mlajša.

Glede na dobljene rezultate pa se je treba torej vprašati, kateri bi bil potencialni vzrok za večji občutek ogroženosti pri mlajši generaciji kot pri starejši. Prva možnost bi bila lahko ravno veliko poznavanje in uporabljanje angleščine pri

mladih. Vedoč, da že spontano uporablja kopico angleških izrazov v svojem vsakdanu, da jih je ponotranjil in da v svetu pride dlje z znanjem angleščine kot slovenščine, se mlad, angleško izobraženi Slovenec lahko upravičeno zamisli nad pritiski tujega jezika. Priznati je treba, da bi pomenilo prisojati tako rezoniranje o jeziku nejezikoslovcu predpostavljati zelo visoko stopnjo zavedanja mladih državljanov o jezikovnih problemih. Česa takega sicer ne moremo avtomatično izključiti, sploh ker del obravnavanega vzorca populacije prihaja iz klasične gimnazije, kjer je večji poudarek na jezikih in se v poteku šolanja mogoče bolj izpostavlja zavedanje ljudi do narodnostnih vprašanj kot na drugih gimnazijah. Druga možnost je ta, da so ravno pretekle izkušnje starejše generacije tiste, ki so potrdile, da ne glede na vsemogoče pritiske slovenščina o(b)staja, zato pri njih ni toliko skrbi.

A hipoteze se ne da popolnoma ovreči, saj je, razen pri tej spremenljivki, ki eksplicitno vsebuje besedo »ogrozati«, pri podrobnejšem analiziranju drugih indikatorjev v anketi (glej Sliko 5.2) vseeno opazna tendenca starejših k večji zaskrbljenosti za jezik. Starejše na lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni »To v celoti ne velja«, 5 pa »To v celoti velja«, bolj moti uporaba tujih besed (3,83 proti 3,21 za mlajše), nedosledna raba jezika v javnosti med politiki (4,12 prot 3,69), v medijih (3,90 proti 2,99), v uradih (3,33 proti 2,66), v šoli (2,69 proti 2,19) in jezik v SMS sporočilih ali na internetnih klepetalnicah (3,85 proti 3,11).

Slika 6.2: Občutljivost starejše in mlajše anketirane generacije na odstopne rabe slovenščine

Tema Evropske unije ne podaja zgovornejšega podatka o občutku ogroženosti (skupno povprečje je 2,98), saj je stopnja strinjanja s spremenljivko, da je slovenščina v EU enako upoštevana kot drugi jeziki, praktično čisto na sredini, če se upošteva, da 3 pomeni »V polovici primerov«. Pove predvsem to, da uporabniki o njej nimajo najbolj izoblikovanega mnenja, kot kasneje razloženo v poglavju o jezikovni zavesti. Čeprav sta glede vprašanja, ali angleščina ogroža slovenščino, generaciji soglasni (3,33), pa je pri razporeditvi domen, ki zmotijo uporabnika v komunikaciji, opazna večja razlika. Starejše angleščina moti kar precej, saj se nahaja že na tretjem mestu, takoj za vulgarizmi in omejenim besediščem. Mlajši pa jo kot motnjo postavljajo šele na predzadnje mesto, precej enakovredno z narečnimi elementi. To vsekakor mora biti povezano z dejstvom, da med anketiranimi skoraj vsi (96 %) mladi govorijo angleško, starejših pa komaj kaj več kot pol (55,8 %). Kot zanimivost omenimo še obratno situacijo – veliko razliko med obvladanjem hrvaščine pri starejši generaciji (66,7 %) in občutno manjšim pri mlajši (32,3 %), kar je ostanek pripadanju drugačni družbi, drugačnemu izobraževanju pod Jugoslavijo, kot predvideno v teoretičnem delu.

- PISNA/GOVORNA NORMA

»Jezikovna norma se občutno bolj upošteva v pisnem kot v govorjenem jeziku in bolj v javni kot v zasebni uporabi.«

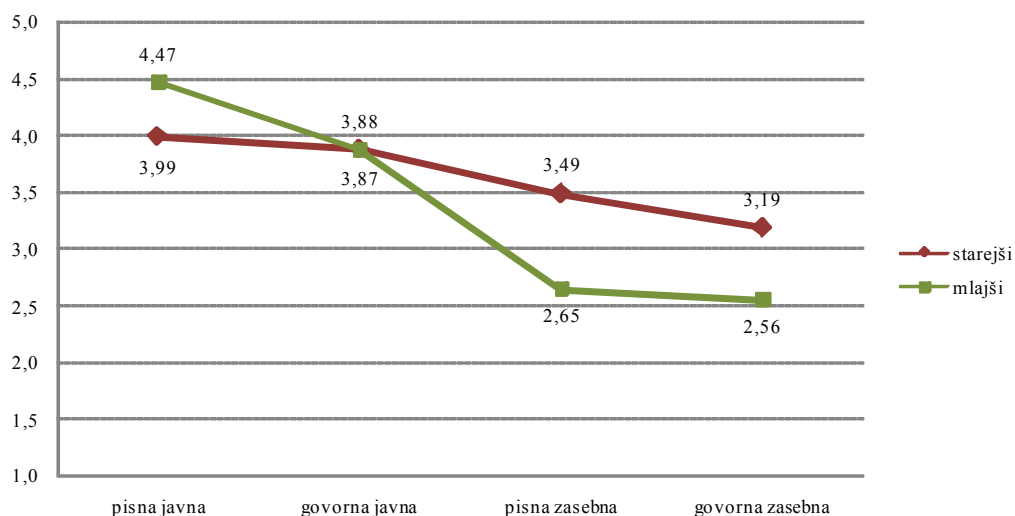
Prvi del hipoteze, da se v pisnem jeziku norma bolj upošteva kot v govorjenem, se je z anketo potrdil. Pri prav vseh spremenljivkah na to temo je stopnja upoštevanja pisne norme višja kot govorne. Pri možnostih parov »pri otrocih/z otroki« bi anketiranci prepričljivo uporabili pravilno varianto pri pisanju (70 %), v pogovoru pa precej manjkrat (58 %). Še večja razlika je v primeru »Tega/To ne razumem«, kjer bi anketiranci mlajše generacije praktično vedno (93 %) uporabili pri pisanju pravilno obliko, v pogovoru pa spet manjkrat (67 %). Tudi starejša populacija bi pri pisnem prenosniku v večjem deležu ohranila normativno rabo (76 %), v govornem pa malo redkeje (67 %). V primeru usklajevanja spola pri barvi kolesa – »rjav kolo« – so mlajši po lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni »Nikoli«, 5 pa »Absolutno mogoče«, prav tako prepričani, da bi tako strukturo pri pisanju uporabili manjkrat (2,05) kot v pogovoru (3,56). Podobnega mnenja so starejši, ki

ocenjujejo pisno uporabo takšne strukture kot manj verjetno (2,49), govorno pa malo bolj (2,84).

Tudi drugi del hipoteze, da se upošteva jezikovna norma bolj v javni kot v zasebni rabi, se je potrdil. Odgovori prikažejo sliko padanja norme glede na raven zasebnosti, sploh v kombinaciji z uporabljenim prenosnikom. Analiziran je primer uporabe ženske dvojine »onidve sta šli«, za katero se predpostavlja, da se ne uporablja dosledno v vseh komunikacijskih situacijah. To se je v anketi tudi dokazalo. Dvojina je že sama po sebi kompleksen pojav, ki potrebuje podrobnejše analize v sodelovanju z uporabniki jezika, da bi se ugotovilo, koliko in kje se sploh še dosledno uporablja. Raziskave lahko pokažejo, ali ni dvojina le mit slovenske posebnosti v teoriji, raba pa jo je že precej izrinila iz aktualne jezikovne realnosti. Gotovo je raba pogojena tudi z regijsko pripadnostjo, stopnjo izobrazbe in starostjo uporabnika slovenščine. Na podlagi enega primera se seveda ne da narediti podobnih zaključkov. Prav gotovo bi lahko izhajali še iz kakega drugega primera dvojine, vendar je bilo treba za namene te naloge izbrati najbolj reprezentativnega. Pokazal bi, ne koliko in kako se dvojina še uporablja, ampak razliko med njeno uporabo v javnosti ali zasebnosti v prepletu s pisnim in govornim prenosnikom. Moška oblika dvojine, »onadva sta šla«, ne bi dala ustreznih rezultatov, saj že denimo površno primerjanje medijskega jezika s pogovornim razkrije, da se »sta šla« dosledno uporablja v vseh mogočih situacijah, kar pa ne bi dodalo nič informativnega tej raziskavi.

Glede na lestvico od 1 do 5, kjer 1 pomeni »Nikoli«, 5 pa »Vedno«, v *pisni javni* jezikovni situaciji starejša (3,99) in mlajša (4,47) generacija precej dosledno uporabljata normativno žensko dvojino (glej Sliko 5.3). Rahel upad se občuti pri zamenjavi prenosnika – v *govorni javni* situaciji se starejši (3,88) in mlajši (3,87) anketiranci za približno 0,6 enote manj držijo normativne oblike. Še bolj občuten padec je viden v zamenjavi javne z *zasebno* rabo, kjer starejši (3,49) in mlajši (2,65) pri *pisnem* prenosniku precej zmanjšajo upoštevanje norme. Največji odmik od nje pa se doseže v *govorni zasebni* situaciji, kjer se obe anketirani generaciji (starejši s 3,19, mlajši z 2,56) nagibata k zavračanju rabe, kljub vedenju, da je normativna.

Slika 6.3: Upoštevanje dvojinke ženske oblike glede na prenosnik in (ne)javnost rabe

Med analiziranjem rezultatov za potrditev ali ovržbo celotne hipoteze se je razkrilo še dejstvo, da obstaja razlika razpona uporabe norm oz. vrste jezika glede na pripadnost generaciji. Raznolikost jezika, glede na v prejšnjem odstavku omenjene komunikacijske situacije, je pri starejših občutno manjša kot pri mlajši generaciji. S 3,99 enotami v *pisni javni* situaciji in s 3,19 enotami v *govorni zasebni* situaciji starejši postavljajo med jezikom v skrajno strogih in v skrajno svobodnih okoliščinah zelo malo razlike – niti ne za eno enoto (0,8). Hkrati se je izkazalo, da imajo mlajši še enkrat širši spekter uporabe, saj je razlika med *pisno javno* in *govorno zasebno* situacijo (4,47 – 2,56) skoraj dve celi enoti (1,9). To bi lahko pomenilo, da starejši dosledneje uporabljajo naučeni jezik ali pa da se je njihovo med šolanjem pridobljeno znanje približalo bolj sproščeni rabi, saj spomin na pravila ni več tako svež. Poleg tega starejši anketiranci več razmišljajo o sami uporabi jezika, saj so (3,80) veliko bolj pozorni na rabo jezika drugih ljudi ali ustanov kot mlajši (2,99). Ga pa tudi manj avtomatično uporabljajo kot mlajši, saj je v pisnih situacijah avtomatizma bistveno več pri mladih (71 %) kot pri starejših (40 %), kar velja tudi za govorne situacije (79 % mlajši, 60 % starejši). Posplošeno bi se lahko reklo, da starejši poznajo bolj »gibanje v sredini« oz. en sam širši »idiolekt«, mlajši pa »več slovenščin« in skačejo z ene na drugo glede na trenutni položaj. To je najbolj opazno prikazuje »Slika 6.3«, kjer je krivulja padanja vidno položnejša za starejšo generacijo. Kje se ugotovitev najbolj pozna?

Verjetno v SMS sporočilih. Razlika med starejšimi, ki razmišljajo v več kot pol primerih (59,2 %), kakšna naj bo njihova slovenščina pri pisanju SMS-ov, in med mlajšimi, ki to počnejo le v četrtini primerov (25 %), je zares očitna. Takšna težnja se potrdi tudi v vseh že prej opisanih spremenljivkah, kjer je razlika med pisno in govorno rabo vedno večja pri mlajših kot pri starejših. Eksplicitno pa tendenco ubesedijo kar anketiranci sami, ko starejši v občutno večji meri (3,16) odgovorijo, da uporabljajo v vseh situacijah isto vrsto slovenščine kot mlajša generacija (1,93).

- IZOBRAŽEVANJE

»Nenormativna, predvsem narečna raba slovenščine tudi v javnih situacijah Slovencev ne preseneča ali moti, za kar je krivo že navajanje na tako rabo v šolah.«

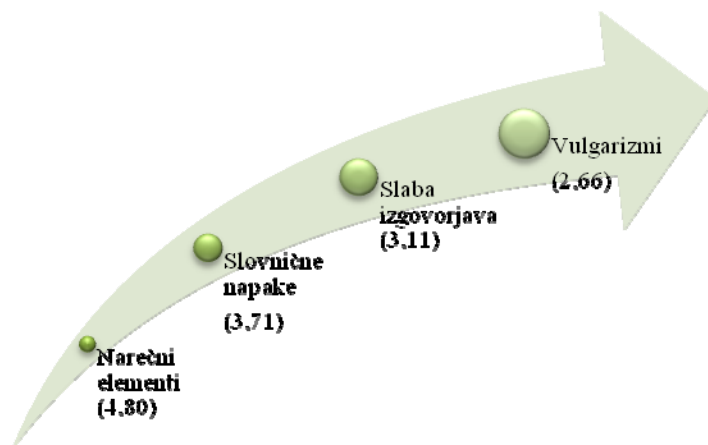
Prej omenjeni princip ekonomičnosti se najbolj povezuje z obravnavano anketo pri obravnavi spremenljivke o učiteljevem zahtevanju pozornosti do knjižnega jezika. Po lestvici od 1 do 5, kjer 1 pomeni »Nikoli«, 5 pa »Vedno«, so anketiranci ocenjevali, koliko so učitelji med poukom zahtevali, naj pazijo na svoj jezik (3,39). Upošteva, da 3 pomeni »V polovici primerov«, je ta stopnja razmeroma nizka. Tudi spremenljivka »Obvladovanje maternega jezika je vplivalo na moje ocene« potrjuje del hipoteze o nezahtevanju normativne rabe in navajanju na nedosledno rabo že v šolah, saj je strinjanje z njo razmeroma nizko (3,36). Če se od učencev ne pričakuje oziroma zahteva knjižna slovenščina, je verjetnost, da jo bodo sami uporabljali, majhna glede na pravilo najmanjšega odpora po principu ekonomičnosti. Zanimivo bi bilo preveriti, koliko ta princip vpliva na splošno upoštevanje jezikovne norme, s predpostavko, da popolna normativna izreka, če sploh dosegljiva, zahteva največ napora in energije. Bi se jo bolj in v širšem dometu uporabljalo, ko bi bila bolj enostavna?

Kljub temu, da se knjižna slovenščina v šolah ne zahteva dosledno, pa vseeno obstaja večja možnost, da bi se jezikovne realizacije učencev bližale normativni rabi, če bi ji bili ves čas izpostavljeni. A odgovor na vprašanje, kakšno slovenščino so uporabljali učitelji, zopet prinaša rezultate v prid potrjevanju hipoteze. Pri manj kot pol anketirancih (43 %) se je v šolah govorilo »strog

šolski« jezik, pri več kot pol (50,5 %) »z dosti pogovornih ali narečnih elementov«, pri nekaterih, sicer v majhnih odstotkih (6,6), pa celo »po domače«. Če torej knjižnega jezika v veliki večini ne uporabljajo niti učitelji, bodo učenci, bodoči odrasli, po njihovem zgledu in liniji najmanjšega odpora tudi sami bolj ali manj odstopali od njega. Postavlja se torej tudi vprašanje, kakšna je jezikovna (ne)samozavest samih učiteljev.

Na odstopne oziroma nenormativne rabe in narečne variante drugih bodo bodoči odrasli zato manj pozorni ali občutljivi, saj niso bili nikdar navajeni poslušati samo knjižni jezik. O tem prepričuje še spremenljivka, pri kateri so morali anketiranci razporediti lestvico od 1 do 6 tako, da jih med navedenimi jezikovnimi elementi enota 1 moti najbolj, enota 6 pa najmanj. Obe skupini (glej Sliko 5.4) veliko bolj motijo vulgarizmi v jeziku (2,66) kot slaba izgovorjava (3,11) ali slovnične napake (3,71). Tako starejši (4,69) kot mlajši (4,90) so absolutno prepričani, da jih narečni elementi ne zmotijo, saj so pri obeh postavljeni na zadnje mesto. S tem se potrdi hipoteza, da nenormativna, predvsem narečna raba anketiranih Slovencev ne moti.

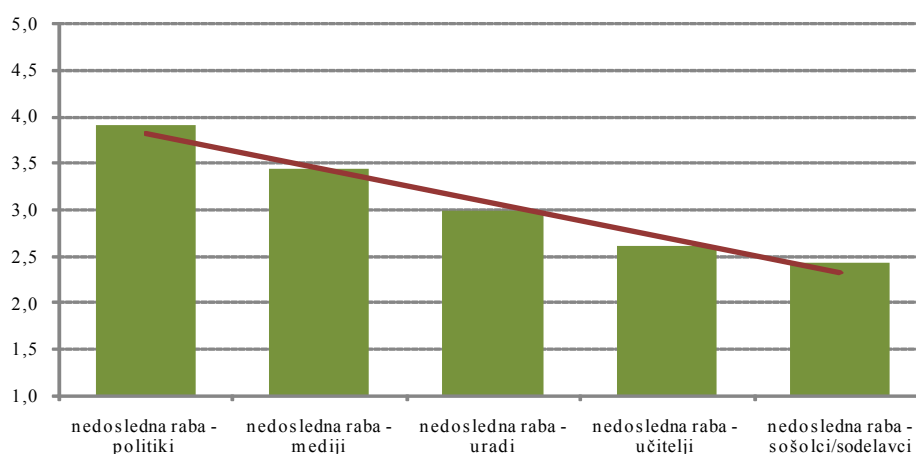
Slika 6.4: Občutljivost anketirancev po področjih odstopanja od normativne rabe

Torej se strogo knjižnega jezika v veliki meri ne pričakuje niti v javnosti. Tako je razumljivo, da se v slovenskih medijih, na slovenskih izobraževalnih institucijah in na drugih javnih mestih samozavestno pojavlja marsikaj, česar ne moremo uvrstiti v knjižno slovenščino. Kot omenjeno v razlagi postavitve hipoteze, jezikovna samozavest tu žal ne izhaja iz obvladovanja norme, ampak iz

nedojemanja distance med odstopom in normativno rabo. Določena stopnja kritičnosti med anketiranci sicer je prisotna (spremenljivka je analizirana že v poglavju o ogroženosti), a strmo pada s prisotnostjo osebne vpletenosti (glej Sliko 5.5). Tako je, najbrž zaradi neosebnega odnosa, najvišja pri ocenjevanju govora politikov (3,90), a že nenormativen medijski govor jih moti manj (3,44). Na drugih javnih mestih, kot so na primer uradi, kjer so uporabniki jezika v direktnem stiku z javno osebo, pa so anketiranci precej manj pozorni na dosledno rabo (2,99). Anketirance še manj motijo nenormativni elementi v javnih nastopih sodelavcev ali sošolcev (2,62), najmanj pa jih moti neknjižna raba slovenščine ravno njihovih učiteljev (2,44), kar dodatno potrjuje hipotezo o šolskem okolju, ki navaja na njihovo neknjižno rabo. Vsi navedeni podatki iz tega in prejšnjega odstavka pojasnijo dejstvo, da v Sloveniji še vedno velja kot pretenciozno, ko govorec zelo pravilno izgovarja besede. Povedano »po domače« – veliko bolj »normalno« je malo »zaviti« v svojem narečju kot izpiljeno govoriti »po šolsko«. Situacija je v Franciji ravno obratna, saj govorec, ki ne govori knjižne francoščine izpade neizobražen, človek »z dežele«. Na primer v medijih je skoraj nemogoče zaznati nenormativno rabo, razen če oddaja ni namenoma tako narejena.

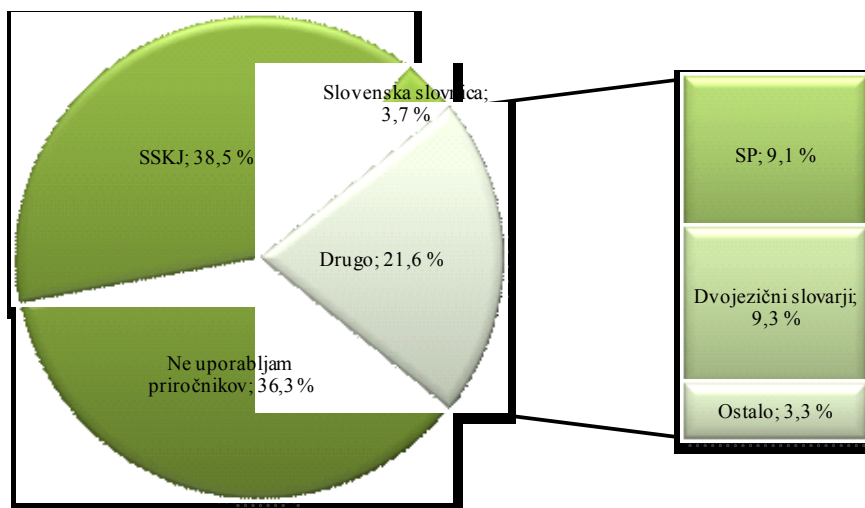
Slika 6.5: Občutljivost anketirancev na odstopne od normativne rabe slovenščine v javnih situacijah

Kako je v procesu izobraževanja poskrbljeno za navajanje učencev na uporabo priročnikov (glej Sliko 5.6)? Izredno visok oz. najvišji delež tako med mladimi (40 %) kot med starejšimi (32,5 %) zavzema trditev »Ne uporabljam nikakršnih

priročnikov« (skupno povprečje 36,3 %). Takoj za njo se zopet pri obeh generacijah uporablja »Slovar slovenskega knjižnega jezika« (skupno 38,5 %). Od ostalih priročnikov noben ne preseže 9,3 odstotne uporabe. Izpostaviti je treba zares drastično neuporabo Slovenske slovnice (3,7 %) – pri starejši generaciji (5,8 %) je uporaba sicer malenkost bolj pogosta, a za mlajše anketirane (1,6 %) bi se lahko reklo, da se v dvomu k slovnici praktično nikdar ne zatekajo. Slovenska slovnica je nedvomno »trden temelj za znanstveno raziskovanje slovenskega jezika,« mora pa biti nujno tudi »izhodišče za razmišljanja, kako jo približati šolski rabi« (Jesenšek 2001, 174). Na slovnico se ne sme gledati kot na »zbirko dolgočasnih pravil«, kakor jo vidijo »preobremenjeni srednješolski profesorji, /ki/ predavajo le književnost, ker jim za jezik zmanjkuje časa« (Kalin Golob 1994, 34). Omenjeno priča o tem, da je v slovenskem izobraževanju res potreben še večji premik v smeri približevanja jezikovne norme učencem. Za začetek bi bilo dobro povezati uporabniku prijaznejše učbenike slovnice s spremenjenim odnosom učiteljev do poučevanja jezika in predvsem z dodelitvijo več ur na teden predmetu slovenščine.

Slika 6.6: Priročniki, ki jih anketiranci uporabljajo

- JEZIKOVNA ZAVEST

»Jezikovna zavest pri Slovencih je nizka, pogosto obstaja bolj kot izraz uporabnikove osebne koristi.«

Na hipotezo je treba, kot omenjeno, gledati skozi trojno perspektivo jezikovne zavesti – *nična*, *pasivna* in *aktivna* zavest.

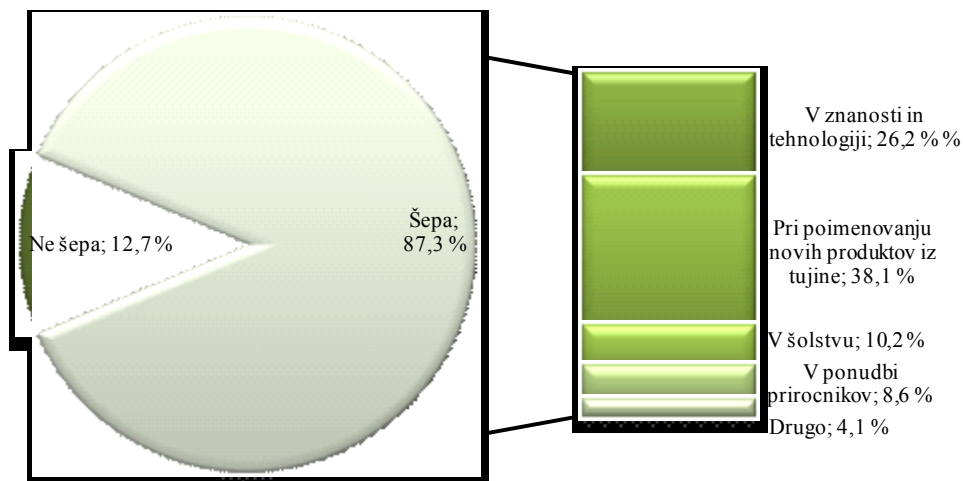
Prva dognanja prinaša analiza občutij do situacije »Slovenec-Srb«, ko se govori srbsko tako v Sloveniji kot v Srbiji. Starejša generacija je v manjšem delu (8,3 %) odgovorila, da o tem ne razmišlja oziroma jim je za to vseeno (1,7 %). Mlajša generacija o tem ne razmišlja v še manjših odstotkih (4,8), malo bolj pa ji je vseeno za ta problem kot starejši (3,2 %). Našteti deleži bi predstavljali stopnjo, kjer je jezikovna zavest anketiranih uporabnikov *nična* (prvi vidik jezikovne zavesti), ker pa niso visoki, je mogoče zaključiti, da določena jezikovna zavest Slovencev obstaja. Manjšemu deležu (8,7 %) je prilagajanje Slovenca na srbsčino normalno, veliki večini (82,4 %) vseh anketirancev pa se zdi, da taka situacija ni v redu. Poznavanje problema kaže na visoko stopnjo vsaj *pasivne* zavesti.

Kolikšna je glede na to vprašanje *aktivna* zavest, bi bilo zanimivo izhodišče za nadaljnje raziskave. Glede na to, da nihče od 244 anketirancev ni z ničimer nakazal, da sam ne preklopi avtomatično na srbsčino, ali predlagal kak ukrep, s čimer bi še dodatno potrdil svojo aktivnost pri reševanju problematike, bi lahko sklepali, da je aktivna zavest v slovenskem prostoru verjetno precej nižja od pasivne. Morebiti je konkretnejši dokaz za to plebiscitarno (96 %) nepoznavanje in nesposobnost komentiranja Zakona o javni rabi slovenščine. Aktivna zavest bi ga domnevno vključevala, a to bodo, kot rečeno, lahko zares dokazale šele dodatne raziskave.

Spremenljivka o področjih, kjer slovenščina šepa, neposredno kaže na to, da v širši javnosti do neke mere obstaja zanimanje za sodobno dogajanje v jeziku. Nekaj anketirancev (12,7 %) odgovarja, da sploh ne šepa (glej Sliko 5.7). Podatek nosi dve možni interpretaciji. Ali se jim zdi slovenščina zares brezmejno in dokončno razvita ter v koraku s časom ali pa je to znak neukvarjanja s problematiko. Glede na to, da je odstotek razmeroma nizek, lahko zopet sklepamo, da v Sloveniji obstaja določena stopnja zanimanja za vprašanje jezika in posledično določena stopnja jezikovne zavesti. Med preostalimi anketiranci (87,3 %) sta omembe vredna deleža izbire pomanjkljivosti slovenščine v

poimenovanju novih produktov iz tujine (38,1 %), in v znanosti in tehnologiji (26,2 %), kar kaže na poznavanje problematike (pravočasnega) tvorjenja neologizmov.

Slika 6.7: Področja, kjer je po mnenju anketirancev slovenščina še pomanjkljiva

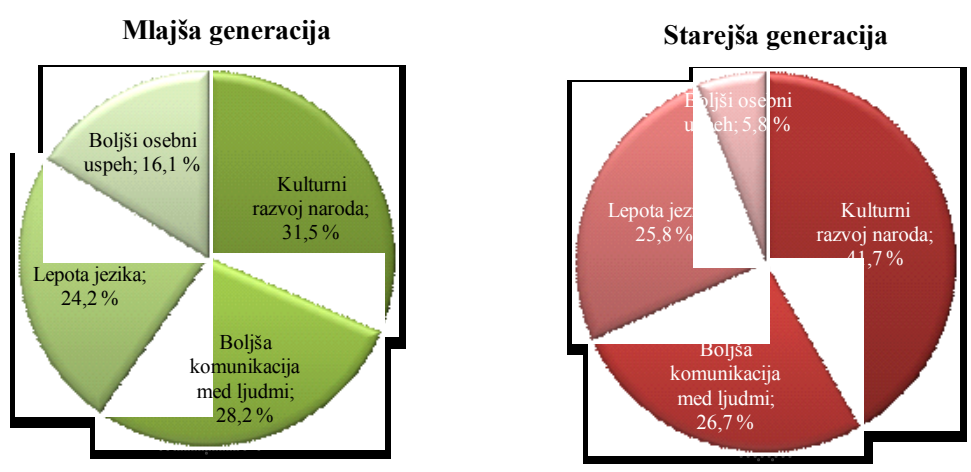
Obstoj zavesti potrjuje še pregled izbranih indikatorjev z lestvice strinjanja od 1 do 5, kjer 1 pomeni »To v celoti ne velja«, 5 pa »To v celoti velja«. Prvi indikator je enotno stališče (4,46), da se spodobi imeti predavanja na fakultetah v svojem jeziku, kljub drugemu in tretjemu indikatorju, ki kažeta na kar visok delež (3,56) prepričanja, da je treba danes za kariero na univerzi znati predvsem angleško, saj naj bi bil ta jezik bolj uporaben za vsa področja kot slovenščina (3,41).

Starejšim se nekoliko bolj pomembna zdi kakovost slovenščine v komunikaciji kot sama vsebina (2,02 proti 1,66 za mlajše), čeprav se oboji bolj nagibajo k zavračanju trditve kot k potrjevanju. Zgovoren podatek je tudi ta, da so starejši (3,80) precej bolj pozorni na ustreznost rabe slovenščine pri gledanju televizije, opazovanju oglasnih sporočil itd. kot mlajši (2,99). Če ugotovitvi povežemo z v poglavju o ogroženosti omenjenimi podatki o tem, da so starejši anketirani bolj zaskrbljeni na vseh obravnavanih področjih za slovenski jezik kot mlajši, bi lahko predvidevali, da je pri starejši generaciji prisotna večja jezikovna zavest kot pri mlajši.

Če bi bilo mogoče trditi, da v slovenskem jezikovnem okolju obstaja določena zavest o jezikovnih vprašanjih, pa je to težje reči za mnenje o situaciji jezikov v Evropi. Na vprašanje, ali je slovenščina v okviru Evropske unije enako upoštevana kot drugi jeziki, je odgovor čista sredina (2,98) – anketiranci vprašanju ne pritrdijo in ga ne zanikajo, kar kaže na neizoblikovano mnenje oziroma nerazvito zavest na tem področju. Nekaj več strinjanja (3,67) se pokaže pri trditvi, da bi morali slovenski poslanci v okviru Evropske unije vedno govoriti le v slovenskem jeziku. Rezultat ni presenetljiv, saj je jasno, da zaenkrat še ne obstaja splošno poistovetenje Slovencev z idejo evropeizacije in jim problemi EU niso blizu oz. v interesu. Še en dokaz za to je izredno nizka volilna udeležba na letošnjih volitvah v evropski parlament.

Drugi del hipoteze, ki predvideva, da je določena stopnja jezikovne zavesti prisotna predvsem v utilitarnem smislu – zaradi osebnega napredka uporabnikov, se ne potrdi (glej Sliko 5.8). Anketiranci (starejši 42 %, mlajši 30 %) se odločijo, da jim je glavna motivacija za izboljšavo svojega znanja slovenščine boljši kulturni razvoj naroda. Nekaj za njim (starejši 26 %, mlajši 28 %) je razlog uspešnejšega komuniciranja med ljudmi, skoraj isto mesto za obe generaciji (starejši 26 %, mlajši 24 %) pa zaseda lepota jezika. Čisto kot zadnji razlog je z majhnim deležem, sicer s pol manjšim za starejšo generacijo (6 %) kot za mlajšo (14 %), naveden boljši osebni uspeh. Podatki zopet kažejo na prisotnost jezikovne zavesti, ki je zaradi danih rezultatov o kulturnem razvoju naroda v tem kontekstu povezana z narodno zavestjo.

Slika 6.8: Glavna motivacija za izboljšavo znanja slovenščine med anketiranimi uporabniki

7 ZAKLJUČEK

Odnos med jezikoslovci in uporabniki jezika ni zgodba o enosmernem vplivanju, ampak prej o začaranem krogu. Govorci materinščine »imajo privilegij in dolžnost, da svoj jezik uporabljajo, vendar morajo biti za to opremljeni. Jezikoslovje bi moralo nuditi kvalitetne informacije«, meni Stabej (Petrovič in Stabej 2004, 21). Krog se sklene z dejstvom, da takšne informacije lahko dobi samo ob temeljitem obravnavanju pojavnosti v jeziku, ki pa jih najbolj spreminjajo ravno uporabniki s svojo rabo. Njihova občutja in obnašanje bi zato morali biti upoštevani kot ena izmed pomembnejših tem jezikoslovnih raziskovanj.

Diplomsko delo tako poskuša podati čim več uporabnih informacij na tem področju. Ponovimo le najpomembnejše izsledke. Med pretehtavanjem hipotez se proti vsem pričakovanjem izkaže, da imajo anketirani uporabniki občutek, da je slovenščina resnično ogrožena. Pa ne toliko zaradi angleščine, kakor se v svetu poznavalcev jezika velikokrat predvideva, temveč bolj zaradi stopnje obvladovanja jezikovne norme samih Slovencev. V povezavi z njo se potrди hipoteza, da je v pisnem jeziku norma občutno bolj upoštevana kot v govorjenem, kar je sicer v veliki odvisnosti od (ne)javnosti sporočanja situacije. Hkrati se uporabniki počutijo veliko bolj samozavestne med pisanjem kot med govorjenjem. Jezikovna nesamozavest je celo skoraj trikrat večja za govorjeni jezik, kar bi že lahko šteli za podatek s težo pri organizaciji izobraževanja slovenskega jezika. Potrди se tudi hipoteza o nezahtevanju normativne rabe slovenščine v šolah, ki prav gotovo vpliva na neobčutljivost uporabnikov na odstopе. Anketa prinaša še védenje o tem, da med anketiranimi predstavniki slovenskega naroda obstaja precej visoka (vsaj pasivna) jezikovna zavest in tudi vsaj osnovno poznavanje aktualnih jezikovnih problemov, kar je lahko spodbudna novost za preučevalce jezika, saj sugerira, da v razpletanju jezikovnih vozlov niso tako osamljeni.

Hitro se lahko zgodi, da si jezik in sodbe o njem začnejo prilaščati različni strokovnjaki, ki namesto pojasnjevanja in opisovanja jezikovnih situacij raje žugajo s prstom in predpisujejo recepte za razbolelo slovenščino. Seveda je misel,

da je treba jeziku anarhistično pustiti proste roke, naj se brez okvirov razvija, kakor sam hoče, le druga skrajna plat medalje. Rešitev se ponuja v ustreznem jezikovnem načrtovanju z jasno vizijo, ki bo vključevala ozaveščanje uporabnikov s pomočjo uvajanja jezikovne kulture in možnih sprememb glede količine in kakovosti slovenščine v šolski sistem, ponujala pravočasno in bogato jezikovno infrastrukturo, podpirala, tudi finančno, razvoj knjižne slovenščine v javnih položajih, pa tudi gojila narečno pestrost slovenskega naroda, skratka na tak ali drugačen način ustvarjala zanimanje za jezik doma in med tujci.

Z vzpostavitvijo dialoga med uporabniki in strokovnjaki se dodaja kamenček k celotni sestavljanji razumevanja jezikovne realnosti. Jeziku naj se torej dajejo idealne možnosti, da se razvija in raste, ponudi naj se mu opora in predlog možne poti razvoja, a nikakor se ga na možnih križiščih ne ovira ali celo spotika s svojevoljnimi idejami, katera smer je pravilna in katera ne. Na tak način se bo kljub nepredvidljivosti razvoja jezika norma spreminjala veliko skladneje z rabo in med uporabniki krepila občutke jezikovne samozavesti.

8 LITERATURA

1. Boulanger, Jean-Claude. 2001. L'enchâssement du discours de la néobienséance dans le dictionnaire: un contre-exemple de polynomie interne. V *Francophonie et polynomie*, ur. François Gaudin in Claudine Bavoux, 130–146. Rouen: Publications de l'Université de Rouen.
2. Bourqui, Claude. 1999. *Commentaire sur Les Précieuses ridicules de Molière*. Pariz: Livre de poche.
3. Braudeau, Michel in Pierre Encrevé. 2007. *Conversation sur la langue française*. Francija: Gallimard.
4. Canut, Cécile. 1998. Activité épilinguistique, insécurité et changement linguistique. V *Sécurité/insécurité linguistique*, ur. Aude Brétégnier in Ledegen Gudrun. Pariz: L'Harmattan.
5. *Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik*. Dostopno prek: http://www.centerslo.net/l2.asp?L1_ID=2&L2_ID=22&LANG=slo (7. julij 2009).
6. Chansou, Michel. 2003. *Étude de sociolexicologie*. Pariz: Honoré Champion Éditeur.
7. *Corpus de la parole*. Dostopno prek: <http://www.corpusdelap parole.culture.fr/spip.php?rubrique2> (18. marec 2009).
8. *Culture.fr*. Dostopno prek: <http://www.dictionnaires.culture.fr/fichedic/DicFuretiere.html> (15. junij 2009).
9. Encrevé, Pierre. 2007. Conditions d'exercice d'une politique linguistique en démocratie aujourd'hui. V *Politiques et usages de la langue en Europe*, ur. Michael Werner, 121–136. Francija: Dialogiques.
10. *Fabula – la recherche en littérature*. 2006. Dostopno prek: <http://www.fabula.org/actualites/article12981.php> (3. avgust 2009).
11. Gomezel Mikolič, Vesna. 2000. Narodna in jezikovna zavest kot konstitutivni sestavini etnične identitete in narodne ozaveščenosti. V *Kultura, identiteta in jezik v procesih evropske integracije*, ur. Inka Štrukelj, 99–107. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije.
12. Gorjanc, Vojko. 2003. Korpusi in jezikoslovje. *Jezik in slovstvo* XLVIII, (3–4): 19–27.

13. Grdina, Igor. 2004. *Govor ob otvoritvi razstave Rojstni list slovenske kulture*. Dostopno prek: <http://209.85.129.132/search?hl=sl&q=www.+nuk.uni-lj.si%2Fdokumenti%2Fgovor-grdina.doc&btnG=Iskanje&lr=> (12. januar 2009).
14. Hagège, Claude. 1987. *Le français et les siècles*. Pariz: Odile Jacob.
--- 1996. *Le français, histoire d'un combat*. Pariz: Éditions Michel Hagège.
15. *Hervardi*. Dostopno prek: http://www.hervardi.com/slovenscina_med_leti_1000_1550.php (7. marec 2009).
16. Jesenšek, Marko. 2001. Slovenščina danes. V *Słowiańszczyzna w kontekście przemian Europy końca XX wieku*, ur. Emil Tokarz, 169–178. Katowice: Śląsk.
17. Kačič, Zdravko. 2002. Pomen združevanja raziskovalnih potencialov pri preseganju jezikovnih pregrad v okviru jezikovnih tehnologij naslednjih generacij. V *Jezikovne tehnologije*, ur. Tomaž Erjavec in Jerneja Gros, 111–115. Ljubljana: Slovensko društvo za jezikovne tehnologije.
18. Kalin Golob, Monika. 1994. Sodobni pogledi na ogroženost slovenščine. *Javnost* 1 (3): 23–36.
--- 1996. *Jezikovna kultura in jezikovni koticiki*. Ljubljana: Jutro.
--- 2008. *Jezikovnokulturni pristop h knjižni slovenščini*. Ljubljana: Maklen.
19. Klinkenberg, Jean-Marie. 2008. L'intervention sur le corpus: La langue courante. V *L'avenir du français*, ur. Jacques Maurais, Pierre Dumont, Jean-Marie Klinkenberg, Bruno Maurer in Patrick Chardenet, 129–134. Pariz: Éditions des archives contemporaines.
20. Krek, Simon. 2003. Jezikovni priročniki in novi mediji. *Jezik in slovstvo* XLVIII, (3–4): 29–46.
21. Kos, Janko. 2000. *Svet književnosti 1*. Maribor: Obzorja.
22. Lathuillère, Roger. 1966. *La Préciosité*. Ženeva: Librairie Droz.
23. Ministrstvo za kulturo in za komunikacijo Republike Francije. 1996. *Le décret du 3 juillet 1996 relatif à l'enrichissement de la langue française*. Dekret 96-602, sprejet 3. julija 1996. Dostopno prek: http://www.legifrance.gouv.fr/affichSarde.do;jsessionid=04C142DDBA1D6AA1C5E6E99A8B85998.tpdjo06v_3?reprise=true&fastReqId=1104521630&idSarde=SARDOBJT000007104619&page=9 (11. junij 2009).
24. Ledegen, Gudrun. 2000. *Le bon français*. Francija: L'Harmattan.

25. Robert, Paul, ur. 2004. *Le nouveau Petit Robert*. Pariz: Maury Imprimeur.
26. Marušič, Franc. 2008. *Kakšna je razlika med SSKJ in Slovenskim pravopisom*. Dostopno prek: http://www2.arnes.si/~lmarus/suss/arhiv/suss-arhiv000_468.html (4. februar 2009).
27. Marušič, Franc in Rok Žaucer. 1998. Slovenci in slovenščina v EU. V *Jezik za danes in jutri*, ur. Inka Štrukelj, 34–45. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije.
28. Maurer, Bruno. 2008. Pour de nouvelles représentations du français dans la modernité. V *L'avenir du français*, ur. Jacques Maurais, Pierre Dumont, Jean-Marie Klinkenberg, Bruno Maurer in Patrick Chardenet, 139–141. Pariz: Éditions des archives contemporaines.
29. Melik, Vasilij. 1988. Zgodovinski razvoj oblikovanja slovenskega naroda. V *XXIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, ur. Breda Pogorelec, 191–199. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
30. Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije. 2006. *Dodatek k Nacionalnemu programu za jezikovno politiko*. Dostopno prek: http://www.mk.gov.si/fileadmin/mk.gov.si/pageuploads/Ministrstvo/Drugo/novice/NACIONALNI_PROGRAM_JPf6_-_okt2006.pdf (6. junij 2009).
31. Mounin, Georges. 1974. *Dictionnaire de la linguistique*. Pariz: Quadrige/PUF.
32. Orožen, Martina. 1988. Narečje in knjižni jezik. V *XXIV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, ur. Breda Pogorelec, 5–17. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
33. Petrovič, Danica in Marko Stabej. 2004. Igrivost je boljša kot strah: dr. Marko Stabej, slovenist, ki se ne boji za slovenščino. *Jana* (19): 20–22.
34. Pintarič, Miha. 2006. *Le roman courtois*. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
35. Pogorelec, Breda. 1998. Jezikovno načrtovanje govornega jezika pri Slovencih. V *Jezik za danes in jutri*, ur. Inka Štrukelj, 56–64. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije.
- 2003. Slovenski knjižni jezik – norma in življenje. V *Obdobja 20 – Metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič-Muha, 203–208. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

36. Repe, Božo. 2007. Mitske predstave pri Slovencih. V *Stereotipi v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*, ur. Irena Novak-Popov, 121–132. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
37. Resolucija o nacionalnem programu za jezikovno politiko 2007–2011 (ReNPJP0711). Ur. l. RS 43/2007. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r00/predpis_RESO50.html (3. januar 2009).
38. Rey, Alain. 2007. *L'amour du français*. Francija: Denoël.
39. Robillard, Didier de. 1996. Le concept d'insécurité linguistique: à la recherche d'un mode d'emploi. V *Français régionaux et insécurité linguistique*, ur. Claudine Bavoux, 55–76. Pariz: L'Harmattan.
40. SAZU. Dostopno prek: <http://isjfr.zrc-sazu.si/pletersnik/> (25. maj 2009).
41. Stabej, Marko. 1998. Besedilnovrstna sestava korpusa FIDA. V *Uporabno jezikoslovje*, ur. Inka Štrukelj, 96–106. Ljubljana: Društvo za uporabno jezikoslovje Slovenije.
- 2008. Kako pa govoriš?! Spis o normi in normalnem. V *Spisi o govoru*, ur. Primož Vitez, 87–100. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
42. Skubic, Andrej. 2003. Mesto standardnega jezika v jezikovnem repertoarju posameznika. V *Obdobja 20 – Metode in zvrsti: Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje*, ur. Ada Vidovič-Muha, 209–226. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
43. *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. 2000. Ljubljana: DZS.
44. Škiljan, Dubravko. 1999. *Javni jezik: k lingvistiki javne komunikacije*. Ljubljana: Studia humanitatis.
45. Toporišič, Jože. 1996. *Slovenski jezik in sporočanje 1*. Maribor: Obzorja.
- 2000. *Slovenska slovnica*. Maribor: Obzorja.
46. Tivadar, Hotimir. 2003. Aktualna vprašanja slovenskega pravorečja. V *Sodobni jezikovni položaj na Poljskem in v Sloveniji*, ur. Stanisław Gajda in Ada Vidovič-Muha, 281–299. Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej i Opolskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- 2006. Slovenski medijski govor v 21. stoletju in pravorečje – RTV Slovenija vs. komercialne RTV-postaje. V *Kapitoly s fonetiki a fonologie*

- slovanskyých jazyků*, ur. Zdena Palková, 209–226. Praga: Filozofska fakulteta Karlove univerze.
47. TV Slovenija, 1. program. 2004. *Dnevnik (Zelena pika)*. Ljubljana, 20. november.
48. UNESCO. Dostopno prek: <http://unesdoc.unesco.org/images/0013/001325/132540f.pdf> (18. marec 2009).
49. Urad vlade Republike Slovenije za komuniciranje. Dostopno prek: http://www.ukom.gov.si/si/200_let_ilirskih_provinc/ilirske_province_1809_1813/ (4. april 2009).
50. Uršič, Sonja in Jan Zoltan. 2000. *Javna predstavitev mnenj o tezah za zakonsko ureditev rabe slovenščine kot uradnega jezika*. Ljubljana: Zbirka Poslanske pisarne.
51. Verovnik, Tina. 2003. Analiza jezikovne kakovosti besedil v vladnem spletu. V *S poti v digitalno demokracijo*, ur. Andrej A. Lukšič in Tanja Oblak, 147–158. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/eknjige//edemokracija.pdf>. (27. julij 2009).
- 2004. Norma knjižne slovenščine med kodifikacijo in jezikovno rabo v obdobju 1950–2001. V *Družboslovne razprave* 20, (46–47): 241–258.
- 2008. Pogledi na javni govorjeni jezik v obdobju 1945–1991. V *Jezikovna prepletanja*, ur. Monika Kalin Golob, Nataša Logar in Anton Grizold, 73–83. Ljubljana: Stičišča.
52. Vintar, Špela. 2003. Kaj izvira iz jezikovnih virov. V *Jezik in slovstvo* XLVIII, (3–4): 77–88.
53. Vitez, Primož. 1999. Od idealnih jezikovnih struktur k strategiji realnega govora. *Slavistična revija* 47, (1): 23–48.
54. Walter, Henriette. 1988. *Le français dans tous les sens*. Pariz: Robert Laffont.
55. *Zakon o javni rabi slovenščine (ZJRS)*. Ur. l. RS 86/2004. Dostopno prek: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r04/predpis_ZAKO3924.html (12. november 2008).
56. *Zakon Toubon – Loi Toubon* (n°94-665). Ur. l. RF 48/1994. Dostopno prek: <http://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000005616341&dateTexte=20090731> (17. februar 2009).

57. Žagar, France. 1993/94. Branje kot skladijski problem. *Jezik in slovstvo* 39, (3–4): 23–27. Dostopno prek: <http://www.ff.uni-lj.si/publikacije/jis/lat2/039/11c03.htm> (17. februar 2009).

9 PRILOGE

PRILOGA A: Slovenska anketa »Kako čutim v jeziku«

ANKETA: KAKO ČUTIM V JEZIKU

Spoštovani,

pred vami je anketa, katere rezultate potrebujem za izvedbo diplomske naloge s področja slovenskega jezika. Lepo vas prosim, da natančno preberete vprašanja in anketo izpolnite iskreno ter odgovorno. Skušajte odgovarjati, kako jezik res uporabljate, in ne, kako bi ga morda morali. Le tako mi boste omogočili dostop do uporabnih rezultatov.

Poudarjam, da je anketa anonimna.

Hvala za vaše sodelovanje!

Aja Barbo Gruden

- 1) Mislite, da bo čez 200 let slovenski jezik še obstajal? (Obkrožite en odgovor!)
 - Da, v polni uporabi.
 - Da, a le v zasebni rabi.
 - Ne, ker smo premajhni.
 - Ne, ker bo prevladovala angleščina.
- 2) Postavimo se v naslednjo situacijo: Slovenec pride v Srbijo – oba govorita srbsko. Srb pride v Slovenijo – zopet oba govorita srbsko.
 - To je normalno.
 - O tem ne razmišljam.
 - Za to mi je vseeno.
 - To se mi ne zdi v redu.
- 3) Se vam zdi, da karkoli ogroža slovenščino?
DA NE
Če **da**, kaj? _____
- 4) Se vam zdi, da ste sposobni slovenščino uporabljati pravilneje kot vaši starši?
DA NE
- 5) Razporedite po pomembnosti, čemu najbolj pripisujete kakovost svojega znanja maternega jezika, pri čemer je 1 najbolj pomembno, 5 pa najmanj:
 - družini,
 - izobraževanju,
 - prijateljem,
 - medijem,
 - knjigam.
- 6) Obkrožite eno izmed izjav:
 - Ko pišem, večinoma avtomatsko oblikujem stavke.
 - Ko pišem, pogosto razmišljam, kako bi stavek drugače oblikoval-a, zato ga večkrat spremenim.
- 7) Obkrožite eno izmed izjav:
 - Ko govorim, večinoma avtomatsko oblikujem stavke.
 - Ko govorim, pogosto razmišljam, kako bi povedal-a, kar imam povedati.
- 8) Ko sestavljam SMS sporočila, razmišljam o tem, kakšna naj bo moja slovenščina.
DA NE
- 9) Kaj vas najbolj zmoti ob branju ali ob poslušanju drugih? (Razporedite lestvico od 1 do 6 tako, da vas 1 najbolj moti, 6 pa najmanj!)
 - Uporaba angleških besed,
 - slovnične napake,
 - vulgarizmi,
 - omejeno oz. neustrezno besedišče,

- slaba izgovorjava oz. slab pravopis,
 - narečni elementi.
- 10) Kje po vašem mnenju slovenščina šepa? (Največ dve izbiri!)
- Ne šepa.
 - V znanosti in tehnologiji.
 - Pri poimenovanju novih produktov iz tujine.
 - V šolstvu.
 - V ponudbi priročnikov.
 - Drugo: _____
- 11) Kaj mislite o novem Zakonu o javni rabi slovenščine?
- _____
- _____
- O njem ne vem nič.
- 12) Prosim, ocenite stopnjo strinjanja s sledečimi izjavami tako, da s številkami od 1 do 5 določite, v kakšni meri situacija velja za vas.
1=To v celoti ne velja. 2=Pretežno ne velja. 3=V enaki meri velja, kot ne velja. 4=Pretežno velja. 5=To v celoti velja.
- V vseh situacijah uporabljam isto vrsto slovenščine. 1 2 3 4 5
 - Tudi kadar pri javnem nastopanju uporabljam bolj šolsko slovenščino, ljudje brez težav odkrijejo, iz katere regije prihajam. 1 2 3 4 5
 - V času šolanja me je motilo, če so učitelji-ice govorili-e bolj pogovorno. 1 2 3 4 5
 - Moti me, kadar sodelavec ob javni predstavitvi kakega projekta kdaj »zavija« v svojem narečju. 1 2 3 4 5
 - Ne zanima me, kakšno slovenščino nekdo govori, pomembno mi je, da je vsebina sporočila razumljiva. 1 2 3 4 5
 - Vseeno je, koliko tujih besed nekdo uporabi, pomembno mi je, da je vsebina sporočila razumljiva. 1 2 3 4 5
 - Moti me pogosta uporaba tujih besed v slovenskem jeziku. 1 2 3 4 5
 - Spodobi se, da potekajo predavanja na slovenskih fakultetah v slovenščini. 1 2 3 4 5
 - Za kariero na univerzi je danes treba znati predvsem angleščino. 1 2 3 4 5
 - Angleščina je bolj uporabna za vsa področja kot slovenščina. 1 2 3 4 5
 - Moti me, kadar politiki v svojih nastopih ne uporabljajo lepe slovenščine. 1 2 3 4 5
 - Moti me, kadar uradniki za okenci z menoj govorijo v bolj domači slovenščini. 1 2 3 4 5
 - Moti me, kadar sodelujoči v pogovornih oddajah na televiziji ali radiu ne uporabljajo lepe slovenščine. 1 2 3 4 5.
 - Slovenski evropslanci bi morali pri javnih nastopih v okviru Evropske unije vedno govoriti le v slovenskem jeziku. 1 2 3 4 5
 - Angleščina ogroža slovenščino. 1 2 3 4 5
 - Mladi kvarijo slovenski jezik z uporabo v kratkih (SMS) sporočilih ali na internetnih klepetalnicah. 1 2 3 4 5
 - Pomembno je dobro govorno znanje maternega jezika. 1 2 3 4 5
 - Pomembno je dobro pisno znanje maternega jezika. 1 2 3 4 5
 - Odlično obvladam lepo pisno slovenščino. 1 2 3 4 5

- Odlično obvladam lepo ustno slovenščino. 1 2 3 4 5
- Včasih se počutim nelagodno zaradi svojega neznanja slovenščine. 1 2 3 4 5
- Pri uporabi sklonov v slovenščini sem v dvomih. 1 2 3 4 5
- Večina Slovencev bi morala izboljšati svoje znanje maternega jezika. 1 2 3 4 5

Če **niste obkrožili številke 1**, odgovarjajte na naslednji vprašanji:

1. Izberite eno področje, kjer po vašem mnenju uporabniki najbolj potrebujejo dodatnega znanja:
 - izgovorjava,
 - pravopis,
 - besedni zaklad,
 - slovnica.
2. Katera je vaša glavna motivacija za izboljšavo znanja slovenščine?
 - Boljši osebni uspeh,
 - kulturni razvoj naroda,
 - boljša komunikacija med ljudmi,
 - lepota jezika.

13) Prosim, s številkami od 1 do 5 ocenite, kako pogosto sledeče izjave veljajo za vas.

1=Nikoli. 2=Večinoma ne. 3=V polovici primerov. 4=Večinoma ja. 5=Vedno.

- V času šolanja so učitelji-ice med poukom od nas zahtevali-e, da pazimo na jezik. 1 2 3 4 5
- Obvladovanje maternega jezika je vplivalo na moje ocene. 1 2 3 4 5
- Pozoren/na sem na ustreznost uporabe slovenščine pri gledanju televizije, opazovanju oglasnih sporočil, poslušanju prijatelja, imenih ustanov, restavracij. 1 2 3 4 5
- V okviru Evropske unije je slovenščina enako upoštevana kot drugi jeziki. 1 2 3 4 5

14) Natančno si preberite opombe (pod *) in ocenite z enako lestvico od 1 do 5 kot v prejšnjem vprašanju (1=Nikoli. 5=Vedno.), koliko bi zares uporabljali žensko dvojino (na primer: »**onidve sta šli**«) v sledečih situacijah:

***Pisno javno** = uporaba dvojine med pisanjem uradnih pisem, člankov, življenjepisa.

1 2 3 4 5

***Ustno javno** = uporaba dvojine pri pouku, na javnih prireditvah, pred kamero, mikrofonom.

1 2 3 4 5

***Pisno zasebno** = uporaba dvojine v SMS, elektronskih sporočilih, neformalnih pismih.

1 2 3 4 5

***Ustno zasebno** = uporaba dvojine na kavi s prijatelji, z družino.

1 2 3 4 5

15) Z lestvico od 1 do 5 ocenite, kako pogosto je stavek, kot je naslednji, mogoče zaslediti v pisni in govorni situaciji:

1=Nikoli. 2=Večinoma ne. 3=V polovici primerov. 4=Večinoma ja. 5=Absolutno mogoče.

»Na zid je bil prislonjen rjav kolo.« PISNO: _____ USTNO: _____

16) Kateri par od treh možnosti bi uporabili pri PISANJU:

- pri otrocih/z otroki,
- pri otrokih/z otroci,
- pri otrocih/z otroci.

17) Kateri par od treh možnosti bi uporabili v POGOVORU:

- pri otrocih/z otroki,
 - pri otrokih/z otroci,
 - pri otrocih/z otroci.
- 18) Katero možnost bi uporabili pri PISANJU? (Obkrožite eno!) Tega ne razumem./ To ne razumem.
- 19) Katero možnost bi uporabili v POGOVORU? (Obkrožite eno!) To ne razumem./ Tega ne razumem.
- 20) Ali v dvomih uporabljate katerega od sledečih priročnikov?
- Slovar slovenskega knjižnega jezika (SSKJ),
 - Slovenski pravopis (SP),
 - Slovenska slovnica (Toporišič),
 - dvojezične slovarje,
 - drugo: _____,
 - ne uporabljam nikakršnih priročnikov.
- 21) Kakšno slovenščino je uporabljal-a vaš-a učitelj-ica slovenskega jezika v osnovni šoli?
- Strogi šolski jezik,
 - lepo, a z dosti pogovornih ali narečnih elementov,
 - bolj »po domače«.

Obkrožite oziroma dopolnite!

Spol: M Ž

Starost: _____

Končana stopnja izobrazbe: osnovna šola, srednja šola, gimnazija, višja šola, visoka šola, magisterij, doktorat.

Regija, iz katere prihajate: osrednjeslovenska, gorenjska, dolenska, primorska, notranjska, štajerska, koroška, pomurska.

Jeziki, ki jih govorite: slovenski, angleški, francoski, nemški, italijanski, hrvaški, madžarski, španski, drugo: _____

PRILOGA B: Dodatne tabele, uporabljene za analizo ankete

Ali bo čez 200 let slovenski jezik še obstajal ?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Da, v polni uporabi	82	66,1	66,1	66,1
Da, a le v zasebni uporabi	26	21,0	21,0	87,1
Ne, ker smo premajhni	8	6,5	6,5	93,5
Ne, ker bo prevladovala angleščina	8	6,5	6,5	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Ali bo čez 200 let slovenski jezik še obstajal ?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Da, v polni uporabi	78	65,0	65,0	65,0
Da, a le v zasebni uporabi	24	20,0	20,0	85,0
Ne, ker smo premajhni	12	10,0	10,0	95,0
Ne, ker bo prevladovala angleščina	6	5,0	5,0	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Se vam zdi, da karkoli ogroža slovenščino ?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	17	13,7	13,7	13,7
Da	106	85,5	85,5	99,2
2	1	,8	,8	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Se vam zdi, da karkoli ogroža slovenščino ?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	49	40,8	40,8	40,8
Da	71	59,2	59,2	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Ko sestavljam SMS sporočila, razmišljam o tem, kakšna naj bo moja slovenščina

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	93	75,0	75,0	75,0
Da	31	25,0	25,0	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Ko sestavljam SMS sporočila, razmišljam o tem, kakšna naj bo moja slovenščina

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	49	40,8	40,8	40,8
Da	71	59,2	59,2	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
omejeno oziroma neustrezno besedišče	124	1	6	2,60	1,146
vulgarizmi	124	1	6	2,77	1,550
slaba izgovorjava oziroma slab pravopis	124	1	6	2,77	1,503
slovnične napake	124	1	6	3,82	1,362
Uporaba angleških besed	124	1	6	4,16	1,722
narečni elementi	124	1	6	4,90	1,550
Valid N (listwise)	124				

a. Dijaki / Starši = Dijak

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
vulgarizmi	120	1	6	2,56	1,618
omejeno oziroma neustrezno besedišče	120	1	6	3,21	1,276
Uporaba angleških besed	120	1	6	3,38	1,892
slaba izgovorjava oziroma slab pravopis	120	1	6	3,46	1,365
slovnične napake	120	1	6	3,59	1,375
narečni elementi	120	1	6	4,69	1,873
Valid N (listwise)	120				

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Kaj mislite o novem Zakonu o javni rabi slovenščine?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid O njem ne vem nič	123	99,2	99,2	99,2
Poznam ga	1	,8	,8	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Kaj mislite o novem Zakonu o javni rabi slovenščine?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid O njem ne vem nič	111	92,5	92,5	92,5
Poznam ga	9	7,5	7,5	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Izberite eno področje, kjer po vašem mnenju uporabniki najbolj potrebujejo dodatnega znanja

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ni odgovarjal-a	1	,8	,8	,8
izgovorjava	18	14,5	14,5	15,3
pravopis	49	39,5	39,5	54,8
besedni zaklad	33	26,6	26,6	81,5
slovnica	23	18,5	18,5	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Katera je vaša glavna motivacija za izboljšavo znanja slovenščine?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ni odgovarjala-a	1	,8	,8	,8
Boljši osebni uspeh	20	16,1	16,1	16,9
kulturni razvoj naroda	38	30,6	30,6	47,6
boljša komunikacija	35	28,2	28,2	75,8
lepota jezika	30	24,2	24,2	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Izberite eno področje, kjer po vašem mnenju uporabniki najbolj potrebujejo dodatnega znanja

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ni odgovarjal-a	1	,8	,8	,8
izgovorjava	8	6,7	6,7	7,5
pravopis	48	40,0	40,0	47,5
besedni zaklad	43	35,8	35,8	83,3
slovnica	20	16,7	16,7	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
"Na zid je bil prislonjen rjav kolo" PISNO	124	1	5	2,05	1,011
"Na zid je bil prislonjen rjav kolo" USTNO	124	1	5	3,56	1,231
Kateri par od treh možnosti bi uporabili v PISANJU	124	1	3	1,35	,665
Kateri par od treh možnosti bi uporabili v POGOVORU	124	1	3	1,62	,771
Katero možnost bi uporabili pri PISANJU?	124	1	2	1,06	,247
Katero možnost bi uporabil v POGOVORU?	124	1	2	1,67	,472
Valid N (listwise)	124				

a. Dijaki / Starši = Dijak

Kateri par od treh možnosti bi uporabili v PISANJU

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid pri otrocih/ z otroki	171	70,1	70,1	70,1
pri otrokih/ z otroci	38	15,6	15,6	85,7
pri otrocih/ z otroci	35	14,3	14,3	100,0
Total	244	100,0	100,0	

Katera je vaša glavna motivacija za izboljšavo znanja slovenščine?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ni odgovarjala-a	1	,8	,8	,8
Boljši osebni uspeh	7	5,8	5,8	6,7
kulturni razvoj naroda	50	41,7	41,7	48,3
boljša komunikacija	31	25,8	25,8	74,2
lepota jezika	31	25,8	25,8	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
"Na zid je bil prislonjen rjav kolo" PISNO	120	1	5	2,49	1,152
"Na zid je bil prislonjen rjav kolo" USTNO	120	1	5	2,84	1,341
Kateri par od treh možnosti bi uporabili v PISANJU	120	1	3	1,53	,788
Kateri par od treh možnosti bi uporabili v POGOVORU	120	1	3	1,52	,710
Katero možnost bi uporabili pri PISANJU?	120	1	2	1,23	,425
Katero možnost bi uporabil v POGOVORU?	120	1	2	1,68	,470
Valid N (listwise)	120				

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Kateri par od treh možnosti bi uporabili v POGOVORU

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid pri otrocih/ z otroki	142	58,2	58,2	58,2
pri otrokih/ z otroci	65	26,6	26,6	84,8
pri otrocih/ z otroci	37	15,2	15,2	100,0
Total	244	100,0	100,0	

Katero možnost bi uporabili pri PISANJU?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Tega ne razumem	208	85,2	85,2	85,2
To ne razumem	36	14,8	14,8	100,0
Total	244	100,0	100,0	

Kateri par od treh možnosti bi uporabili v PISANJU

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid pri otrocih/ z otroki	93	75,0	75,0	75,0
pri otrokih/ z otroci	18	14,5	14,5	89,5
pri otrocih/ z otroci	13	10,5	10,5	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Kateri par od treh možnosti bi uporabili v POGOVORU

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid pri otrocih/ z otroki	69	55,6	55,6	55,6
pri otrokih/ z otroci	33	26,6	26,6	82,3
pri otrocih/ z otroci	22	17,7	17,7	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Katero možnost bi uporabili pri PISANJU?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Tega ne razumem	116	93,5	93,5	93,5
To ne razumem	8	6,5	6,5	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Katero možnost bi uporabil v POGOVORU?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid To ne razumem	80	32,8	32,8	32,8
Tega ne razumem	164	67,2	67,2	100,0
Total	244	100,0	100,0	

Kateri par od treh možnosti bi uporabili v PISANJU

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid pri otrocih/ z otroki	78	65,0	65,0	65,0
pri otrokih/ z otroci	20	16,7	16,7	81,7
pri otrocih/ z otroci	22	18,3	18,3	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Kateri par od treh možnosti bi uporabili v POGOVORU

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid pri otrocih/ z otroki	73	60,8	60,8	60,8
pri otrokih/ z otroci	32	26,7	26,7	87,5
pri otrocih/ z otroci	15	12,5	12,5	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Katero možnost bi uporabili pri PISANJU?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Tega ne razumem	92	76,7	76,7	76,7
To ne razumem	28	23,3	23,3	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Katero možnost bi uporabil v POGOVORU?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid To ne razumem	41	33,1	33,1	33,1
Tega ne razumem	83	66,9	66,9	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Pisno javno	124	1	5	4,47	,932
Ustno javno	124	1	5	3,87	1,111
Pisno zasebno	124	1	5	2,65	1,426
Ustno zasebno	124	1	5	2,56	1,333
Valid N (listwise)	124				

a. Dijaki / Starši = Dijak

Ali v dvomih uporabljate katerega od sledečih priročnikov?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid SSKJ	47	37,9	37,9	37,9
Slovenski pravopis	7	5,6	5,6	43,5
Slovenska slovnica	2	1,6	1,6	45,2
dvojezične slovarje	13	10,5	10,5	55,6
drugo	5	4,0	4,0	59,7
ne uporabljam nikakršnih priročnikov	50	40,3	40,3	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Kakšno slovenščino je uporabljal-a vaš-a učitelj-ica slovenskega jezika v osnovni šoli?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Strogi šolski jezik	50	40,3	40,3	40,3
lepo, a z dosti pogovornih ali narečnih elementov	68	54,8	54,8	95,2
bolj "po domače"	6	4,8	4,8	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

Katero možnost bi uporabil v POGOVORU?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid To ne razumem	39	32,5	32,5	32,5
Tega ne razumem	81	67,5	67,5	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Pisno javno	120	1	5	3,99	1,177
Ustno javno	120	1	5	3,88	1,199
Pisno zasebno	120	1	5	3,49	1,303
Ustno zasebno	120	1	5	3,19	1,292
Valid N (listwise)	120				

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Ali v dvomih uporabljate katerega od sledečih priročnikov?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid SSKJ	47	39,2	39,2	39,2
Slovenski pravopis	14	11,7	11,7	50,8
Slovenska slovnica	7	5,8	5,8	56,7
dvojezične slovarje	10	8,3	8,3	65,0
drugo	3	2,5	2,5	67,5
ne uporabljam nikakršnih priročnikov	39	32,5	32,5	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Kakšno slovenščino je uporabljal-a vaš-a učitelj-ica slovenskega jezika v osnovni šoli?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Strogi šolski jezik	55	45,8	45,8	45,8
lepo, a z dosti pogovornih ali narečnih elementov	55	45,8	45,8	91,7
bolj "po domače"	10	8,3	8,3	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Pozoren/na sem na ustreznost uporabe slovenščine pri gledanju televizije, opazovanju oglasnih sporočil, poslušanju prijatelja, imenih ustanov, restavracij	124	1	5	2,99	1,206
Valid N (listwise)	124				

a. Dijaki / Starši = Dijak

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Pozoren/na sem na ustreznost uporabe slovenščine pri gledanju televizije, opazovanju oglasnih sporočil, poslušanju prijatelja, imenih ustanov, restavracij	120	1	5	3,80	1,034
Valid N (listwise)	120				

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
V vseh situacijah uporabljam isto vrsto slovenščine	124	1	5	1,93	1,022
Tudi kadar pri javnem nastopanju uporabljam bolj šolsko slovenščino, ljudje brez težav odkrijejo, iz katere regije prihajam	124	1	5	2,45	1,157
V času šolanja me je motilo če so učitelji-ce govorili-e bolj pogovorno	124	1	5	2,19	1,041
Moti me, kadar sodelavec ob javni predstavitvi kakega projekta "zavija" v svojem narečju	124	1	5	2,50	1,206
Moti me pogosta uporaba tujih besed v slovenskem jeziku	124	1	5	3,21	1,238
Moti me, kadar politiki v svojih nastopih ne uporabljajo lepe slovenščine	124	1	5	3,69	1,191
Moti me, kadar uradniki za okenci z menoj govorijo v bolj domači slovenščini	124	1	5	2,66	1,111
Moti me kadar sodelujoči v pogovornih oddajah na televiziji ali radiu ne uporabljajo lepe slovenščine	124	1	5	2,99	1,144
Valid N (listwise)	124				

a. Dijaki / Starši = Dijak

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
V vseh situacijah uporabljam isto vrsto slovenščine	120	1	5	3,16	1,270
Tudi kadar pri javnem nastopanju uporabljam bolj šolsko slovenščino, ljudje brez težav odkrijejo, iz katere regije prihajam	120	1	5	3,05	1,269
V času šolanja me je motilo če so učitelji-ce govorili-e bolj pogovorno	120	1	5	2,69	1,235
Moti me, kadar sodelavec ob javni predstavitvi kakega projekta "zavija" v svojem narečju	120	1	5	2,75	1,232
Moti me pogosta uporaba tujih besed v slovenskem jeziku	120	1	5	3,83	1,266
Moti me, kadar politiki v svojih nastopih ne uporabljajo lepe slovenščine	120	1	5	4,12	1,039
Moti me, kadar uradniki za okenci z menoj govorijo v bolj domači slovenščini	120	1	5	3,33	1,299
Moti me kadar sodelujoči v pogovornih oddajah na televiziji ali radiu ne uporabljajo lepe slovenščine	120	1	5	3,90	1,118
Valid N (listwise)	120				

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Pomembno je dobro govorno znanje maternega jezika	124	1	5	4,48	,924
Pomembno je dobro pisno znanje maternega jezika	124	1	5	4,44	,913
Odlično obvladam lepo pisno slovenščino	124	1	5	3,95	,873
Odlično obvladam lepo ustno slovenščino	124	1	5	3,60	1,089
Včasih se počutim nelagodno zaradi svojega neznanja slovenščine	124	1	5	2,06	1,107
Pri uporabi sklonov v slovenščini sem v dvomih	124	1	5	1,93	1,106
Večina Slovencev bi morala izboljšati svoje znanje maternega jezika	124	1	5	3,40	,935
Valid N (listwise)	124				

a. Dijaki / Starši = Dijak

Descriptive Statistics^a

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Pomembno je dobro govorno znanje maternega jezika	120	1	5	4,54	,787
Pomembno je dobro pisno znanje maternega jezika	120	1	5	4,39	,919
Odlično obvladam lepo pisno slovenščino	120	1	5	3,59	,974
Odlično obvladam lepo ustno slovenščino	120	1	5	3,55	1,158
Včasih se počutim nelagodno zaradi svojega neznanja slovenščine	120	1	5	2,28	1,145
Pri uporabi sklonov v slovenščini sem v dvomih	120	1	5	2,45	1,295
Večina Slovencev bi morala izboljšati svoje znanje maternega jezika	120	1	5	3,49	1,100
Valid N (listwise)	120				

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Kje po vašem mnenju slovenščina šepa ?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne šepa	31	12,7	12,7	12,7
V znanosti in tehnologiji	98	40,2	40,2	52,9
Pri poimenovanju novih produktov iz tujine	94	38,5	38,5	91,4
V šolstvu	7	2,9	2,9	94,3
V ponudbi priročnikov	10	4,1	4,1	98,4
Drugo	4	1,6	1,6	100,0
Total	244	100,0	100,0	

Kje po vašem mnenju slovenščina šepa ?

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne šepa	31	12,7	12,7	12,7
V znanosti in tehnologiji	30	12,3	12,3	25,0
Pri poimenovanju novih produktov iz tujine	92	37,7	37,7	62,7
V šolstvu	35	14,3	14,3	77,0
V ponudbi priročnikov	40	16,4	16,4	93,4
Drugo	16	6,6	6,6	100,0
Total	244	100,0	100,0	

Obkrožite eno izmed izjav

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ko pišem, večinoma oblikujem avtomatske stavke	137	56,1	56,1	56,1
Ko pišem, pogosto razmišljam, kako bi stavek drugače oblikoval-a, zato ga večkrat spremenim	107	43,9	43,9	100,0
Total	244	100,0	100,0	

Obkrožite eno izmed izjav

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ko govorim, večinoma oblikujem avtomatske stavke	172	70,5	70,5	70,5
Ko govorim, pogosto razmišljam, kako bi povedal-a, kar imam povedati	72	29,5	29,5	100,0
Total	244	100,0	100,0	

Slovenec pride v Srbijo - oba govorita srbsko. Šrb pride v Slovenijo-zopet oba govorita srbsko

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid To je normalno	12	10,0	10,0	10,0
O tem ne razmišljam	10	8,3	8,3	18,3
Za to mi je vseeno	2	1,7	1,7	20,0
To se mi ne zdi v redu	96	80,0	80,0	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

Slovenec pride v Srbijo - oba govorita srbsko. Šrb pride v Slovenijo-zopet oba govorita srbsko

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid To je normalno	21	8,6	8,6	8,6
O tem ne razmišljam	16	6,6	6,6	15,2
Za to mi je vseeno	6	2,5	2,5	17,6
To se mi ne zdi v redu	201	82,4	82,4	100,0
Total	244	100,0	100,0	

Slovenec pride v Srbijo - oba govorita srbsko. Šrb pride v Slovenijo-zopet oba govorita srbsko

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid To je normalno	9	7,3	7,3	7,3
O tem ne razmišljam	6	4,8	4,8	12,1
Za to mi je vseeno	4	3,2	3,2	15,3
To se mi ne zdi v redu	105	84,7	84,7	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

angleški^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	5	4,0	4,0	4,0
Da	119	96,0	96,0	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

francoski^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	106	85,5	85,5	85,5
Da	18	14,5	14,5	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

nemški^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	74	59,7	59,7	59,7
Da	50	40,3	40,3	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

italjanski^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	118	95,2	95,2	95,2
Da	6	4,8	4,8	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

hrvaški^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	84	67,7	67,7	67,7
Da	40	32,3	32,3	100,0
Total	124	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Dijak

angleški^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	53	44,2	44,2	44,2
Da	67	55,8	55,8	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

francoski^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	110	91,7	91,7	91,7
Da	10	8,3	8,3	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

nemški^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	71	59,2	59,2	59,2
Da	49	40,8	40,8	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

italjanski^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	108	90,0	90,0	90,0
Da	12	10,0	10,0	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

hrvaški^a

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ne	40	33,3	33,3	33,3
Da	80	66,7	66,7	100,0
Total	120	100,0	100,0	

a. Dijaki / Starši = Odrasla oseba

o2p1

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	2	,8	,8	,8
1	40	16,4	16,4	17,2
2	7	2,9	2,9	20,1
3	195	79,9	79,9	100,0
Total	244	100,0	100,0	

o1p2

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	4	1,6	1,6	1,6
1	15	6,1	6,1	7,8
2	6	2,5	2,5	10,2
3	219	89,8	89,8	100,0
Total	244	100,0	100,0	

o2p1 * Dijaki / Starši Crosstabulation

		Dijaki / Starši		Total
		1 Dijak	2 Odrasla oseba	
o2p1 0	Count	2	0	2
	% within o2p1	100,0%	,0%	100,0%
	% within Dijaki / Starši	1,6%	,0%	,8%
1	Count	18	22	40
	% within o2p1	45,0%	55,0%	100,0%
	% within Dijaki / Starši	14,5%	18,3%	16,4%
2	Count	4	3	7
	% within o2p1	57,1%	42,9%	100,0%
	% within Dijaki / Starši	3,2%	2,5%	2,9%
3	Count	100	95	195
	% within o2p1	51,3%	48,7%	100,0%
	% within Dijaki / Starši	80,6%	79,2%	79,9%
Total	Count	124	120	244
	% within o2p1	50,8%	49,2%	100,0%
	% within Dijaki / Starši	100,0%	100,0%	100,0%

o1p2 * Dijaki / Starši Crosstabulation

		Dijaki / Starši		Total
		1 Dijak	2 Odrasla oseba	
o1p2 0	Count	1	3	4
	% within o1p2	25,0%	75,0%	100,0%
	% within Dijaki / Starši	,8%	2,5%	1,6%
1	Count	7	8	15
	% within o1p2	46,7%	53,3%	100,0%
	% within Dijaki / Starši	5,6%	6,7%	6,1%
2	Count	4	2	6
	% within o1p2	66,7%	33,3%	100,0%
	% within Dijaki / Starši	3,2%	1,7%	2,5%
3	Count	112	107	219
	% within o1p2	51,1%	48,9%	100,0%
	% within Dijaki / Starši	90,3%	89,2%	89,8%
Total	Count	124	120	244
	% within o1p2	50,8%	49,2%	100,0%
	% within Dijaki / Starši	100,0%	100,0%	100,0%

o2p1 * Dijaki / Starši * v Crosstabulation

v				Dijaki / Starši		Total
				1 Dijak	2 Odrasla oseba	
1	o2p1	1	Count	6	8	14
			% within o2p1	42,9%	57,1%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	33,3%	44,4%	38,9%
	2	2	Count	1	0	1
			% within o2p1	100,0%	,0%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	5,6%	,0%	2,8%
	3	3	Count	11	10	21
			% within o2p1	52,4%	47,6%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	61,1%	55,6%	58,3%
	Total	Total	Count	18	18	36
			% within o2p1	50,0%	50,0%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	100,0%	100,0%	100,0%
5	o2p1	0	Count	2	0	2
			% within o2p1	100,0%	,0%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	1,9%	,0%	1,0%
	1	1	Count	12	14	26
			% within o2p1	46,2%	53,8%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	11,3%	13,7%	12,5%
	2	2	Count	3	3	6
			% within o2p1	50,0%	50,0%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	2,8%	2,9%	2,9%
	3	3	Count	89	85	174
			% within o2p1	51,1%	48,9%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	84,0%	83,3%	83,7%
	Total	Total	Count	106	102	208
			% within o2p1	51,0%	49,0%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	100,0%	100,0%	100,0%

o1p2 * Dijaki / Starši * v Crosstabulation

v				Dijaki / Starši		Total
				1 Dijak	2 Odrasla oseba	
1	o1p2	0	Count	0	1	1
			% within o1p2	,0%	100,0%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	,0%	5,6%	2,8%
	1	1	Count	0	2	2
			% within o1p2	,0%	100,0%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	,0%	11,1%	5,6%
	2	2	Count	1	0	1
			% within o1p2	100,0%	,0%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	5,6%	,0%	2,8%
	3	3	Count	17	15	32
			% within o1p2	53,1%	46,9%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	94,4%	83,3%	88,9%
	Total	Total	Count	18	18	36
			% within o1p2	50,0%	50,0%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	100,0%	100,0%	100,0%
5	o1p2	0	Count	1	2	3
			% within o1p2	33,3%	66,7%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	,9%	2,0%	1,4%
	1	1	Count	7	6	13
			% within o1p2	53,8%	46,2%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	6,6%	5,9%	6,3%
	2	2	Count	3	2	5
			% within o1p2	60,0%	40,0%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	2,8%	2,0%	2,4%
	3	3	Count	95	92	187
			% within o1p2	50,8%	49,2%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	89,6%	90,2%	89,9%
	Total	Total	Count	106	102	208
			% within o1p2	51,0%	49,0%	100,0%
			% within Dijaki / Starši	100,0%	100,0%	100,0%

Legenda:

O1 = Odlično obvladam govorni jezik.

p1 = Pomembno je dobro znanje pisnega jezika.

O2 = Odlično obvladam pisni jezik.

p2 = Pomembno je dobro znanje govornega jezika.

V = Večina Slovencev bi morala izboljšati svoje znanje jezika.

0 = JS N, 1 = JN Z, 2 = JS (N), 3 = JS Z

Kaj ogroža slovenščino (1/3)				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
	68	27,87	27,87	27,869
anglescina	1	0,410	0,410	28,279
angleščina	10	4,098	4,098	32,377
Angleščina	1	0,410	0,410	32,787
angleščine	1	0,410	0,410	33,197
Angleške besede	1	0,410	0,410	33,607
balkanci	1	0,410	0,410	34,016
Balkanski jeziki	1	0,410	0,410	34,426
balkanski prebivalci	1	0,410	0,410	34,836
Besede tujih jezikov	1	0,410	0,410	35,246
bosanci in srbi	1	0,410	0,410	35,656
Bosna- jezik	1	0,410	0,410	36,066
bošnjaki	2	0,820	0,820	36,885
drugi jeziki	3	1,230	1,230	38,115
drugi tuji jeziki	1	0,410	0,410	38,525
globalizacija	5	2,049	2,049	40,574
hrvatizem	1	0,410	0,410	40,984
hrvatizmi	1	0,410	0,410	41,393
hrvatje	2	0,820	0,820	42,213
imigranti	1	0,410	0,410	42,623
internet	5	2,049	2,049	44,672
islamizacija	1	0,410	0,410	45,082
jeziki z juga	1	0,410	0,410	45,492
Jug in Kitajci	1	0,410	0,410	45,902
juga	1	0,410	0,410	46,311
jugoslovanski narodi	1	0,410	0,410	46,721
juzni priseljenci	1	0,410	0,410	47,131
juzni sosedi	1	0,410	0,410	47,541
južni jeziki	2	0,820	0,820	48,361
južni narodi	2	0,820	0,820	49,180
južni priseljenci	1	0,410	0,410	49,590
južni priseljenci	2	0,820	0,820	50,410
južnjaki	2	0,820	0,820	51,230
JUŽNJAKI	1	0,410	0,410	51,639
južnjaki	1	0,410	0,410	52,049
Majhna narodna zavest	1	0,410	0,410	52,459

Kaj ogroža slovenščino (2/3)				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
majhno število	1	0,41	0,41	52,869
majhnost	4	1,639	1,639	54,508
majhnost države	2	0,820	0,820	55,328
malo nas je	1	0,410	0,410	55,738
malomarnost do jezik	1	0,410	0,410	56,148
mediji	1	0,410	0,410	56,557
mi sami	1	0,410	0,410	56,967
močnejši jeziki	1	0,410	0,410	57,377
narodna zavest	2	0,820	0,820	58,197
naseljevanje balkanc	1	0,410	0,410	58,607
Neenotnost	1	0,410	0,410	59,016
nekdanja jugoslavija	1	0,410	0,410	59,426
neodločnost	1	0,410	0,410	59,836
neosveščенost	1	0,410	0,410	60,246
nepoznavanje pravil	1	0,410	0,410	60,656
nesamozavest	3	1,230	1,230	61,885
neznanje	1	0,410	0,410	62,295
neznanje slovenščine	1	0,410	0,410	62,705
nizka samozavest	1	0,410	0,410	63,115
ohranjati slo.	1	0,410	0,410	63,525
ostali jeziki	2	0,820	0,820	64,344
ozaveščanje slo.jezik	1	0,410	0,410	64,754
podreditev	1	0,410	0,410	65,164
podrejanje drugim	1	0,410	0,410	65,574
pomankanje nac.zavest	1	0,410	0,410	65,984
prehitro govorimo tuj	1	0,410	0,410	66,393
Premajhen ponos	1	0,410	0,410	66,803
premajhna zavest	1	0,410	0,410	67,213
premalo lepega jezika	1	0,410	0,410	67,623
premalo samozavesti	1	0,410	0,410	68,033
premalo spoštovanja	5	2,049	2,049	70,082
premalo zavesti	2	0,820	0,820	70,902
prevec prilagajanja	1	0,410	0,410	71,311
prevzemanje besed	1	0,410	0,410	71,721
prevzete besede	2	0,820	0,820	72,541
priseljenci	13	5,328	5,328	77,869

Kaj ogroža slovenščino (3/3)				
	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
priseljenci z juga	1	0,41	0,41	78,279
priseljevanje	1	0,410	0,410	78,689
priseljevanje tujcev	1	0,410	0,410	79,098
raba angleščine	1	0,410	0,410	79,508
razne tujke	1	0,410	0,410	79,918
sami slovinci	2	0,820	0,820	80,738
samopodoba-slaba	1	0,410	0,410	81,148
slabo znanje slovnice	1	0,410	0,410	81,557
sleng	5	2,049	2,049	83,607
slovinci sami	1	0,410	0,410	84,016
slovnica	1	0,410	0,410	84,426
sosedje	1	0,410	0,410	84,836
srbsščina	1	0,410	0,410	85,246
suverenost	1	0,410	0,410	85,656
tujci	6	2,459	2,459	88,115
tujci govorimo v njih	1	0,410	0,410	88,525
tuje besede	1	0,410	0,410	88,934
tuji jeziki	10	4,098	4,098	93,033
tujke	1	0,410	0,410	93,443
tujke, sleng	1	0,410	0,410	93,852
tv računalniki	1	0,410	0,410	94,262
uporaba tujk	1	0,410	0,410	94,672
uvajanje tujk	1	0,410	0,410	95,082
večja zavednost	1	0,410	0,410	95,492
vedno več tujk	1	0,410	0,410	95,902
veliko priseljencev	1	0,410	0,410	96,311
veliko tujcev	1	0,410	0,410	96,721
veliko tujk	1	0,410	0,410	97,131
vpliv priseljencev	1	0,410	0,410	97,541
Vpliv tujih jezikov	1	0,410	0,410	97,951
vse več priseljencev	1	0,410	0,410	98,361
vse več slenga	1	0,410	0,410	98,770
zanikrnost uporabe jezik	1	0,410	0,410	99,180
zavest	1	0,410	0,410	99,590
zemlja-prodaja tujcem	1	0,410	0,410	100,000
Total	244	100,000	100,000	